

דברי הגמרא באותיות כאלה: ROD 12; הפירוש – דש"י - באותיות מרים 10; 109 סוקים – בגופן נרקיסיים; הערות העורך בגופן courier new 10, בסוגריים []; מקראה מלאה בסוף הדף.

פרשת יבום בתורה:

דברים כה,ה: כי יֵשְׁבוּ אֲחִים יְחִדּוּ וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבֶן אֵין לוֹ לֹא תִהְיֶה אִשֶּׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זֶר יִבְמָה יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקַחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וַיִּבְמָה:

דברים כה,ו: וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל:

דברים כה,ז: וְאִם לֹא יִחַפֵּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת יְבִמָּתוֹ וְעָלָתָה יְבִמָּתוֹ הַשְּׁעָרָה אֶל הַזִּקְנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יִבְמִי לְהִקְיָם לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יִבְמִי:

דברים כה,ח: וְקָרָאוּ לוֹ זִקְנֵי עִירוֹ וְדָבְרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר לֹא חִפְצָתִי לְקַחָתָהּ:

דברים כה,ט: וּנְגֹשָׁה יְבִמָּתוֹ אֵלָיו לְעִינֵי הַזִּקְנִים וְחָלְצָה נָעֻלוֹ מֵעַל רִגְלוֹ וַיִּרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו:

דברים כה,י: וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנָּעֹל: (ס)

יבמות פרק ראשון 'חמש עשרה נשים'

יבמות דף ב

מתוך "גמרא נוחה"

על שם הורי נפתלי ורחנה הולנדר הכ"מ

(יבמות ב, א)

משנה:

חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן (כדתני [סיפא] שאם היתה אחת מהן נשואה לאחיו ולו אשה אחרת, ומת בלא בנים - שתיהן פטורות; וטעמא יליף בגמרא) וצרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום עד סוף העולם, ואלו הן:

(1) בתו (2) ובת בתו (3) ובת בנו (4) בת אשתו (5) ובת בנה (6) ובת בתה (7) חמותו (שמת בעלה ונשאה אחיו ומת בלא בנים) (8) ואם חמותו (9) ואם חמיו (ואם חמותו ואם חמיו - שתיהן אסורות לו משום ערוה, כדכתיב (ויקרא יח,יז) ערות אשה ובתה לא תגלה, את בת בנה ואת בת בתה [לא תקח לגלות ערותה שארה הנה זמה היא] - ויש בכלל זה חמותו ואם חמותו ואם חמיו, כדמפרש ואזיל ב'אלו הן הנשרפין' (סנהדרין עה,א); ובתו (ובת בתו ובנו) דהכא - בבתו מאנוסתו קמייירי, וכן בת בתו ובת בנו, דאילו בתו מאשתו - היינו בת אשתו - דכיון דכתיב (שם) 'אשה ובתה' - לא שנא ממנו לא שנא מאיש אחר, אבל בתו מאנוסתו לא ילפא ליה מהכא, ד'אשה' - על ידי קדושין משמע, שהוא אישות, ומקרא אחרינא נפקא, כדמפרש בגמרא)

(10) אחותו מאמו (שנשאת לאחיו מאביו ומת, וכן אחות אמו שנשאה אחיו מאביו; שאין חיוב יבום אלא באחיו מן האב, דכתיב (דברים כה,ה) כי יֵשְׁבוּ אֲחִים יְחִדּוּ, וילפינן 'אחווה' 'אחווה' מבני יעקב: מה להלן מן האב אף על פי שאין מן האם - הכי נמי לא שנא) (11) ואחות אמו (12) ואחות אשתו (13) ואשת אחיו מאמו (שמת, ונשאה אחיו מאביו - שהיתה נכרית אצלו, ומת בלא בנים, ונפלה לפני יבם זה לייבום - אסורה לו, לפי שהיתה אשת אחיו מאמו תחלה; ואסורה לו עולמית, דכתיב (ויקרא יח,טז) ערות אשת אחיך ודרשינן לה בפרק 'הבא על יבמתו' (לקמן נה,א): אחיך - בין מן האב בין מן האם)

(יבמות ב, ב)

[המשך המשנה]

(14) ואשת אחיו שלא היה בעולמו (כגון ראובן שמת בלא בנים ונולד לו אח לאחר מיתתו ושמו לוי; ועמד שמעון וייבם אשתו, ולו אשה אחרת; ומת בלא בנים, ונפלו שתיהן לפני לוי - שתיהן פטורות, לפי שאשת ראובן שנשאת לשמעון אסורה ללוי, וענוש כרת עליה, לפי שאשת אח בכרת, כשאר עריות שבפרשה, דכתיב בכולהו (ויקרא יח,כט) 'כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו [הנפשות העשת מקרב עמם]', ובמקום מצות יבום כשמת בלא בנים שריה רחמנא; ואשת אחיו שלא היה בעולמו שמת קודם לידתו לא שרא ליה,

דכתיב (דברים כה, ה) 'כי ישבו אחים יחדיו' - שהיתה להם ישיבה אחת בעולם, והלכך: משמת ראובן נאסרה על לוי איסור עולם כאשר אח שיש לה בנים ואפילו עכשיו שנפלה לפניו מכח נשואי אחיו שמעון שהיה בעולמו - אסורה לו בשביל ראובן; וכשם שהיא אסורה לו כך צרתה אשת שמעון האחרת אסורה, דילפינן לקמן על כל העריות העומדות עליו בכרת שנפלו לפניו לייבום עם צרותיהן, ששתייהן פטורות; ואם נשא - ענוש כרת: שמאחר שפטרן הכתוב - עומדות עליו באיסור אשת אח שיש לו בנים (15) וכלתו (שמת בנו, ונשא ##) ונשאה] אחיו. כלתו אסורה לו לעולם ואפילו לאחר מיתת בנו) - הרי אלו פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן הייבום עד סוף העולם; וכולן - אם מתו או מיאנו או נתגרשו או שנמצאו אילוניות - צרותיהן מותרות (שמתה בתו קודם לאחיו, או מיאנה. והיכי משכחת לה מיאון בבתו, ##] שהרי כתוב במשנה 'וכלל' - כולל בתו? - והרי הוא קיים, ואין מיאון אלא ביתומה? משכחת לה כגון שאביה השיאה לה לאחד, ונתגרשה כשהיא קטנה, ושוב אין לאביה רשות בה, והלכה ונשאת לאחיו בעודה קטנה, ויצאה במיאון! ובפרק 'בית שמאי' (לקמן קט, א) קרי לה 'יתומה בחיי האב' ואם נתגרשה מאחיו או מיאנה באחיו או נמצאת אילוניות, שמקחו מקח טעות, ולא הויה אשת אחיו; וכשמת אחיו הרי היא כמו שאינו אשתו ומתייבמת צרתה); ואי אתה יכול לומר בחמותו ובאם חמותו ובאם חמיו שנמצאו אילוניות או שמיאנו (שכבר ילדו מאחר קודם שנישאו לאחיו הלכך לאו אילוניות היא; ומיאון נמי ליכא: שהרי גדולות הן, ואין ממאנת אלא יתומה קטנה, כדמפרש לקמן בפרק 'בית שמאי').

כיצד 'פוטרות צרותיהן'? היתה בתו או אחת מכל העריות האלו נשואות לאחיו, ולו אשה אחרת, ומת: כשם שבתו פטורה (שהרי אסורה לו, ואין שם אח אלא הוא) - כך צרתה פטורה (כדיליף בגמרא). הלכה צרת בתו ונשאת לאחיו השני, ולו אשה אחרת, ומת (דהיכא דיש אח אחד, ששתייהן מותרות לו - אינן פטורות, שהרי יש כאן מצות יבום, ומתייבמת האחת, והשניה פטורה, דכתיב את בית אחיו (דברים כה, ט): בית אחד הוא בונה ולא שתיים; ואם ייבם האחד את צרת בתו ולו אשה אחרת ומת בלא בנים וחזרו ונפלו לפניו): כשם שצרת בתו פטורה (שנאסרה עליו משעת נפילת אחיו הראשון, שנפלה עם בתו לפניו ופטרתה בתו הימנו, והרי היא עליו כאשר אח שיש לו בנים ואסורה לו עולמית) - כך צרת צרתה פטורה (אשת אחיו השני האחרת - פטורה, שזו פוטרתה; וטעמא יליף בגמרא מ'לצדור' (ויקרא יח, יח): ואשה אל אחתה לא תקח לצר לגלות ערותה עליה (בחייה) שצרת ערוה פוטרת צרתה), אפילו הן מאה (אחים, והלכה צרת צרתה של בתו ונתייבמה לאחיו השלישי ולו אשה אחרת ומת בלא בנים - שתייהן נאסרות על זה וכן לעולם). כיצד 'אם מתו צרותיהן מותרות' (כיצד צרתה מותרת להתייבם לו - שהרי בשעת זיקת ייבום אינה צרתה)? היתה בתו או אחת מכל העריות האלו נשואות לאחיו ולו אשה אחרת; מתה בתו או נתגרשה ואחר כך מת אחיו - צרתה מותרת. וכל היכולה למאן (כגון שהערוה קטנה ויכולה למאן) ולא מיאנה (ומת אחיו - הואיל וקידושה אינה אלא מדרבנן, וזיקת נפילתה מדרבנן - אינה פוטרת צרתה מן החליצה; ולהתייבם אסורה כדמפרש טעמא בגמרא שנראית צרת ערוה, [ולכן]) צרתה חולצת ולא מתייבמת.

גמרא: מכדי כולוהו (עריות מה שפטורות מן הייבום) מ'אחות אשה' ילפינן (לקמן בשמעתין) - ליתני אחות אשה ברישא! וכי תימא 'תנא חומרי חומרי נקט, ורבי שמעון היא, דאמר שריפה חמורה (בפרק 'ארבע מיתות' (סנהדרין מט, ב))' (ולא הכי תנא רישא 'בתו' 'ובת בתו'... כולוהו עד 'אם חמיו' בשריפה) - אי הכי ליתני חמותו ברישא, דעיקר שריפה בחמותו כתיבא (ויקרא כד, יא) ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא באש ישרפו [אתו ואתהן ולא תהיה זמה בתוכם])! ועוד: בתר חמותו ליתני כלתו, דבתר שריפה - סקילה חמורה (כלתו בסקילה) [בפרק 'ארבע מיתות' (סנהדרין נג, א)] וכל שאר עריות דמתניתין אינן במיתת בית דין אלא בכרת!?! אלא בתו, כיון דאתיא מדרשא (ליאסר עליו) - חביבא ליה (לתנא, ואקדמה ברישא ולקמן מפרשי לה).

(יבמות ג, א) כולוהו נמי (לענין פטור ייבום) מדרשא אתו (מאחות אשה)! נהי דלענין ייבום אתיין מדרשא - עיקר איסוריהו (משום ערוה בכל מקום) בהדיא כתיב בהו (אבל); בתו (מאנוסתו, דאיירי בה במתניתין) - עיקר איסורא מדרשא, דאמר רבא: אמר לי רב יצחק בר אבדימי: אתיא 'הנה' 'הנה' (לאיסורא) אתיא 'זמה' 'זמה' (לשריפה; דבתו מאשתו - וכן בת בתו ובת בנו - ילפא מ-ערות אשה ובתה לא תגלה [את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה שארה הנה זמה היא נויקרא יח, יח]) - והרי בתו מאשתו בכלל בת אשתו, אבל בתו מאנוסתו לא משתמעא דכתיב 'ערות אשה', ולשון אישות - דעל ידי קידושין משמע; וגלי רחמנא בבת בתו ובת בנו מאנוסתו בהאי קרא (ויקרא יח, י) ערות בת בנך או בת בתך

[לא תגלה ערותך כי ערותך תנה] והכא לשון אישות לא כתיב; ואכתי 'בתו' לא כתיב הכא, וילפינן בגזירה שוה: כתיב הכא בקרא דאנוסה 'כי ערותך הנה' וכתיב בקרא אחרינא דאישות 'שארה הנה' - מה התם בתו כבת בתו - אף כאן בתו כבת בתו [## גזירה שוה מופנית משני הצדדים, כי אין צורך ב'שארה הנה' ואין צורך ב'ערותך הנה']; אתיא 'זמה' 'זמה' (לשריפה: כתיב הכא בביתו מאשתו) (ויקרא יח, יז) 'זמה היא' וכתיב בשריפה: [ויקרא כ, יד: ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה] זמה היא באש ישרפו [אתו ואתה] ולא תהיה זמה בתוככם] - מה להלן שריפה אף כאן שריפה; ובתו מאנוסתו - הא ילפינן מ'הנה' 'הנה' מבת אשתו). השתא דאמרת כל מלתא דאתיא מדרשא חביבא ליה, ליתני לאחות אשה לבסוף (דכולהו מינה ילפינן לענין פטור ייבום לקמן)? אידי דאירי באיסור אחותא - תנא אחות אשתו. וליתניא להאי בבא לבסוף (כל איסור [אחותא] ליתני לבסוף, ויקדים כלתו לאחותו כי היכי דתהוי אחות אשה לבסוף)?

אלא תנא קורבי קורבי נקט (הנך דקריב ליה טפי נקט ברישא): תנא בתו ובת בתו ובת בנו דקורבי עצמו (ואין בכולן קרובות כאלו), ואידי דתנא שלשה דורות למטה ידיה - תנא נמי שלשה דורות למטה ידיה (דאשתו, ואף על גב דהנך לאו משום קורבה ידיה - אסירן ליה); ואידי דתנא שלשה דורות למטה ידיה - תנא שלשה דורות למעלה ידיה (חמותו; ולמעלה ידיה לא מצי למיתני מידי, דהא אמו לא אתיא ליה לייבום שהרי אסורה לאחיו מאביו משום אשת אביו); ותנא אחות ואחות אמו דקורבי עצמו (טפי מכלתו: דכלתו לאו קרובתו היא, אלא מכח קדושי בנו נאסרה עליו), ואידי דאירי באיסור אחות תנא אחות אשתו; ובדין הוא דליקדמה לכלתו מקמי אשת אחיו שלא היה בעולמו, דלא משום קורבא הוא דאסירא (כלומר וכיון דקרובין נקט ואזיל, וכלתו ואשת אחיו שלא היה בעולמו ואשת אחיו מאמו - לאו משום קורבא ידיה הוא דאסירן ליה, בדין הוא דליתני כלתו מקמי אשת אחיו שלא היה בעולמו ומקמי אשת אחיו מאמו נמי, משום דכלתו חמירא טפי מנייהו, והוה ליה למנקט חומרי כיון דלא מצי למינקט קורבי), אלא אידי דאירי באיסור אחות - תנא אשת אחיו שלא היה בעולמו, והדר תנא כלתו.

ומאי איריא דתנא 'פוטלות' (דמשמע פטורות הן, [אבל] ואי בעי מייבום)? ליתני אוסרות' (דהא ודאי אסורות הן, מאחר שאינן זקוקות לייבום וקיימי באיסור אשת אח) אי תנא 'אוסרות' הוה אמינא אסור לייבום, אבל מיחלץ חליצה (הוה) אמינא אוסרות לייבום; וחליצה לא משתמעא מהכא, שאין איסור בחליצה, והוה אמינא: מיחלץ חלצי על כרחו, שאין אשת אח מאב בלא בנים נפטרת בלא חליצה) - קא משמע לן. וליתני 'אסורה לחלוץ'?

מאי קעביד [איזה איסור יש אם יחלוץ?]? (והלכך לא שייך לשון איסור בחליצה אלא לשון פטור)? אלמה לא (שייך [לשון] איסור)? (הא ודאי שייך): אם אתה אומר 'חולצת' (אתי למימר) מתייבמת!

כיון דבמקום מצוה (מצות יבום) - הוא דאסירה צרה (צרת הבת וכדמפרש במתניתין, דמשפטה הכתוב מזיקת ייבום קיימא ליה באשת אח שיש לו בנים), ושלא במקום מצוה שריא (כגון נכרי שנעשה חתנו, ולו אשה אחרת, ומת - מותרת אשתו לחמיו, כדתנן לקמן (דף יג, א) גבי שש עריות חמורות מאלו במתניתין) - משום הכי תני 'פוטלות' (דאי תנא 'אוסרות' - משמע שהבת אוסרתה עליו ליקח, [וק"ו], שלא במקום מצוה, אבל 'פוטלות' לא משתמע איסורא משום צרתה של בת, אלא הבת פוטרתה מייבום, ואיסורא שכב עלה ממילא, דהוה באיסור אשת אח שיש לה בנים; ומשום אשת אח הוא דמיתסר; 'שלא במקום מצוה' -דליכא, איסור אשת אח עלה שריא).

ומאי איריא דתני 'מן החליצה ומן הייבום' - ליתני 'מן הייבום' לחודיה (דהא עיקר מצוה היא וחליצה ממילא משתמע)? אי תנא 'מן הייבום' - הוה אמינא מיחלץ חליצה (שלא להפקיע מצות ייבום), יבומי לא מייבמה (אבל יבומי לא משום גזירת הכתוב ד'לצרו') - קא משמע לן (מתניתין הואיל ופטרה הבת מזיקת יבום - פטורה מן החליצה, דכל העולה לייבום (לזיקת ייבום) עולה לחליצה (לזיקת חליצה) וכל שאינו עולה לייבום (לזיקת ייבום) אינו עולה לחליצה (פטורה מן החליצה). (וכל היכא דאמרין 'חולצת ולא מתייבמת' - משום ספקא הוא).

וליתני 'מן הייבום ומן החליצה' (וניתני ייבום ברישא דהוא עיקר, דהא כתיב 'אם לא יחפוץ האיש לקחת... וחליצה' (דברים כה, ו-ט), הא אם חפץ לייבום, מייבם - אלמא מצות ייבום ברישא)? אי נמי 'מן החליצה' לחודה?

אבא שאול היא, דאמר: מצות חליצה קודמת למצות ייבום (בפרק 'החולץ' (לקמן לט, ב): 'אבא שאול אומר: הכונס יבמתו לשום נוי ולשום אישות כאילו פוגע בערוה, וקרוב בעיני להיות הולד ממזר').

מנינא דרישא (דמשמע ט"ו ותו לא) למעוטי מאי, ומנינא דסיפא (דרי אלן פוטרוות, דמשמע אלו ותו לא) למעוטי מאי?

(יבמות ג, ב)

למעוטי דרב ודרב אסי (דאמר רב: צרת סוטה אסורה: שאם זינתה אשתו ולו אשה אחרת ומת בלא בנים - שתייהן פטורות; ורב אסי אמר: צרת אילונית אסורה: שאם היה נשוי אילונית ואשה אחרת ומת בלא בנים - שתייהן פטורות; ותרבייהו בפירקין (דף יא, ב)).
לרב ולרב אסי - למעוטי מאי?: אי סבירא להו דהדדי - חדא למעוטי צרת ממאנת (הרי שהיה לאחיו יתומה קטנה ואשה אחרת ומת, ומיאנה הקטנה ביבם זה - היא וצרתה אסורה לו, ומתניתין אשמעינן דאף על גב דאסירא עליה - לא מיפטר מהחליצה, דהך איסורא מדרבנן היא, כדאיתא בפירקין: גזירה משום צרת בתו ממאנת) וחדא למעוטי צרת מחזיר גרושתו (אחיו שגרש אחת משתי נשיו ונשאת לאחר, ועבר והחזירה לאחר מיתת בעלה, ומת בלא בנים - שתייהן אסורות להתייבם; ואשמועינן מיעוטא דמתניתין דחליצה בעיא); ואי לא סבירא להו דהדדי: חדא למעוטי דחבריה, וחדא למעוטי או צרת ממאנת או צרת מחזיר גרושתו.

לרב ולרב אסי ליתנינהו (לסוטה ואילונית בהדי הנך דמתניתין), לפי שאינה בצרת צרה (הואיל ופטורות צרותיהן: דכל הנך דמתניתין איכא למיתני 'הלכה צרתה ונשאת לאחיו השני כו', שהרי אינה ערוה אלא לזה, אבל לאחיו השני ראיות הן, ואם ייבם אפילו את הצרה ולו אשה אחרת, ומת, ונפלו לפני זה - פטורה אף הנכרית, מפני שהיא צרת צרתה של בתו; אבל בסוטה ואילונית ליכא למיתני 'הלכה צרתה ונשאת לאחיו השני', דהא על כל האחין היא אסורה ושהאיסור בא לה מכח קדושי בעלה הראשון, וכולן שוין בהן).

מנא הני מילי (דערוה וצרתה וצרת צרתה לעולם פטורות)?

דתנו רבנן [דומה לספרא קדושים פרשתא י"פ"א הלכות י"ג]: ' (ויקרא יח, יח) [ו]אשה אל אחותה לא תקח לצורר לגלות ערותה עליה בחייה': 'עליה' מה תלמוד לומר? (לכתוב 'לגלות ערותה בחייה' ותשמע נמי שבחיי אשתו נאסרת עליו אחותה, ולאחר מיתה מותרת)? לפי שנאמר [דברים כה, ה]: כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם ובן אין לו לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר] 'במה יבא עליה' [ולקחה לו לאשה ויבמה] שומע אני אפילו באחת מכל עריות האמורות בתורה הכתוב מדבר (אפילו נפלה לפניו לייבום אחת מן העריות תתייבם)! נאמר כאן 'עליה' ונאמר להלן 'עליה' [## נראה שכאן גזירה שוה מופנית!]: מה להלן במקום מצוה - אף כאן במקום מצוה, ואמר רחמנא 'לא תקח'; ואין לי אלא היא, צרתה מניין? תלמוד לומר: 'לצורר' (ויקרא יח, יח): ואשה אל אחתה לא תקח לצורר, לגלות ערותה עליה בחייה;

[הלכה יא] ואין לי אלא צרתה, צרת צרתה מניין?
תלמוד לומר: 'לצורר' ולא 'לצור' (צרות הרבה משמע, מדלא כתיב 'לצור'); ואין לי אלא אחות אשה, שאר עריות מניין? אמרת: מה אחות אשה מיוחדת, שהיא ערוה, וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת (בפרשת עריות כתיב בתר כוליהו) (ויקרא יח, כט) 'ונכרתו הנפשות העושות', וכל שזדונו כרת שגגתו חטאת, כדיליף בפירקין (דף ט, ב): ואסורה ליבם - אף כל שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת - אסורה ליבם [## מה מצינו!]; ואין לי אלא הן, צרותיהן מניין? אמרת: מה אחות אשה מיוחדת שהיא ערוה, וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת, ואסורה ליבם, וצרתה אסורה - אף כל שהיא ערוה, וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת, ואסורה ליבם - צרתה אסורה [## מה מצינו]; מכאן אמרו חכמים: חמש עשרה נשים (תו ליכא עריות בכרת חוץ משש עריות של משנתנו שאין בהם צד ייבום לעולם) פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן הייבום עד סוף העולם.

[הלכה יב] יכול שאני מרבה אף שש עריות חמורות מאלו (שנשואות לאחרים) שיהו צרותיהם אסורות (לינשא לזה)? אמרת: מה אחות אשתו מיוחדת שהיא ערוה, וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת, ואפשר לינשא לאחים, ואסורה ליבם, וצרתה אסורה - אף כל שהיא ערוה, וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת, ואפשר לינשא לאחים, ואסורה ליבם - צרתה אסורה, יצאו שש עריות חמורות מאלו:
הואיל דאי אפשר לינשא לאחים צרותיהן מותרות, שאין צרה אלא מאה (הואיל ופטרה הכתוב מיקתו הרי היא עליו באיסור אשת אח שיש לה בנים שהיא בכרת דכתיב ערות אשת אחיך אבל בעלמא לא דמי' איסור אשת אח עלה ושריא ליה).

[הלכה יג] אזהרה שמענו, עונש מניין (אם ייבם ערוה או צרתה)?

אמר קרא (ויקרא יח, כט) כי כל אשר יעשה מכל התועבות [האלה ונכרתו הנפשות העשת מקרב עמם].¹

טעמא, דכתב רחמנא 'עליה', הא לאו הכי הוה אמינא: אחות אשה מי יבמת (מייבם) - מאי טעמא (והלא בכרת קאי עליה)? דאמרינן אתי עשה (דייבום) ודחי לא תעשה (דמקרא ילפינן דאתי עשה ודחי לא תעשה, כדמפרש ואזיל).

אימר דאמרינן 'אתי עשה ודחי לא תעשה' - לא תעשה גרידא; לא תעשה שיש בו כרת מי דחי? ותו, לא תעשה גרידא מנלן דדחי?

(יבמות ד, א)

דכתיב (דברים כב, יא) לא תלבש שעטנז [צמר ופשתים יחדו] (וסמך ליה) (דברים כב, יב) גדילים תעשה לך [על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה] (ודרשין סמוכין, ושרינן כלאים בציצית; אלמא אתי עשה ודחי לא תעשה), ואמר רבי אלעזר: סמוכים¹ מן התורה מניין? שנאמר (תהלים קיא, ח) סמוכים לעד לעולם עשויים באמת וישר.

¹ Yevamos 4

1) DERIVING AN "ISUR" THROUGH "SEMUCHIN"

QUESTION: Rabbi Yehudah maintains that "Semuchin" -- the method of deriving Halachos through the proximity of one verse to another -- can only be used if there is a compelling reason ("Muchach") to do so (for example, one of the verses being expounded is out of place and belongs somewhere else), or if one of the verses is extra ("Mufneh").

One such incident of Semuchin that Rabbi Yehudah expounds is the verse, "Lo Yikach Ish Es Eshes Aviv, v'Lo Yigaleh Kenaf Aviv" -- "A man shall not take the wife of his father, and he shall not uncover the cloak of his father"

(Devarim 23:1). Rabbi Yehudah utilizes Semuchin to derive that the phrase "Lo Yegaleh Kenaf Aviv" is teaching that one may not marry "Anusas Aviv," a woman who was raped by his father. Which verse is extra ("Mufneh"), such

that Rabbi Yehudah can apply Semuchin? The Gemara says that the Torah did not have to add "Lo Yegaleh Kenaf Aviv," since we already know from the first half of the verse that a person may not take his father's wife. Since

the second half of the verse is extra, it must be teaching us, through Semuchin (proximity to the previous Parashah which deals with the laws of rape), that it is prohibited to marry "Anusas Aviv."

The Rabanan, who argue with Rabbi Yehudah and permit a man to marry a woman who was raped by his father, understand the verse differently. They say that "Lo Yegaleh Kenaf Aviv" is not teaching the prohibition of "Anusas Aviv," but rather it is teaching the prohibition of marrying the "Shomeres Yavam" of one's father (a woman who is bound to do Yibum with one's father, but has not yet performed Yibum or Chalitzah).

Why, then, when explaining the view of Rabbi Yehudah, does the Gemara say that the second half of the verse is repetitive? We see from the Rabanan that it is not repetitive -- it is teaching the Isur of "Shomeres Yavam" of

one's father! Consequently, that part of the verse is not extra, and thus Rabbi Yehudah should not be able to apply Semuchin to learn the Isur of "Anusas Aviv!" (TOSFOS DH Im Ken)

ANSWERS:

(a) TOSFOS says that Rabbi Yehudah considers only one word to be extra, not the entire second half of the verse. If it was teaching only the Isur of "Shomeres Yavam," then it would have said, "v'Lo Yegaleh *Kenafav*," without adding the extra word "Aviv," since it already said "Aviv" in the middle of the verse and it is clear that "Aviv" (his father) is the subject of the verse. Since the word "Aviv" is extraneous, Rabbi Yehudah has license to apply Semuchin.

(b) The RIVAN answers that there is another reason why Rabbi Yehudah does not accept that the verse is referring to "Shomeres Yavam" of one's father. This woman who is bound to do Yibum with her deceased husband's brother (the

ואמר רב ששת [עוד לימוד סמוכים:] 'אמר רבי אלעזר משום רבי אלעזר בן עזריה: מניין ליכמה שנפלה לפני מוכה שחין, שאין חוסמין אותה (אין [סותמין] טענותיה לכופה להתייבם לו, אלא כופין אותו וחולק)? [חוסמין] - לישנא דקרא קא נקט, דיליף לה מ'לא תחוסם' (דברים כה, ד) לא תחוסם שור בדישו, וסמך ליה (דברים כה, ה) כי ישבו אחים יחדיו [ומת אחד מהם ובן אין לו לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה] ' (אלמא דרשין סמוכין; וגבי כלאים בציצית נמי דרשין), ואמר רב יוסף [בענין לימוד סמוכין]: אפילו למאן דלא דריש סמוכים בעלמא - במשנה תורה דריש (והאי סמוכים דכלאים בציצית במשנה תורה הוא, ודרשין), דהא רבי יהודה בעלמא לא דריש ובמשנה תורה דריש. ובעלמא מנלן דלא דריש?

דתניא 'בן עזאי אומר: נאמר (בספר ואלה שמות) (שמות כב, יז) מכשפה לא תחיה, ונאמר (שמות כב, יח) כל שוכב עם בהמה מות יומת: סמכו ענין לו (ענין הפרשה סמוכה פרשת מכשף אצל שוכב עם בהמה, דגבי הדדי כתיבי): מה שוכב עם בהמה בסקילה (דכתיב באשה הנרבעת לבהמה 'דמיהם בס' (ויקרא כ, טז), וכל 'דמיהם בס' - בסקילה היא, דגמרינן (סנהדרין כג, א) מאוב וידעוני דכתיב בהו ירגמו אותם דמיהם בס (ויקרא כ, כז)) - אף מכשפה בסקילה.

אמר לו רבי יהודה: וכי מפני שסמכו ענין לו, נוציא זה (מכשף) לסקילה (שהיא מיתה חמורה מכולן)? אלא: אוב וידעוני בכלל מכשפים היו (שנאמר 'לא תחיה'), ולמה יצאו? - להקיש להם (שזו מדה בתורה: כל דבר שהיה בכלל יצא מן הכלל ללמד - לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא) ולומר לך: מה אוב וידעוני בסקילה - אף מכשפה בסקילה. ובמשנה תורה מנלן דדריש?

דתנן [יבמות פ"א מ"א]: 'נושא אדם אנוסת אביו (שלא נאסרה עליו עולמית אלא אשת אביו, כדכתיב (ויקרא יח, ח) ערות אשת אביו, ו'אשת' משמע על ידי אישות דקדושי) ומפותת אביו, אנוסת בנו (לאו כלתו היא, דאין 'כלה' אלא מקודשת וראויה לחופה) ומפותת בנו; רבי יהודה אוסר באנוסת אביו ומפותת אביו', ואמר רב גידל אמר רב: מאי טעמא דרבי יהודה? - דכתיב (דברים כג, א) לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו - כנף שראה אביו לא יגלה. וממאי דבאנוסה?

דכתיב מעילויה דקרא [דהיינו 'סמוך'], דכתיב (דברים כב, כט) ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף (ולו תהיה לאשה תחת אשר ענה לא יוכל שלחה כל ימיו) וסמך ליה (דברים כג, א) לא יקח איש [את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו]. ורבנן?

אי הוה סמך ליה - כדקאמרת; השתא דלא סמך ליה (דכתיב לא יקח איש את אשת אביו [תחילת הפסוק דברים כג, א] בינתיים), בשומרת יבם הכתוב מדבר, ולעבור עליו בשני לאוין².

ובמשנה תורה מאי טעמא דדריש?

man's father) is already prohibited to him with two Mitzvos Lo Ta'aseh -- the Isur of a Yevamah marrying anyone other than her husband's brother ("Isur Yevamah la'Shuk"), and the Isur of Eshes Achi Aviv (she is the wife of the father's brother, which is an Ervah to the father's son). If this verse is referring to the "Shomeres Yavam" of one's father, then it is teaching a *third* Lo Ta'aseh for something that is already prohibited with two Isurim! To add a third Lo Ta'aseh is illogical. Even though the first half of the verse is adding an additional Lo Ta'aseh for the Isur of Eshes Aviv, that is only a second Lo Ta'aseh; the verse would *not* teach a third Lo Ta'aseh. Therefore, Rabbi Yehudah understands that the verse must be referring only to Eshes Aviv, and thus the second half of the verse is extra and is teaching something by way of Semuchin -- the Isur of Anusas Aviv. (This appears to be the approach of Rashi DH Lichtevei as well.)

² [##] לאו אחד: איסור אשת אחי אביו: (ויקרא יח, יד) ערות אחי אבך לא תגלה, אל אשתו לא תקרב דדתך היא; אבל כידוע הסבר לריבוי לאויי הוא הסבר חלש: פסחים כד, א: אמר ליה רבינא לרב אשי: ואימא לעבור עליו בשני לאוין? ... א"ל: כל היכא דאיכא למדרש דרשין ולא מוקמינן בלאוי יתירי. אבל: חגיגה יב, ב: תוד"ה לעבור עליו בשני לאוין: ואע"ג דאמרינן (פסחים כד, ב) כל היכא דאיכא למדרש דרשין ולא מוקמינן בלאוי יתירי - הכא שאני ... ודומה לו כמו שמצינו בריש יבמות (ד, א) דמוקמינן "לא יגלה" בשומרת יבם של אביו בלאוי יתירי ולא מוקמינן ליה באנוסת אביו]

איבעית אימא משום דמוכח (מוכח למדרשניהו אהדי סמכיהו), ואיבעית אימא משום דמופני³:

איבעית אימא משום דמוכח, דאם כן לכתביה רחמנא (להיא לא יגלה כנף אביו) גבי עריות (אי לטפויי לאוי גבי אשת אב קאתי)! ואיבעית אימא משום דמופני: דאם כן לכתוב רחמנא 'לא יקח איש את אשת אביו', 'לא יגלה כנף אביו' למה לי?

(יבמות ד, ב)

שמע מינה לאפנויי (לאנוסתו של אביו דיליף מסמוכים דלעיל).⁴ וגבי ציצית נמי: איבעית אימא משום דמוכח, ואיבעית אימא משום דמופנה:

איבעית אימא משום דמוכח: דאם כן, לכתביה רחמנא גבי פרשת ציצית; למאי הלכתא כתביה הכא? ואיבעית אימא משום דמופנה: מכדי כתב [ויקרא יט, יט: את חקתי תשמרו: בהמתך לא תרביע כלאים, שדך לא תזרע כלאים] ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך', 'לא תלבש שעטנז' למה לי? שמע מינה לאפנויי (ולמדרש סמוכים)! הני מצרך צריכי: דאי כתב רחמנא 'לא יעלה עליך' [בלבד], הוה אמינא כל דרך העלאה אסר רחמנא ואפילו מוכרי כסות (שאין מתכוונים להנאת חימום) - כתב רחמנא 'לא תלבש שעטנז' דומיא דלבישה דאית ביה הנאה; ואי כתב רחמנא 'לא תלבש' [בלבד] - הוה אמינא 'דוקא לבישה דנפיש הנייתה, אבל העלאה לא' - כתב רחמנא 'לא יעלה עליך'. אם כן, לכתוב רחמנא 'לא תלבש שעטנז', 'צמר ופשתים' למה לי (אי) לאשמועינן דכלאים צמר ופשתים הוא דקאסר - לא צריך? מכדי כתב 'ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך', ותנא דבי רבי ישמעאל: 'הואיל ונאמר בתורה סתם בגדים ופרט לך הכתוב באחד מהן (גבי נגעים) צמר ופשתים (בבגד צמר או בבגד פשתים) (ויקרא יג, ח) - אף כל צמר ופשתים'; 'צמר ופשתים' דכתב רחמנא למה לי? - שמע מינה לאפנויי! ואכתי איצטריך (למכתב 'צמר ופשתים' הכא גבי לבישה, ואף על גב דכתיב 'בגד' בהעלאה, דמשמע צמר ופשתים): סלקא דעתא אמינא העלאה היא [שרק בהעלאה האיסור הוא רק בצמר ופשתים], דלא נפיש הנאתה, אבל לבישה, דנפיש הנייתה - כל תרי מיני אסר רחמנא; כתב רחמנא 'צמר ופשתים'. אם כן, לשתוק קרא מיניה, ותיתי 'שעטנז' 'שעטנז' מהעלאה.⁵

³ [## לא מובן: אם סבה לדרוש סמוכין הוא משום דמוכח - אזי אם מוכח בכל התורה גם צריך לדרוש, וכן אם מופנה היא סבה לדרוש - אזי מדוע סבה זו אינה טובה בכל התורה? ועוד: אולי לפי רבי יהודה צריך שני תנאים: גם שהפסוקים במשנה תורה, וגם מוכח או גם שהפסוקים במשנה תורה, וגם מופנה, או אולי צריך שלשת התנאים? אם אמרה הגמרא "איבעית אימא משום דמוכח ואיבעית אימא משום דמופני" - והגמרא לא דחתה את הראיה שמוכח, ולא את הראיה שמופנה - אולי לרבי יהודה צריך את שני התנאים: גם מוכח וגם מופנה?]

⁴ [## ואולי נאמר משום דמוכח ומשום דאפנויי ומשום דבספר משנה תורה - שלרבי יהודה צריך את כל התנאים כדי לדרוש סמוכין? אך מכל מקום רואים שרבי יהודה דרש - אך אולי הוא דרש מופנה, וכמו 'אם אינו ענין לאשת אביו תנהו ענין לאנוסת אביו', שדומה יותר לאשת אביו מאשר 'שומרת יבם לאביו' שהיא מן הסתם שומרת יבם גם לאחים האחרים של אביו, ובכלל לא דרש סמוכין?]

אבל יש ענין ללמוד איסור שומרת יבם של אביו: שהרי אמרה התורה: (דברים כה, ה) כי ישבו אחים יחדו, ומת אחד מהם ובן אין לו - לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר: יבמה יבא עליה, ולקחה לו לאשה ויבמה - אולי 'איש זר' אינו כולל את האחיינים, כמו שאינו כולל את האחים, וגם האחיינים יכולים לקיים זרע לדודם? אולי לכן צריך ימוד לאסור את שומרת היבם? אך זה אינו נראה, כי התורה חוזרת על התנאי של אחוה: אחים יחדו - ולא אח שלא היה בעולמו, ועוד 'זרע לאחיו' - תמיד הדיון באחים. ואולי לכן רבי יהודה אינו לומד לאיסור שומרת יבם של אביו.]

ותנא דבי רבי ישמעאל (דילפינן אליביה כלאים בציצית מדאיתור 'צמר ופשתים' למיסמכיה לגדילים תעשה לך) - טעמא דכתב רחמנא 'צמר ופשתים', הא לאו הכי, כלאים בציצית [## מכל שני מינים] הוה אמינא דאסר רחמנא? [## א] זה אינו מסתבר, שהרי [והכתיב [במדבר טו, לח: דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם] ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם [לדרתם ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת], ותנא דבי רבי ישמעאל: 'כל 'בגדים' - צמר ופשתים הם' (והאי 'בגדיהם' דציצית - משמע בין של צמר בין של פשתים), ואמר רחמנא עביד ליה תכלת (נמי לפשתים), ותכלת עמרא הוא! [## והיות וברור שבבגד פשתים של הכהנים יש תכלת, שהוא צמר - מדוע צריך 'צמר ופשתים' להתיר כלאים בציצית?]

וממאי דתכלת עמרא הוא?

מדשש = כיתנא (דכתיב (שמות לט, כח) מכנסי בד שש משזר, ו'בד' היינו פשתים, כדמפרש ב'בא לו כהן גדול' במסכת יומא (עא, ב): 'בד - דבר העולה בד בבד'), תכלת - עמרא הוא (וכן שאר צבעים האמורים בבגדי כהונה: ארגמן ותולעת שני - שאין בגדי כהונה אלא מצמר ופשתים, דכתיב בספר יחזקאל (יז, מ) ביום הכיפורים: 'בגדי פשתים ילבשו ולא יעלה עליהם צמר [בששתם בשערי החצר הפנימית וביקתה] - שמע מינה שעבודות החיצונות יש בהם צמר עם פשתן ולא מין אחר; ומדמפרש קרא 'שש' באחד מן המינים - שמע מינה שאר המינים צמר היו).

איצטריך [צמר ופשתים]: סלקא דעתא אמינא כדרבא (אי לא כתב רחמנא 'צמר ופשתים' - הוה דרשינן 'הכנף' - מין כנף, כרבא, למימר דלבגד פשתים עשה פשתן ולצמר עשה צמר, וצבעינן תכלת, אבל כלאים לא; קא משמע לן דרשא דסמוכין דאפילו כלאים, והכי הוי מסקנא דמילתא, אלא דקא מפרש ואזיל מילתיה דרבא),

דרבא רמי: כתיב 'הכנף' [במדבר טו, לח: דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לדרתם, ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת] - מין כנף (עשה ציצית ממין הכנף, ואם טלית של משי - עשה ציצית של משי), וכתיב 'צמר ופשתים' (וכתיב 'צמר ופשתים' ... גדילים תעשה לך', דמשמע עשה ציצית מצמר ופשתים); הא כיצד? צמר ופשתים פוטריין בין במין בין שלא במין, שאר מינין - במינן פוטריין, שלא במינן אין פוטריין.

והא תנא דבי רבי ישמעאל לית ליה דרבא (דדריש 'הכנף' - מין כנף, דהא לתנא דבי רבי ישמעאל טלית של שאר מינים אינה חייבת בציצית, דהא 'בגד' כתיב, ותנא דבי רבי ישמעאל קאמר כל 'בגד' - צמר ופשתים)!

איצטריך (צמר ופשתים) אף על גב דלא דריש תנא דבי רבי ישמעאל מין כנף לשאר מינים): סלקא דעתא אמינא (לגבי טלית של צמר ופשתים דריש) כי דיוקא דרבא (דדריש 'ציצית' - מין כנף): 'הכנף' - מין כנף, והכי קאמר רחמנא: 'עביד ליה צמר לצמר, ופשתים לפשתים, וכי עבידת צמר לצמר - צבעיה, אבל צמר לפשתים ופשתים לצמר - לא' - כתב רחמנא 'צמר ופשתים', דאפילו צמר לפשתים ופשתים לצמר [שצריך תכלת] (קא משמע לן דרשא דסמוכין למישרי כלאים בציצית).

(יבמות ה, א)

תינח לתנא דבי רבי ישמעאל (דאיתור ליה 'צמר ופשתים' [## ומכאן לומדים - לפי תנא דבי רבי ישמעאל - על פי הסמוכין דאתי עשה ודוחה לא תעשה]); לרבנן (דלית להו כל בגדים צמר ופשתים והא צמר ופשתים לא מייתר) מנא להו (דאתי עשה ודוחה לא תעשה)?⁶

⁵ [## לכאורה עד כאן הסכום הוא שאמנם לא איצטריך, ובאמת מופנה, ולכן אפשר לומר שרבי יהודה דורש סמוכין במשנה תורה, או בגלל שמופנה או בגלל שמוכח. אך הראיה טעונה הבהרה: לולא נכתב 'צמר ופשתים' במקום כלשהו באמת לא הייתי יודע להגביל את איסור הכלאים לשני מינים אלה; וגם מ'שעטנז' אי אפשר ללמוד גזירה שוה לגבי החומרים, שהרי הפירוש של שעטנז הוא 'שוע טווי ונוז' - הגדרה של אופן העיבוד של החוטים והבד, ולא של החומרים, ו'כלאים' הוא כל שני מינים, ואם כן 'צמר ופשתים' אינו מופנה.]

Yevamos 5⁶

EXPOUNDING "SEMUCHIN" TO TEACH "ASEH DOCHEH LO TA'ASEH"

QUESTION: The Gemara discusses the source for the principle of "Aseh Docheh Lo Ta'aseh" at

תוספות יבמות ה,א ד"ה לרבנן מנא להו: הוה מצי למימר דלא סברי כרבי יהודה, ולא בעי שיהא מוכח או מופנה! אלא ניחא ליה לשינויי אפילו אי סברי כרבי יהודה.

ואי תימא: ומאן ניהו דפליג עליה דתנא דבי רבי ישמעאל? רבי שמעון בן אלעזר? והא רבי שמעון בן אלעזר ואידך תנא דבי רבי ישמעאל דבפרק 'במה מדליקין' (שבת כז,א) מודו דבלא ריבוי הוו סתם בגדים צמר ופשתים!

אומר ר"י דהיינו ההיא ברייתא דפרק התכלת (מנחות לט,ב) דאמר רב נחמן התם 'השיראין פטורה מן הציצית'; איתיביה רבא לרב נחמן: 'השיראין והכלק והסדיקין - כולן חייבין בציצית'!! ומשני: מדרבנן; אבל רבא, דפרין התם לרב נחמן לטעמא דמחייב מדאורייתא וסבר לה כי ההיא ברייתא, ולית ליה שינויא דרב נחמן דמשני התם 'מדרבנן'.

נ פ ק א ל ה ו ' מ ר א ש ו ' , ד ת נ י א [דומה לספרא מצורע פרשה ב ד"ה פרק ב הלכה ד] : (ויקרא יד,ט): והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו ואת ראשו ואת זקנו ואת גבת עינו ואת כל שערו יגלח וכבס את בגדיו ורחץ את בשרו במים וטהר) 'ראשו' מה תלמוד לו מר (במצורע כתיב 'יגלח את כל שערו' - הרי ראשו בכלל; למה לי דכתיב 'ראשו')?! [##] יש בפסוק זה תיאורים מיותרים של השער שמגלחים: תחילה כתוב 'יגלח את כל שערו', אח"כ: 'את ראשו ואת זקנו', ועוד פעם 'ואת כל שערו יגלח'; - אם כן יש כאן כלל ופרט וכלל, ולפי רבי ישמעאל היינו צריכים ללמוד כל כעין הפרטים כלומר: שער שעל כל אברי ראשו, או שער במקומות מגולים כמו ראשו זקנו וגבות עינו, אולי כולל הזרועות והרגלים למעט שער בית הערוה - ואמנם נדרש בסוטה טז,א בכלל ופרט - וגם ברבוי ומיעוט לשיטת רבי עקיבא]

length. It proposes that the source that an Aseh is Docheh a Lo Ta'aseh is derived from the proximity of the prohibition of wearing Kil'ayim with the command to make Tzitzis for one's garment. The proximity (Semuchin) of those two verses teaches that one may place threads of wool in a garment of linen in order to make Tzitzis, the Mitzvas Aseh of Tzitzis thereby being Docheh the Lo Ta'aseh of Kil'ayim.

The Gemara concludes that this is a valid source for "Aseh Docheh Lo Ta'aseh" according to d'Vei Rabbi Yishmael. According to d'Vei Rabbi Yishmael, there is an extra phrase in the verse of Kil'ayim which gives us license to apply Semuchin and to learn that the Aseh of Tzitzis is Docheh the Lo Ta'aseh of Kil'ayim. According to the Rabanan, however, there is no extra phrase (because they require the phrase "Tzemer u'Pishtim" to teach that the Isur of Kil'ayim applies only to a mixture of wool and linen and not to any other mixture). Hence the Gemara asks that according to the Rabanan, what is the source for the principle of "Aseh Docheh Lo Ta'aseh," since we can only apply Semuchin if there is an extra phrase.

What is the Gemara's question? Only Rabbi Yehudah requires that there be an extra phrase ("Mufneh") in order to expound Semuchin -- the Rabanan who argue with d'Vei Rabbi Yishmael can simply hold like the Rabanan who argue with Rabbi Yehudah and do not require an extra phrase in order to expound Semuchin!

ANSWERS:

(a) TOSFOS (DH l'Rabanan) says that the Gemara is just asking this question to cover all possibilities, just in case the Rabanan hold like Rabbi Yehudah.

(b) The RITVA (and ME'IRI) answers that the Rabanan -- who argue with Rabbi Yehudah and apply Semuchin even when there is no extra phrase -- do not go so far as to extend the law derived from Semuchin to other cases through a Binyan Av, unless there is an extra phrase. When there is no extra phrase, the law derived through Semuchin applies only to the specific case mentioned in the verse, and cannot be applied to other cases.

(c) TOSFOS HA'ROSH in the name of RABEINU MEIR explains that even if the Rabanan hold that we do expound Semuchin, perhaps in this case the Semuchin does not teach us that one is able to put Tzitzis of wool on a garment on linen. Perhaps according to the Rabanan (who do not rule that any time the verse says "Beget" it refers to Tzemer and Pishtim only) the Semuchin teaches a different Halachah altogether -- the Halachah of Rava, that Tzitzis of wool or linen may be used for a garment of any material (while Tzitzis made of any other material may only be used for a garment made of the same material), but Tzitzis of linen may not be used for a garment of wool, but only for a garment of linen (or another non-wool material).

לפי שנאמר (ויקרא יט, כז) לא תקפו פאת ראשכם [ולא תשחית את פאת זקנך] שומע אני אף מצורע כן! תלמוד לומר 'ראשו' ⁷. [##] כיצד משתמע מזה שאמנם כן מגלחים את המצורע? אולי: את כל הראשים לא לגלח, אך את ראשו של המצורע – כן לגלח?

וקא סבר האי תנא הקפת כל הראש שמה הקפה (וקסבר האי תנא דאיצטריך ליה 'ראשו' לדחות לאו ד'לא תקיפו' (ויקרא יט, כז), דהקפת כל הראש שמה הקפה, ולא אמרין 'פאת' כתב רחמנא, הלכך: אי לאו דרבי קרא – הוה אמינא לא ליקוף) [##] המחלוקת העניין הקפה היא בשאלה זו: האם באיסור גילוח פאת הראש נאסר רק לגלח שת הפאות בלבד, ושאר הראש יהיה עם שער? או האם גם אם מגלח את כל שערו הוא עובר על האיסור? לכן צריך לימוד, כי לדעת הסובר שאין גילוח כל שער הראש נקרא הקפה – אין איסור לכתחילה!].

Yevamos 5⁷

2) THE TEACHING OF THE VERSE OF "ROSHO"

QUESTION: The Gemara cites the verse, "Rosho" ("On the seventh day he shall shave off all of his hair, [and the hair of] *his head*") (Vayikra 14:9), and says that it teaches that the Mitzvas Aseh for a Metzora to shave his hair is Docheh the Lo Ta'aseh of cutting off the hair of the corners of one's head ("Hakafas ha'Rosh"). The Gemara suggests that this is the source for the principle of "Aseh Docheh Lo Ta'aseh." The Gemara (5b) concludes that there is another source for "Aseh Docheh Lo Ta'aseh" -- the verses that teach that the Mitzvas Aseh of Tzitzis is Docheh the Lo Ta'aseh of Kil'ayim.

If we have a source, without the verse of "Rosho," that teaches that an Aseh is Docheh a Lo Ta'aseh, then why do we need the verse of "Rosho" at all? We already know that an Aseh is Docheh a Lo Ta'aseh, and thus we should simply apply that principle to the situation of a Metzora who has a Mitzvas Aseh to shave his entire head, even though there is a Lo Ta'aseh that prohibits shaving one's entire head. If an Aseh is Docheh a Lo Ta'aseh in the case of Tzitzis and Kil'ayim (where the Lo Ta'aseh applies to everyone), then certainly in the case of a Metzora -- where the Lo Ta'aseh against shaving the entire head does not apply to everyone (women are not included in the prohibition) -- the Aseh should be Docheh the Lo Ta'aseh! (The Gemara in Nazir 58a actually implies that according to the Tana of "Rosho," the source for "Aseh Docheh Lo Ta'aseh" is *not* derived from the verses regarding Tzitzis, but from the word "Rosho" in this verse. Our Sugya, however, clearly rejects this approach.)

הייתי יכול לפרש כך: 'יגלח את כל שערו' – כלל; 'את ראשו ואת זקנו ואת גבת עינו' – פרט, 'ואת כל שערו יגלח' – חזר וכלל לדורשו בכלל ופרט וכלל, אך לא לחייב גילוח פיאות, ולא יבא עשה וידחה לא תעשה אלא רק במקום שאי אפשר לקיים שניהם!!

ANSWERS:

- (a) TOSFOS (DH Mah I'Lav) answers that the verse of "Rosho" is needed to teach another Halachah, and not the Halachah of "Aseh Docheh Lo Ta'aseh." It teaches that shaving the entire head is considered "Hakafas ha'Rosh Shmei Hakafah") and it would have been prohibited had it not been for the Mitzvas Aseh.
- (b) Alternatively, without the verse of "Rosho," we might have thought that the second verse quoted by the Gemara, the verse of "Zekano," is not referring to the Mitzvah of a Kohen who was a Metzora to shave his hair, but rather it is referring to a regular person who was a Metzora, and it is not teaching a new Halachah of "Aseh Docheh Lo Ta'aseh va'Aseh" in the case of a Kohen. We might have thought that the verse of "Zekano" is talking about a case where there is only a Lo Ta'aseh, and thus the Aseh is certainly Docheh the Lo Ta'aseh, and it is not talking about a case where there is both an Aseh and a Lo Ta'aseh not to shave. However, now that we have the verse of "Rosho," we know that "Zekano" is referring to the case of a Kohen Metzora, and it is teaching that an Aseh is Docheh both an Aseh and a Lo Ta'aseh.

((המשך רש"י:)) אלמא אשמעינן קרא דאתי עשה ודחי לא תעשה; ומהכא נפקא; הלכך איצטריך 'עליה' למיסר ערוה לייבום, דלא תימא אתי עשה דייבום ודחי לאו דאחות אשה.)
איכא למיפרך: מה ללאו דהקפה, שכן לאו שאין שוה בכל (דנשים אינן בלאו דהקפה בפרק קמא דקידושין (להב); [##] אך מכאן - האם) תאמר בלאו דאחות אשה, שכשם שהוא מוזהר עליה כך היא מוזהרת עליו דכתיב '**הנפשות העושות**' (ויקרא יח, כט) - שניהם במשמע) [##] לאו דהקפה הוא לאו בעל תוקף מוגבל, ולכן נדחה על ידי מצות עשה, אך לאו רגיל לא נדחה, ורש"י מעיר: וכל שכן לא ידחה לאו של עריות, שכאשר העבירה נעשית שני אנשים עוברים על איסור! ולהלן, ד"ה 'תלמוד לומר זקנו' רש"י מדייק: שבלמוד מ'ראשו' בכל זאת הפקנו מסקנה, שלאו שאינו שוה בכל נדחה על ידי עשה, ונשאר ללמוד ללאו בעל תוקף כללי.]

אלא אתיא מ'זקנו', דתניא: [ויקרא יד, ט: ויהי ביום השביעי יגלח את כל שערך, את ראשו ואת זקנו ואת גבת עיניו, ואת כל שערך יגלח; וכבס את בגדיו, ורחץ את בשרו במים - וטהר] '**זקנו**' מה **תלמוד לומר לומר? לפי שנאמר** (ויקרא כא, ה: לא יקרחה קרחה בראשם) **ופאת זקנם לא יגלחו** (ובבשרם לא ישרטו שרטת) (בכהנים כתיב) - **שומע אני אף כהן מצורע כן! תלמוד לומר 'זקנו'** (לדבות זקן כהן מצורע דאתי עשה ודחי לא תעשה); **ואם אינו ענין ללאו שאין שוה בכל** [##] כפי שנאמר לעיל לגבי הראיה מ'ראשו' - **תנהו ענין ללאו השוה בכל** (ואף על גב דהאי נמי לאו שאין שוה בכל - ילפינן מיניה דכל לא תעשה נמי דחי: דאם אינו ענין ללאו שאין שוה בכל דאתי עשה ודחי ליה, דהא נפקא לן מ'ראשו' - תנהו ענין כו'). [##] רש"י להלן, ד"ה 'תלמוד לומר זקנו' לומד כאן כד: שבלמוד מ'ראשו' בכל זאת הפקנו מסקנה, שלאו שאינו שוה בכל נדחה על ידי עשה, ונשאר ללמוד ללאו בעל תוקף כללי.]

ואכתי איצטריך (לגופיה לאשמועינן דלאו דפאת זקן כהנים מידחי, דלא נפקא לן מראשו, ואף על גב דאין שוה בכל הוא: **סלקא דעתא אמינא 'שאני כהנים** (לאני דכהנים, דחמירי), הואיל וריבה בהן הכתוב מצות יתירות - אפילו לאו שאין שוה בכל לא דחיא (אכתי לאו השוה בכל מנלן דדחי?) - קא משמע לן דדחי. [##] דדחי - דוקא בלאוים שחלים רק על חלק מהצבור, כגון כהנים, אך לאו כללי לא ידחה על ידי עשה.)

אלא אתיא מ'ראשו' דהך תנא, דתניא [דומה לספרא מצורע פרשתה ב פרק ב הלכה ד: '**ראשו**' (בראשו דמצורע נמי קאי) **מה תלמוד לומר?** **לפי שנאמר** [במדבר ו, ה: כל ימי נדר נזרו] **תער לא יעבר על ראשו** [עד מלאת הימם אשר יזיר לה; קדש יהיה גדל פרע שער ראשו] - **שומע אני אף מצורע ונזיר כן - תלמוד לומר: 'ראשו'** (אלמא אתי עשה ודחי ל"ת; ואף על גב דלאו שאינו שוה בכל הוא - אם אינו ענין ללאו שאין שוה בכל, דהא נפקא לן מ'זקנו' דאיך תנא - תנהו ענין ללאו השוה בכל)! **איכא למיפרך: מה לנזיר מצורע, שכן ישנו בשאלה!** [##] ולכן האיסור אינו תקף כל כך כמו איסור שלא ניתן לבטלו על ידי שאלת חכם, אך לאו רגיל לא ידחה על ידי עשה?]

דאי לא תימא הכי, הא דקיימא לן ד'אין עשה דוחה לא תעשה ועשה' ליגמר מנזיר (בנזיר עשה ולא תעשה איכא: **תער לא יעבור על ראשו**, קדוש יהיה גדל פרע **שער ראשו**) [במדבר ו, ה:] [##] ונמלד שאמנם עשה דוחה לא תעשה ועשה! **אלא מנזיר מאי טעמא לא גמרינן** [והיות ואנו יודעים שאין לומדים כך - מוכרחים להסכים שיש הסבר מדוע אין אומרים כך:] **? דאיכא למיפרך 'שכן ישנו בשאלה'** (לשאול לחכם ויתיר לו, הלכך אתי עשה ודחי ליה) - **הכא נמי איכא למיפרך 'שכן ישנו בשאלה'.**
אלא לעולם

(יבמות ה, ב)

מקרא קמא (דכלאים בציצית); (ודקאמרת לרבנן, דלא אייתר להו 'צמר ופשתים' - מנא להו דכלאים בציצית שרי, דליתי עשה ודחי לא תעשה?)
אם כן (דלאו לאפנויי) - **לימא קרא 'ציצית תעשה לך'; 'גדילים' למה לי?** **שמע מינה לאפנויי.**

האי - לשיעורא הוא דאתא (למנין חוטין): **'גדיל' - שנים** (אי אפשר לעשות גדיל בפחות משני חוטין); **'גדילים' - ארבעה** (חוטין; דמיעוט 'גדילין' - שנים): **עשה גדיל ופות להו מתוכו** (וכתיב (במדבר טו, לח) '**ונתנו על ציצית הכנף פתיל'**: אמרה תורה עשה מהנך ארבע חוטין גדיל אחד, דהוו להו שמונה חוטין כשתוחבן בכנף הבגד; שיהיו תלויין פתילין שלא יעשה כולו גדיל אלא קצת גדיל וקצת ענף)!

אם כן לימא קרא 'לא תלבש שעטנז צמר ופשתים'; 'יחדו' למה לי? שמע מינה לאפנויי!
ואכתי מיבעי ליה ל'תוכף שתי תכיפות - חיבור, ותכיפה אחת אינו חיבור'. (תכיפה: פויינ"ט: שתוחב תחיבה אחת במחט וחיבר כלאים: בגד צמר ובגד פשתים יחד - אינו חיבור בפחות משתי תכיפות; להכי כתיב 'יחדו': עד שיחברם יחד יפה). [## לולא הסבר רש"י 'בגד צמר ובגד פשתים יחד' הוה אמינא שאם יש רק תכיפה אחת - אין כאן כלאים, ולכן אם העביר את הגדילים דרך חור אחד בבגד לא יהיה כאן כלאים, וכל הלימוד של עשה מבטל לא תעשה שמתחיל בענין כלאים בציצית נופל, כי אין בציצית איסור תורה, כי אין בציצית שתי תכיפות! ולכן פירש שד"ן תכיפות הוא בחיבור 'בגד צמר ובגד פשתים יחד', ולא בהשחלת חוט לתוך בגד].
אם כן לכתוב רחמנא 'לא תלבש צמר ופשתים יחדו', 'שעטנז' למה לי? שמע מינה לאפנויי!
ואכתי מיבעי ליה 'עד שיהא שוע' (לשון חלק, שמתגרמין 'שעניע' (בראשית כו, יא)) טווי ונוז (ארוג) (מן התורה אינו חייב עד שיהיה הצמר והפשתן מתוקן יחד היטב במסרק)!
אלא כולה מ'שעטנז' נפקא (דאי לאפנויי לחוד - נכתוב 'לא תלבש כלאים צמר ופשתים', ומדאפיק רחמנא בלשון שעטנז - דרוש ביה נמי הא).

אשכחן דאתי עשה ודחי לא תעשה גרידא; לא תעשה שיש בו כרת היכא אשכחן דדחי, דאיצטריך 'עליה' למיסרה⁸?
וכי תימא נילף ממילה (שדוחה עשה שלה לא תעשה דשבת שיש בה כרת)? - מה למילה שכן נכרתו עליה שלש עשרה בריתות (ה) אמורים בפרשת מילה!
מפסח (שדוחה שחיטתו את השבת)? - מה לפסח שכן כרת!
מתמיד? - מה לתמיד שכן תדיר!
מחדא לא אתיא, תיתי מתרתי?
מהי תיתי? ממילה ופסח? - שכן כרת!
מפסח ותמיד? - שכן צורך גבוה (למזבח תאמר בעשה דייבום דליכא כל הני)!
ממילה ותמיד? - שכן ישנן לפני הדבור (לפני מתן תורה)! [ואליבא דמאן דאמר: (חגיגה ו, ב) עולה שהקריבו ישראל במדבר (דכתיב (שמות כד, ה) ויעלו עולות) - עולת תמיד הוה]

Yevamoth 5b⁸

3) A POTENTIAL SOURCE FOR "ASEH DOCHEH LO TA'ASEH SHE'YESH BO KARES"
QUESTION: The Gemara searches for a source for the principle that "Aseh Docheh Lo Ta'aseh she'Yesh Bo Kares." Since we find that the Torah went out of its way, in the case of Tzitzis made from Kil'ayim, to specifically teach that an Aseh is Docheh a normal Lo Ta'aseh (one that does not have Kares), we should be able to infer that an Aseh is *not* Docheh a Lo Ta'aseh that has Kares! Why does the Gemara attempt to prove that an Aseh *is* Docheh a Lo Ta'aseh that has Kares, when we apparently have evidence that it is *not* Docheh a Lo Ta'aseh that has Kares?

ANSWERS:

(a) TOSFOS (6a, middle of DH Ta'ama) explains that we might have thought that perhaps the verse of Tzitzis does not teach that an Aseh is Docheh a Lo Ta'aseh. The verse might be teaching the Halachah of Rava, that it is permitted to use Tzitzis of wool or linen for a garment of any type of material (according to the Rabanan, and for both woolen and linen garments according to Rabbi Yishmael, who holds that only those garments are obligated in Tzitzis.) Without the verse, one would have thought that Tzitzis must be made of the same material from which the garment is made. That is why the Gemara thought that perhaps we do not expound the verse of Tzitzis with regard to Aseh Docheh Lo Ta'aseh. Thus, we are free to find another source that says that an Aseh is Docheh a Lo Ta'aseh that has Kares.

(b) TOSFOS suggests further that perhaps the Aseh of Tzitzis is a weaker Aseh, because it does not apply to everyone (women are exempt from the Mitzvah of Tzitzis). Therefore, we need a verse to teach that nonetheless it is Docheh a Lo Ta'aseh (of Kil'ayim). (This answer does not explain why the Gemara thought that it could learn from Milah that an Aseh is Docheh a Lo Ta'aseh that has Kares; Milah is also a Mitzvah that does not apply to everyone, and yet it is Docheh a Lo Ta'aseh that has Kares, and if so, certainly the Mitzvah of Tzitzis should be able to be Docheh a normal Lo Ta'aseh.)

ומכולהו נמי: שכן ישנן לפני הדבור!

אלא איצטריך: סלקא דעתא אמינא (אי לא כתיב 'עליה' לדרשא) 'תיתי' (עשה ודחי לא תעשה שיש בו כרת) מכבוד אב ואם', דתניא [ספרא קדושים פרשתא א הלכה י]: 'יכול יהא כבוד אב ואם דוחה שבת? תלמוד לומר: (ויקרא יט, ג) 'איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו' [אני ה' אלקיכם] - כולכם (אתה ואביך ואמך) חייבין בכבודי' (מ'אניה' דריש ליה); מאי לאו דאמר ליה "שחוט לי", "בשל לי" (דהוי אב מלאכה שחייבין עליה כרת); וטעמא - דכתב רחמנא 'את שבתותי תשמורו', הא לאו הכי - דחי [וכן ידחה כל מצות עשה לאו שיש בו כרת כמו שבת, ומצות יבום את איסור כרת דאשת אח]!

(יבמות ו, א)

לאו דמחמר (אחר בהמה, שהוא בלאו ד'לא תעשה כל מלאכה אתה... ובהמתך' (שמות כ, ט), ובהאי לאו ליכא כרת, דלא עביד מעשה בגופיה, וכמאן דאמר בפרק 'מי שהחשיך' (שבת קנד, א): 'זמחמר אחר בהמתו בשבת - פטור [מכלום]'. [## ואם כן, שהברייתא מלמדת על לאו דמחמר, ומביאה פסוק שמלמד שהעשה של כבוד אב ואם אינו דוחה את הלאו של מחמר - מכאן שלולא הפסוק היינו אומרים שהעשה של כבוד אב ידחה לאו דמחמר, וזה לאו רגיל שנדחה על ידי עשה, ולא לאו שיש בו כרת!] ואפילו הכי לא דחי (בתמיה) [כיבוד אב ואם את איסור מחמר בשבת? אם כן איזה לאו אמנם כן יידחה על ידי עשה?]

אלא דקיימא לן דאתי עשה ודחי לא תעשה - ליגמר מהכא דלא לידחי (דלא דחי [כבוד אב ואם] אפילו לאו גרידא)!

וכי תימא 'שאני לאוי דשבת, דחמירי' (דקיימא לן [עירובין סט, ב] מחלל שבת כעובד עבודת כוכבים; ומשום הכי אפילו לאו גרידא לא דחי, ומנייהו לא גמרינן) - והא תנא בעלמא קאי, ולא קפריך (והא אשכחן תנא בעלמא דיליף שאר לאוי כגון לאו דלא יטמא דכהן [ויקרא כא], ולא ד'לא תוכל להתעלם' [דברים כב, ג] מלאו דשבת לחומרא, ולא פרכינן 'שאני לאוי דשבת דחמירי'), דתניא [דומה למכילתא משפטים מסכתא דכספא פרשתא כ]: 'יכול אמר לו אביו (לכהן) "היטמא!" (בבית הקברות להשיב אבידה) או (שהיתה עומדת בחוק) שאמר לו (ואמר לו) "אל תחזיר" - יכול ישמע לו? תלמוד לומר: (ויקרא יט, ג) 'איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו' [אני ה' אלקיכם] - כולכם חייבין בכבודי' (וילפינן לאו דטומאה ולא דהשבת אבדה מלאוי דשבת)!

[## לפיכך רק משום שנאמר 'את שבתותי תשמורו אני ה' אין עשה דכבוד אב ואם דוחה איסור מלאכה בשבת, אך לולא הפסוק היה דוחה עשה של שבת שיש בו כרת, ולכן צריכים אנו את 'עליה' לומר שמצות יבום אינו דוחה איסורי ערוה.]

[## אך כאן יש עוד מצות עשה: השב תשיבם לאחריך [דברים כב, ג], ומצות קדושת הכהן שמוסיפה מצות עשה, ואם כן בשתי מצוות אלה יש גם עשה וגם לא תעשה, וכיצד יעלה על הדעת שיידחו?! תשובת זאב בן יקר: היות ומצאנו שיש ביטול למצות השבת אבידה בזקן או שאינו לפי כבודו, ומצאנו ביטול לאיסור טומאה לכהן במת מצוה - הוה אמינא שכבוד אב ואם ידחו מצות אלה - קא משמע לן.]

אלא (לעולם דאמר ליה "שחוט לי" "בשל לי", ואפילו הכי לא איצטריך 'עליה'): משום דאיכא למיפרך: מה להנך ("שחוט לי" "בשל לי") שכן הכשר מצוה (בחילול שבת, בעקירת 'לא תעשה' הוא מקיים עשה דכיבוד, וזהו הכשר קיומו, ואי אפשר לקיימו בלא עקירת לאו, הלכך - אי לא כתב 'את שבתותי תשמורו' - הוה אמינא לידחי, אבל ייבום - לא זה בלבד הכשר קיום העשה, שהרי יכול לחלוץ ולא יעקור לאו של ערוה, ולא איצטריך 'עליה' [ללמד שלא יבוא עשה של יבום וידחה איסור ערוה])!

אלא סלקא דעתא אמינא 'תיתי מבנין בית המקדש', דתניא [ספרא קדושים פרשתא ג פרק ז ה"ז]: 'יכול יהא בנין בית המקדש דוחה שבת? תלמוד לומר: (ויקרא יט, ג) 'את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו' [אני ה'] - כולכם חייבין בכבודי'; מאי, לאו בבונה וסותר (איצטריך למיסר אף על גב דאב מלאכה הוא, ואיכא כרת, אי לאו דאשמועינן, הוה אמינא אתי עשה ד'ועשו לי מקדש' [שמות כה, ח] ודחי לאו דשבת), [## אבל היה צריך ללמוד את איסור בנין בית המקדש בשבת לא משם אלא מפרשת שבת בכי תשא (שמות לא, יב-יז) שכתובה בקשר לבניית המשכן!]

וטעמא דכתב רחמנא 'את שבתותי תשמורו', הא לאו הכי דחי [את איסור שבת, משום ומקדשי תיראו; וממילא נצטרך את 'עליה' ללמדשיבום טינה דוחה ערוה] ?!

לא, [ומקדשי תיראו היה דוחה רק את] לאו דמחמר. ואפילו הכי לא דחי?

ואלא דקיימא לן דאתי עשה ודחי לא תעשה - ליגמר מהכא דלא דחי!

וכי תימא 'שאני לאוי דשבת דחמירי' - והא תנא בעלמא קאי (לאוי דטומאה והעלם אבדה מלאוי דשבת) ולא קא פריך, דתניא [דומה למכילתא משפטים מסכתא דכספא פרשתא כ]: 'יכול אמר לו אביו "היטמא" או שאמר לו "אל תחזיר" - יכול ישמע לו? תלמוד לומר: איש אמו ואביו תיראו [ואת שבתותי תשמורו אני ה' אלקיכם] - כולכם חייבים בכבודי'!

אלא משום דאיכא למיפרך: מה להנך שכן הכשר מצוה? - הכשר מצוה תיפוק לי מהתם (מ'איש אמו ואביו תיראו', דהכשר מצוה הוא, ולא דחי - למה ליה למיהדר למכתב הכא 'את שבתותי תשמורו'? אלא לאו דתילף מיניה, דאפילו בלא הכשר מצוה, אי לא כתיב קרא בהדיא דלא דחי - אמרינן דדחי! אם כן איצטריך 'עליה')!

אין הכי נמי!

'ואת שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו' למה לי? מיבעי ליה לכדתניא: 'יכול יתיירא אדם ממקדש? תלמוד לומר: (ויקרא יט, ל) את שבתותי תשמורו ואת מקדשי תיראו [אניה'] נאמרה שמירה בשבת ונאמרה מורא במקדש (והקישן הכתוב בפסוק דחח); מה שמירה האמורה בשבת -

(יבמות ו, ב)

לא משבת אתה מתיירא (דלא כתיב ביה מורא) אלא ממי שהזהיר על השבת - אף מורא האמורה במקדש - לא ממקדש אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על המקדש; ואי זו היא מורא מקדש? לא יכנס אדם בהר הבית במקלו במנעלו כפונדתו (ארנקי שאווד בו מתניו) וכאבק שעל גבי רגליו, ולא יעשנו קפנדריא (לקצר הילוכו שלא להקיף ויכנס בפתח זה ויצא בשכנגדו ולא לשם עבודה אלא לעשות צרכיו), ודקיקה מקל וחומר (מפרש בברכות בפרק הרואה (סב, ב) מ'כי אין לבא אל שער המלך בלבוש שק' [אסתר ד, ב] שאינו מאוס - קל וחומר לרוק שהוא מאוס לפני הקב"ה); ואין לי אלא בזמן שכיית המקדש קיים; בזמן שאין בית המקדש קיים מניין? תלמוד לומר: (ויקרא יט, ל) את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו [אניה'] - מה שמירה האמורה בשבת לעולם - אף מורא האמורה במקדש לעולם'.

[#] ולעיל למדנו מפסוק זה איסור בונה: 'יכול יהא בנין בית המקדש דוחה שבת? תלמוד לומר: 'את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו' - יש כאן ברייתות סותרות, ואם כן כיצד אפשר ללמוד מהם! ?]

אלא סלקא דעתא אמינא 'תיתי מהבערה, דתנא דבי רבי ישמעאל (שמות לה, ג) 'לא תבערו אש בכל מושבותיכם [ביום השבת] מה תלמוד לומר (והלא כבר נאמר 'לא תעשה כל מלאכה')?

- מה תלמוד לומר? אי לרבי יוסי - ללאו, אי לרבי נתן - לחלק, דתניא: 'הבערה ללאו יצתה' (לומר שאין חייבין עליה כרת וסקילה אלא לאו בעלמא) - דברי רבי יוסי; רבי נתן אומר: לחלק' (שלא תאמר אינו חייב סקילה עד שיחלל שבת בכל מלאכות, לכך יצתה הבערה מן הכלל, לחלק: מה הבערה מיוחדת שהיא אב מלאכה וחייב עליה כרת וסקילה בפני עצמה - אף כל שהוא אב מלאכה כו'), ואמר רבא: תנא - 'מושבות' - 'מושבותיכם' - בכל מקום שאתם יושבים אפילו בחוצה לארץ) קא קשיא ליה: 'מושבות' מה תלמוד לומר? מכדי שבת חובת הגוף היא (ואינה תלויה בקרקע ככלאים ועדלה ותרומות ומעשרות), וחובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ, 'מושבות' דכתב רחמנא בשבת למה לי? משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד⁹: לפי שנאמר (דברים כא, כב) וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת [ותלית אתו על עץ]; שומע אני בין בחול בין בשבת, ומה אני מקיים [שמות לא, יד] ושמתם את השבת כי קדש הוא לכם [מחלליה מות יומת] [כי כל העשה בה מלאכה - ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמיה] - בשאר מלאכות, חוץ ממיתת בית דין;

⁹ עירובין יג, א: א"ר יהושע בן לוי: כל מקום שאתה מוצא 'משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני רבי עקיבא אינו אלא ר"מ ששימש את רבי ישמעאל ואת ר"ע...

או אינו אלא אפילו מיתת בית דין [אינו דוחה את השבת], ומה
 אני מקיים 'והומת' - בחול ולא בשבת?
 או אינו אלא אפילו בשבת?
 תלמוד לומר: 'לא תבערו אש בכל מושבותיכם' ולהלן הוא אומר (במדבר לה, כט)
 'והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם' - מה 'מושבות'
 האמורים להלן בבית דין (במיתת בית דין הכתוב מדבר) אף 'מושבות'
 האמורים כאן בבית דין', ואמר רחמנא 'לא תבערו'.
 מאי לאו רבי נתן היא, דאמר (הבערה אב מלאכה היא, ובכרת) לחלק יצתה,
 וטעמא דכתב רחמנא 'לא תבערו', הא לאו הכי - דחי (ואפילו הכי אי לאו
 דאשמועינן - הוה אמינא אתי עשה ד'והומת' ודחי ליה) !
 לא, רבי יוסי.

ותיהוי נמי רבי יוסי: אימר דאמר רבי יוסי הבערה ללאו
 יצתה - הבערה גרידתא; הבערה דבית דין - בישול פתילה
 הוא (של אבר מתיך וחורקה לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו; והאי בישול גמור הוא, ואב מלאכה
 הוא, דממשכן ילפינן; ובישול סמנין היה במלאכת המשכן לצבע תכלת ותולעת שני), ואמר
 רב ששת: מה לי בישול פתילה מה לי בישול סמנין [##] ואם
 כן - לולא שהתנא רבי יוסי למד שאין בית דין שורף בשבת מפסוק -
 הייתי אומר שבית דין ישרוף כי בא עשה ודחה לא תעשה של שבת] !
 [##] אבל בישול פתילה לא היה במשכן, ואינה מלאכה כל כך, שהרי לאחר שבישולו ותתקורר אפשר
 לבשל שנית, והמצב חוזר לקדמותו, ואין בעבודה זו קביעות כמו בבישול אוכל או סממנים?
 אמר רב שימי בר אשי: האי תנא [##] 'משום רבי ישמעאל אמר תלמיד
 אחד' [דאיצטריך דנסיב לה קרא (לא תבערו אש בכל מושבותיכם) למיסר מיתת בית דין בשבת] - לא
 משום דאתי עשה ודחי לא תעשה (לאו משום דאי לא דאשמועינן ה"א דחיא משום טעמא
 דעשה דחי) אלא משום דמייתי (דדחי שבת) מקל וחומר, והכי קאמר: מה
 אני מקיים 'מחלליה מות יומת' ? בשאר מלאכות חוץ ממיתת בית דין,
 אבל מיתת בית דין דחיא שבת מקל וחומר:

(יבמות ז, א)

ומה עבודה שהיא חמורה ודוחה שבת, רציחה דוחה אותה, שנאמר
 [שמות כא, יד: וכי יזד איש על רעהו להרגו בערמה] מעם מזבחי תקחנו למות (שאם היה רוצח כהן ורוצה
 לעבוד עבודה - בית דין שולחים ומביאין אותו למות אלא אם כן היה על גגו של מזבח ועבודה בידו, ולא מעל
 מזבחי) - שבת, שנדחת מפני עבודה - אינו דין שתהא רציחה דוחה
 אותה !

ומאי 'או אינו' דקאמר (הואיל ומקל וחומר אתיא דדחיא - היכי מצינו למימר 'או אינו אלא
 אפילו מיתת בית דין לא דחיא') ?

הכי קאמר: קבורת מת מצוה תוכיח שדוחה את העבודה (מ'ולאחותו' בפרק
 קמא דמגילה (ג, ב)) ואין דוחה את השבת (- אף אני אביא רציחה, דאף על פי שדוחה עבודה לא
 תדחה שבת);

(והאי ד) הדר אמר ('או אינו אלא אפילו בשבת' - הכי הדר ואמר): קבורת מת מצוה תדחה
 שבת (קבורת מת מצוה גופה תדחה שבת כו') מקל וחומר: ומה עבודה - שהיא דוחה
 שבת - קבורת מת מצוה דוחה אותה מ'ולאחותו', שבת - שנדחה מפני
 עבודה - אינו דין שתהא קבורת מת מצוה דוחה אותה! תלמוד
 לומר: (שמות לה, ג) 'לא תבערו' [אש בכל מושבותיכם ביום השבת].

ולמאי דסליק אדעתיה (למימר) מעיקרא (דהאי דאיצטריך ליה קרא - משום דאי לא כתביה
 הוה אמינא) דאתי עשה ודחי לא תעשה - מאי 'או אינו' דקאמר (היכי מצי
 למימר 'או אינו' דלא דחי - במאי תיתי לן דלא תדחה) ?

הכי קאמר: מה אני מקיים [שמות לא, יד: ושמתם את השבת כי קדש הוא לכם] מחלליה מות
 יומת [כי כל העשה בה מלאכה - ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמיה] - בשאר מלאכות חוץ ממיתת
 בית דין, אבל מיתת בית דין דחי שבת, דאתי עשה ודחי לא תעשה;
 הדר אמר: אימר דאמרינן דאתי עשה ודחי לא תעשה - לא תעשה
 גרידא; לא תעשה שיש בו כרת מי שמעת ליה דחי (היינו דהדר ואמר או אינו
 אלא אפילו במיתת בית דין לא תדחי לאו דשבת, שהרי יש בו כרת) ?

הדר אמר: (היינו דהדר ואמר 'או אינו אלא אפילו בשבת') אטו עשה דוחה את לא תעשה
 - לאו לא תעשה חמור מיניה [##] כל לא תעשה ממצות העשה [שהרי לוקין
 עליו], ו [אף על פי כן] קאתי עשה ודחי ליה [ורואים שאין ענין הדחיה

תלוי בחומרא, ואם כן] מה לי חומרא זוטא ומה לי חומרא רבה! תלמוד לומר: 'לא תבערו'.

[## אם כן עד כאן אין ראייה שעשה דוחה לא תעשה באיסורי כרת; ואם כן מדוע צריכים את 'עליה' (ויקרא יח, יח) לומר שאין עשה דוחה לא תעשה כאן?]

(יבמות ז, א)

אלא [איצטריך] (לעיל קאי, דאוקימנא דהא דאיצטריך 'לא תבערו' משום דאי לא כתב רחמנא הוה מייתנין בק"ו, ולא משום דאתי עשה ודחי ל"ת דכרת, ו'עליה' למה ליה?) סד"א תיהוי האי אשת אח דבר שהיה בכלל (ויקרא יח, כט): 'כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו [הנפשות העשת מקרב עמם] - כלל בכל העריות כרת) ויצא מן הכלל ללמד (שאם אין לה בנים תתייבם) - לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא, דתניא [ספרא ברייתא דרבי ישמעאל פרשתא א פרק א הלכה א]: 'דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל [ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא] כיצד: 'והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים [אשר לה] וטומאתו עליו [ונכרתה הנפש ההוא מעמיה] (ויקרא ז, כ); 'והלא שלמים בכלל קדשים היו (שכבר כלל כרת בכולן) [ויקרא כג, א] אמר אליהם לדרתכם כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים אשר יקדישו [בני ישראל לה] וטומאתו עליו - ונכרתה הנפש ההוא (מלפני - אני ה') ולמה יצאו (בפסוק זה שנינן)? להקיש אליהן ולומר לך מה שלמים מיוחדים קדשי מזבח אף כל קדשי מזבח, יצאו קדשי בדק הבית (שאם אכלן בטומאת הגוף פטור [## מכרת או מחטאת, אך חייב במעילה])' - הכא נמי הא [ב"ח: הוה אמינא] אשת אח בכלל כל העריות היתה, ולמה יצתה ('יבמה יבא עליה')? להקיש אליה ולומר לך: מה אשת אח שריא - אף כל עריות נמי שריין.

מי דמי? התם כלל באיסור ופרט באיסור (איכא למיתני 'למה יצתה'); הכא כלל באיסור ופרט בהיתר [## אם כן לכאורה ברור למה יצאת: להתיר במקרה המיוחד!] (ולאו להך דרשא דמי דהא בדבר החדש יצא לידון)! הא לא דמי אלא (להך דרשא): 'לדבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש שאי אתה יכול להחזירו לכללו (ולהשוותו לכללו ולא להשוות כללו לו) עד שיחזירונו לך הכתוב כפירוש' (הילכך בלאו 'עליה' נמי לא אתי לן שאר עריות לייבום), דתניא [ספרא ברייתא דרבי ישמעאל פרשתא א פרק א הלכה ד]: 'דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש אי אתה רשאי להחזירו לכללו עד שיחזירונו לך הכתוב כפירוש - כיצד? 'ושחט את הכבש (באשם מצורע כתיב, [ויקרא יד, ג]) במקום אשר ישחט את החטאת ואת העולה, במקום הקדש, כי כחטאת האשם הוא (כדין החטאת כך דין אשם זה) לכהן [קדש קדשים הוא], שאין תלמוד לומר 'כחטאת האשם' (דהא אשם זה אם לשחיטה בצפון הלא כבר נאמר בו ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת ואם למתן דמים ואכילתו הרי הוא ככל אשמות בכלל זאת תורת האשם בצו את אהרן)! ומה תלמוד לומר 'כחטאת האשם'? לפי שיצא אשם מצורע (מכלל שאר אשמות) לידון בדבר החדש (שאינו בשאר אשמות): כבהן יד ובהן רגל הימנית; (והואיל ויצא מכללו) יכול לא יהא טעון מתן דמים ואימורים לגבי מזבח?

שייך ליבמות ז, א:

יומא מ, ב תוד"ה מה במקום שלא קידש הגורל כו': הקשה מורי הר"ר שמואל בר מנחם זצ"ל: היכי גמר מהכא? והא יום הכפורים דבר שהיה בכלל כל הקרבנות שקידש בהם השם ויצא לידון בדבר החדש - בגורל - אי אתה יכול להחזירו לכללו ולכולי עלמא איהו לא גמר מכלליה באיזהו מקומן (זבחים מט, א)?

ונראה לי דאפילו יצא לידון בדבר החדש - גמרי מהדדי בקל וחומר או במה מצינו אם אין להשיב, אבל אם יש להשיב לא גמרינן. אבל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לא ללמד על עצמו יצא כו' - כמו הבערה וכיוצא בה - גמרינן מיניה, אפי' אם יש להשיב אין משיבין כמו על ג"ש והיקש שאין משיבין עליהן.

תדע דפרק קמא דיבמות (ז, א) פריך: מאי איצטריך 'עליה' למיסר עריות לייבום? מהיכא תיתי דלישתרו דאיצטריך 'עליה' למיסר? קא ס"ד תיתי מאשת אח דהוה ליה דבר שהיה בכלל ויצא ללמד וכו'? ופריך: הא לא דמי אלא ליצא לידון בדבר החדש וכו' עד אלא סד"א תיתי אחות אשה במה מצינו מאשת אח והשתא כיון דאמר כבר דהוה ליה דבר החדש היכי הדר?

תו קאמר תיתי מאשת אח!

אלא על כרחך מעיקרא הוה ס"ד למימר דניגמר מאשת אח כמו מדבר שהיה בכלל ויצא ללמד, דאפילו איכא פירכא לא פרכינן; ופריך והלא דבר החדש הוא ואם כן אי איכא למיפרך לא גמרינן מיניה! והדר קאמר: ואע"ג דדבר החדש הוא ניגמר מיניה במה מצינו דהא ליכא למיפרך מיניה מיד!

ולהכי פריך "מי דמי? התם חד איסורא הכא תרי איסורי!" והיינו פירכא.
וכיון דאיכא למיפרך - לא גמרינן מיניה כיון דדבר חדש הוא.

(יבמות ז, ב)

תלמוד לומר 'כי כחטאת האשם הוא' - מה חטאת טעונה מתן דמים ואימורים לגבי מזבח אף אשם טעון מתן דמים ואימורים לגבי מזבח;

ואי לא אהדריה קרא - הוה אמינא למאי דנפק נפק, ולמאי דלא נפק - לא נפק; הכא נמי הוה אמינא: אשת אח דאישתרא - אישתראי, שאר עריות לא! אלא סלקא דעתא אמינא 'תיתי במה מצינו מאשת אח: מה אשת אח מיבמה - אף אחות אשה תתיבם! מי דמי? התם חד איסורא, הכא תרי איסורי (אשת אח ואחות אשה)! מהו דתימא הואיל ואישתרי (איסור אשת אח שהיה עליה כשמת אחיו בלא בנים) אישתרי (נמי איסור אחות אשה).

ומנא תימרא דאמרינן 'הואיל ואישתרי אישתרי'?

דתניא: 'מצורע שחל שמיני שלו' (שהוא יום הבאת קרבנותיו, וצריך לבא בהר הבית ולעמוד בשער נקנור ולהכניס ידיו לעזרה ליתן מן הדם לבהונות) **בערב הפסח, וראה קרי בו כיום** (להכי נקט קרי ולא טומאת שרץ ונבלה: דטמא שרץ - ואפילו טמא מת - נכנסין להר הבית כדמפרש באלו דברים (פסחים סז, א) שנאמר 'ויקח משה את עצמות יוסף עמו; ושערי נקנור לא נתקדשו בקדושת עזרה כדאמרינן בכיצד צולין (שם פה, ב) והרי הן כהר הבית, ויכול טמא מת ליכנס לשם; אבל בעל קרי משתלח חוץ לשני מחנות כזב כדמפרש באלו דברים 'זב' ו'כל זב' - לרבות בעל קרי) **וטבל** (לקריו) - **אמרו חכמים: אף על פי שאין טבול יום אחד נכנס** (דטבול יום אחד דקרי אינו נכנס להר הבית, דכל טבול יום הרי הוא בטומאה עדיין לתרומה ולקדשים ולמקדש) - **זה נכנס** (יבא להר הבית ויכניס ידיו לבהונות ויטהר לאכול פסחו לערב): **מוטב שיבא עשה שיש בו כרת** (דאם לא יכניס ידיו לבהונות לא יטהר לאכול פסחו לערב) **וידחה עשה** (ד'וישלחו מן המחנה' [במדבר ה, ב]) **שאין בו כרת** (שאין ענוש כרת אלא על ביאת עזרה וזה לא יכנס לעזרה אלא לשערי נקנור, שלא נתקדשו, ויכניס ידיו לבהונות ויטהר מצרעתו, וישלח פסחו לעזרה לשחוט, ולערב יערב שמשו ויטהר מקריו); **ואמר רבי יוחנן: דבר תורה - אפילו עשה לית ביה, שנאמר** (דברי הימים ב, כה) **ויעמוד יהושפט בקהל יהודה לפני החצר החדשה** (אותו היום נטהרו ישראל מטומאה שבידיהם [בדברי הימים]); **מאי 'חצר החדשה'?** אמר רבי [יוחנן]: **שחדשו בה דברים ואמרו טבול יום לא יכנס למחנה לוויה** (להר הבית); **ואמר עולא** (במסכת זבחים לב, ב): **מה טעם? הואיל והותר לצרעתו** (ביאה במקצת שמה ביאה) - **הותר לקריו** (ואותיבניה מהא דקתני 'זה נכנס ומכניס ידו לבהונות', ואי אמרת 'ביאה במקצת שמה ביאה' - נהי נמי דנכנס להר הבית משום דעשה שאין בו כרת הוא לבהונות - היכי מצי מעייל ידיה? אידי ואידי עשה שיש בו כרת הוא, דקיימא לן במנחות בהקומץ רבה (כז, ב) מחוסר כפורים שנכנס למקדש ענוש כרת, ואין צריך לומר טבול יום ושאר כל הטמאים! ושני עולא: שאני מצורע הואיל והותרה לו ביאה במקצת לצרעתו שהרי עדיין מחוסר כפורים הוא ובכרת והותרה לו מן התורה ביאה זו במקצת - הותר נמי לקריו, אלמא הואיל ואישתראי חד איסורא אישתראי נמי אידך דהוה גביה).

מי דמי לדעולא?

(יבמות ח, א)

תינח היכא דנשא מת (את אשה זו תחילה, ונעשית אשת האח על זה [## על האח החי]) ואחר כך נשא חי (את אחותה, וניתוספת איסור אחות אשה על [## אשת אחיו שבמות אחיו נעשית] יבמתו, וכשמת אחיו בלא בנים ואישתראי איסור אשת אח המוקדם), **דמגו דאישתרי איסור אשת אח** [## האיסור הראשון שחל עליה] - **אישתרי נמי איסור אחות אשה** ([## שהוא האיסור] המאוחר, כדעולא, דאמר: הואיל והותר לצרעתו שהיא ראשונה - הותר לקריו שהיא אחרונה); **אלא נשא חי** (אשתו תחילה, ועמדה עליו [## אחותה של אשתו] באיסור אחות אשה) **ואחר כך נשא מת** (אחיו [## את אחות אשתו] המת - וניתוסף איסור אשת אח) - **איסור אחות אשה קדים** (ואף על גב דהותר איסור אחרון - עומד ראשון במקומו)! **ואפילו נשא מת נמי** (ברישא, דקדים ליה איסור אשת אח - לא דמיא לדעולא: דהתם הרואה קרי בשמיני שלו כבר היה מותר מאיסור הראשון קודם ראיית הקרי, משהאיר המזרח): **תינח היכא דנשא מת, ומת** (תחילה, והותר איסור אשת אח), **ואחר כך נשא חי** (את אחותה), **דחזיא ליה** [ליבוס] **דביני ביני** [## לפני שנשא את האחות, כמו במצורע שראה ביום השמיני, אך בתחילת היום, לפני שראה, היתה עשה שהיה ראוי לבוא

למקדש], אלא נשא מת ולא מת (עד שנשא חי את אחותה) ואחר כך נשא חי [הרי] לא איחזיא ליה כלל - מי לא מודי עולא (בכהאי גוונא) שאם ראה קרי בליל שמיני שאין מכניס ידיו (מחר) לבהונות (משום קרי דמעכב עליה, הואיל) שלא יצא (מצרעתו) בשעה שהיא ראויה להביא בה קרבן (דקודם שהותר מצרעתו בא עליו קרי)? [## אין סיבה לחשוב שתהא מותרת; אם כן אין צורך בדרשה ' (ויקרא יח, יח) ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערותה עליה בחייה (דברים כה, ה) 'יבמה יבא עליה' שדרשנו בראש דף ג, ב, לאסור ערוה ביבום, ומדוע ציכים את 'עליה'?] אלא כי איצטריך 'עליה' [לאסור, כמו שנאמר לעיל: תינח] היכא דנשא מת ומת [ונפלה אשתו ליבום] ואחר כך נשא חי [## והאח נשא את אחותה [שהיא אחות זקוקתו] במקום ליבם את אלמנת אחיו, ומתה אשתו, ועכשיו לולא 'עליה' היה נושא את אחותה, ו'עליה' אוסר אותה עליו כי היא היתה זקוקתו בזמן שהיה נשוי לאחותה].

ואי בעית אימא (איצטריך 'עליה', דאי לא כתביה הוה אמינא) אתיא (ייבום אחות אשה להתייר) בהיקשא מדברי יונה, דאמר רבי יונה ואיתימא רב הונא בריה דרב יהושע אמר קרא (ויקרא יח, כט) כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו [הנפשות העשת מקרב עמם] - הוקשו כל העריות כולן (זו לזו; ולענין הערה קנסיב ליה רבי יונה ב'הבא על יבמתו'; הכי נמי הוה אמינא הוקשו כולן) לאשת אח: מה אשת אח שריא - אף כל עריות נמי שריין' (ואף על גב דהכא חד איסורא והכא תרי איסורא - אין משיבין על ההיקש; להכי) כתב רחמנא 'עליה'. אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא: מכדי כל עריות (דמתניתין) איכא לאקושינהו לאשת אח (להתייר יבום), ואיכא לאקושינהו לאחות אשה (דאסירי לייבום דפרט בה קרא 'עליה'); מאי חזית דאקשת לאחות אשה (כדקתני בריש פרקין מה אחות אשה מיוחדת כו')? אקשינהו לאשת אח! איבעית אימא: לקולא וחומרא - לחומרא מקשינן [בדאורייתא; עיין שבת פג, ב]; איבעית אימא: הכא [באחות אשה] תרי איסורי [אחות אשתו ואשת אחיו] והכא תרי איסורי [כל שאר העריות ואשת אחיו], ותרי מתרי ילפינן, אבל הכא [אשת אחיו] חדא איסורא, ותרי מחדא לא ילפינן. רבא אמר: ערוה לא צריכא קרא, דאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת; כי איצטריך קרא למיסר צרה. וערוה לא צריכא קרא? והא תניא [לעיל ג, ב]: 'אין לי אלא היא'? משום [שהתנא רצה להקדים את הלימוד לאסור] צרתה! והא קתני 'אין לי אלא הן'? משום [שהתנא רצה להקדים את הלימוד לאסור] צרותיהן.¹⁰

תא שמע [שצריך פסוק לאסור עריות, ולא כמו שאמר רבא]: 'רבי אומר: (דברים כה: ולקחה לו לאשה ויבמה) ולקח 'ולקחה' ויבם 'ויבמה' (הוה מצי למימר 'ולקח אשה ויבם' וכתוב ולקחה משמע מיעוט: זו ולא אחות) - לאסור צרות ועריות'. אימא 'לאסור צרות של עריות'. [##] ובאמת סדר המילים בדברי רבי: 'לאסור צרות ועריות' הוא הפוך ממה שצריך להיות: קודם עלינו ללמוד איסור חמור של עריות, ורק אח"כ - של צרותיהן! והא תרי קראי קנסיב ליה; מאי לאו חד לערוה וחד לצרה? לא, אידי ואידי לצרה: חד למיסר צרה במקום מצוה [יבום], וחד למישרי צרה שלא במקום מצוה [כשאין הבעלים אחים, כגון צרת אחות אשתו]: מאי טעמא ויבם - ויבמה (מדבויא דקרא יתירא ד'ויבמה' דרשין הכי): במקום ייבום הוא דאסירא צרה (דאמינא לך מיעוטא 'ולקחה'); שלא במקום ייבום (כגון צרת בתו מנכרי) - שריא צרה.

¹⁰ לעיל ג, ב: מנה"מ (דערוה וצרתה וצרת צרתה לעולם פטורות) דת"ר ' [ו]אשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערותה עליה בחייה': 'עליה' מה ת"ל? לפי שנאמר (דברים כה, ה) 'יבמה יבא עליה' - שומע אני אפילו באחת מכל עריות האמורות בתורה הכתוב מדבר! נאמר כאן 'עליה' ונאמר להלן 'עליה': מה להלן במקום מצוה אף כאן במקום מצוה, ואמר רחמנא 'לא תקח'; ואין לי אלא היא, צרתה מניין? ת"ל 'לצרור'; ואין לי אלא צרתה, צרת צרתה מניין? ת"ל 'לצרור' ולא 'לצור'.

אמר רב אשי: מתניתין נמי דיקא (כרבא, דערוה פשיטא לן), דקתני 'חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן' ואילו 'פטרות' [הן עצמן] ופטרות לא קתני - שמע מינה [שכל הצורך בדיון הוא רק בצרות העריות, כי ברור לתנא של המשנה שהעריות עצמן אסורות].

ומאי שנא ערוה, דלא צריכא קרא, דאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת - צרה נמי לא תיבעי קרא ('עליה', לדרשא) משום דאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת (דכתיב 'לצור', דמשמע לא אחות אשה ולא צרתה, וכתיב כרת בסוף העריות)?

אמר ליה רב אחא בר ביבי מר לרבינא: הכי קאמר משמיה דרבא: צרה נמי לא איצטריך קרא; כי איצטריך קרא

(יבמות ח, ב)

למישרי צרה שלא במקום מצוה (דהוה ילפינן מ'לצור' דצרת אחות אשה אסורה בכל מקום): מאי טעמא (כלומר: היכי מידרשא היתר מהכא)? אמר קרא 'עליה' [ויקרא יח: וואשה אל אחותה לא תקח לצור לגלות ערותה עליה בחייה]: במקום 'עליה' - הוא דאסירא (דכתיב 'לצור' למיסר צרה ולא במקום אחר), שלא במקום 'עליה' - שריא [כלומר: צרת ערוה מותרת כל עוד לא נוצר מצב של יבום, שבו הצרה והערוה נפלו לפניו במות האב, ואז, היות ונפלו שתיהן יחד - שתיהן אסורות; ולמעשה יש כאן קולא לצרה, שאינה זקוקה!].

אמר ליה רמי בר חמא לרבא ## נראה לפרש שרמי בר חמא תוקף את הלימוד של רבא: באותו הגיון שאתה בא להתיר צרה - אימא: ערוה גופיה, שלא במקום מצוה ## מצות יבום] תישתרי (מדכתיב 'עליה', דקאי נמי אאחות אשה) [לכאורה לפי רש"י רמי בר חמא אומר: אם מ'עליה' אני לומד באחות אשה, שהאיסור הוא במצב יבום - נאמר - אולי מתוך ההיקש של כל העריות - שכל איסורי העריות מנשואין חלות רק במצב יבום, ואינן חלות חוץ ממצב זה]! [וממשיך רמי בר חמא: והאם לא תטען נגדי:] ולאו קל וחומר הוא: במקום מצוה אסירא [הערוה], שלא במקום מצוה שריא [הערוה]?! אמר [רבא] ליה [לרמי בר חמא]: [זאת לא אטען, שהרי] צרה תוכיח, דבמקום מצוה אסירא ושלא במקום מצוה שריא [- שהרי כך אמר רב אחא בשם רבא לעיל]! [ואם כן אפשר עדיין לטעון שערוה תהא מותרת, שכל איסורי עריות הן רק במצב יבום!]

אמר [רבא] ליה [לרמי בר חמא]: עליך אמר קרא: [ויקרא יח: וואשה אל אחותה לא תקח לצור לגלות ערותה עליה בחייה] 'בחייה' - כל שבחיה (של) אשתך לא תשא את אחותה [ושאר עריות נלמדו לעיל מאחות אשה; ולעניננו: כל עוד קיים היחס של הערוה - אין עושים יבום, כמו שאין לוקחים אחות אשה בחייה]. [אמר רמי בר חמא:] האי 'בחייה' מיבעי ליה למעוטי לאחר מיתה [שאחות אשה מותרת לאחר שמתה אשתו]!

ההיא - מ'ואשה אל אחותה' (ויקרא יח) נפקא. [ולרמי בר חמא:] אי מ'ואשה אל אחותה', הוה אמינא 'נתגרשה - שריא'; תלמוד לומר: 'בחייה' - כל שבחיה: דאף על גב דנתגרשה - לא. [ולפי זה נראה שדברי רמי בר חמא לא נדחו! וערוה תהא מותרת שלא במקום מצוה? או רק שהלימוד של רבא נדחה.]

נסיון שני לפרש:

אמר ליה רמי בר חמא לרבא ## נראה לפרש שרמי בר חמא תוקף את הלימוד של רבא: באותו הגיון שאתה בא להתיר צרה [אימא: ערוה גופיה, שלא במקום מצוה ## מצות יבום] תישתרי (מדכתיב 'עליה', דקאי נמי אאחות אשה) [ושואל אמורא בלתי מזוהה:] ולאו קל וחומר הוא: במקום מצוה אסירא, שלא במקום מצוה שריא?! [וכמו שזה אינו הגיוני - כך גם טענתך לגבי צרות הערוה!]

אמר ליה [רמי בר חמא לשואל, לפי טענתו של רבא]: צרה תוכיח,

דבמקום מצוה אסירא ושלא במקום מצוה שריא!

אמר ליה [רבא לרמי בר חמא]: עליך אמר קרא: [ויקרא יח: וואשה אל אחותה לא תקח לצור לגלות ערותה עליה בחייה] 'בחייה' - כל שבחיה [של] אשתך לא תשא את אחותה

[ושאר עריות נלמדו לעיל מאחות אשה; ולענייננו: כל עוד קיים היחס של הערוה – אין עושים יבום, כמו שאין לוקחים אחות אשה בחייה].
האי 'בחייה' מיבעי ליה למעוטי לאחר מיתה [שאחות אשה מותרת לאחר שמתה אשתו]!

- ההיא מ'ואשה אל אחותה' (ויקרא יח) נפקא.
אי מ'ואשה אל אחותה' – הוה אמינא' נתגרשה – שריא'; תלמוד לומר 'בחייה' – כל שבחייה, דאף על גב דנתגרשה – לא.

אלא אמר רב הונא בר תחליפא משמיה דרבא: תרי קראי כתיבי: כתיב (מעיקרא) 'אשה אל אחותה לא תקח לצרור' (דמשמע לא היא ולא צרתה), וכתיב 'לגלות ערותה' דחדא משמע; הא כיצד? במקום מצוה – שתיהן אסורות (כדכתיב 'עליה', דמשמע במקום 'עליה'), שלא במקום מצוה – היא אסורה וצרתה מותרת. איפוך אנא: במקום מצוה היא אסורה וצרתה מותרת (דהא 'עליה' – א'לגלות ערותה' סמין, דמשמע חדא, למדרש הכי: במקום עליה – הוה דלא אסיר לן אלא חדא; וקרא ד'לצרור' – אשלא במקום מצוה), ושלא במקום מצוה שתיהן אסורות!
אם כן לא יאמר 'עליה' (דבלא 'עליה' נמי, כי קשו קראי אהדדי – משנינן להו מסברא הכי: היתירא למצוה ואיסורא שלא במקום מצוה; הלכך 'עליה' לחדושי אתא, למדרשיה 'לצרור' ולמיסר צרה במקום מצוה כערוה).

אמר ליה רב אשי לרב כהנא: ממאי דהאי 'עליה' – לאיסורא (אצרה, ולא לערוה)? דלמא להתיירא (דלמא למישרי תרויהו במקום מצוה אתא), והכי קאמר רחמנא: 'אשה אל אחותה לא תקח לצרור' – לא היא ולא צרתה, שלא במקום 'עליה', אבל במקום 'עליה' – שתיהן מותרות (ואם 'עליה' – דמקום מצוה היא – אפילו בחייה יתקיים (כמו) 'יבמה יבא עליה' דייבום)!
אם כן 'לגלות ערוה' דחדא – היכי משכחת לה? אי במקום מצוה – שתיהן מותרות, אי שלא במקום מצוה – שתיהן אסורות!

גופא: 'רבי אומר: '[ניתן היה לכתוב] ולקח [וכתוב] ולקחה; [ניתן היה לכתוב] ויבם [וכתוב] ויבמה – לאסור צרות ועריות. 'מידי צרות כתיבא הכא? ועוד: צרות – מ'לצרור' נפקא!
'לצרור' – מפיק ליה רבי לכדרכי שמעון. (בפרק 'ארבעה אחים' (לקמן כתב): שלשה אחין: שנים מהם נשואין שתי אחיות, או אשה ובתה, ומתו ונפלו לפני השלישי – הרי אלו חולצות ולא מתייבמות, לפי ששתיהן זקוקות לו מקדושי שני אחיו, וזיקה הוי כקצת קדושין, ואי מייבם חדא מנייהו – קנסיב אחות זקוקתו בחייה, וזקוקתו הויא כאשתו; אבל חליצה בעיא: דלא אלים למיהוי כאחות אשה ממש להפטר בלא כלום. ותניא בברייתא: 'רבי שמעון פוטר בשתיהן מן החליצה ומן הייבום', ויליף טעמא מ'לצרור': בשעה שנעשו צרות זו לזו, כגון הכא, דנעשו האחיות צרות זו לזו בזיקה – לא יהא לך ליקוחין אפילו באחת מהן).
צרה הכא כתיב?

הכי קאמר: אם כן (דהאי 'ולקחה' – לגופיה הוא דאתא) לימא קרא 'ולקח', מאי 'ולקחה'? (דמשמע דשתי נפלו לו מאחיו, ואמר רחמנא 'ולקחה' – לאחת ולא לשתייהן): כל היכא דאיכא תרי לקוחין, דאי בעי נסיב האי ואי בעי נסיב האי (אי קרינא 'ולקחה' בכל חדא מינייהו) – שריא (שריין כל חדא מינייהו), ואי לא (ואי לא קרינא 'ולקחה' בכל חדא מינייהו, כגון שהאחת ערוה) – תרוייהו אסירין; 'ויבמה' – במקום ייבום הוא דאסירא צרה, שלא במקום ייבום שריא צרה. (וצרות צרותיהן נמי מהכא נפקא: דמשנפלה לו צרת ערוה מאחיו הראשון ונדחת הערוה ממנו – נאסרה עליו עולמית משום אשת אח; וכשנתייבמה לאחיו השני ולו אשה אחרת ומת וחזרה ונפלה לפני זה – לא קרינא בה – בזו שנאסרה עליו – 'ולקחה', הלכך תרוייהו אסורים; וכן לעולם).

ורבנן – האי 'ולקחה' מאי עבדי ליה?
מיבעי להו לכדרכי יוסי בר חנינא, דאמר רבי יוסי בר חנינא: 'ולקחה' – מלמד שמגרשה בגט (לאחר שנשאה נעשית כאשתו ואם רצה לגרשה מגרשה בגט ואינה צריכה חליצה) ומחזירה (אם רצה להחזיר, ולא אמרינן מצוה רמא רחמנא עליה ועבדה ומהשתא תיקום עליה באיסור אשת אח; להכי כתיב 'ולקחה' לו לאשה' – דכיון שלקחה נעשית כאשתו לכל דבר); 'ויבמה' – על כרחא (שאם בא עליה יבם אפילו בעל כרחא – קנאה ויורשה ומטמא לה' ולכל דבר היא אשתו בהן ביאה).

ורבי, דרבי יוסי בר חנינא מ'ולקחה לו] לאשה' נפקא; 'על כרחא' – מ'יבמה יבא עליה' נפקא.

ורבי - האי 'עליה' מאי עביד ליה?
מיבעי ליה לכדתניא: 'אין חייבין בית דין' (להביא פר על העלם דבר) אלא
על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, וכן המשיח

(יבמות ט, א)

ולא כעבודה זרה (אין חייבין צבור להביא פר לעולה ושעיר לחטאת) אלא על דבר
שחייבין על זדונו כרת ושגגתו חטאת (כגון זיבוח וקישור ונסוך והשתחוואה אבל
מחבק ומנשק לא והך דרשא מעליה נפקא כדמפרש ואזיל); ותנן נמי [ספרי במדבר פיסקא קיב]: 'כל
מצוה שבתורה שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, יחיד
מביא כשבה או שעירה, נשיא מביא שעיר, משיח ובית דין מביאין
פר; ובעבודה זרה: יחיד, נשיא ומשיח מביאין שעירה; צבור
מביאים פר ושעיר: פר לעולה ושעיר לחטאת.'
מנא הני מילי?

דתנו רבנן: ' (ויקרא ד, יד) ונודעה החטאת אשר חטאו עליה [והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת
והביאו אתו לפני אהל מועד]; רבי אומר: נאמר כאן 'עליה' ונאמר להלן
[בעריות] 'עליה': מה להלן דבר שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו
חטאת - אף כאן דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת.'
אשכחן צבור, משיח מנלן?

דכתיב במשיח (ויקרא ג, יג) [אם הכהן המשיח יחטא] לאשמת העם [והקריב על חטאתו אשר חטא פר בן
בקר תמים לה' לחטאת]: (כלומר: אשמתו כאשמת צבור) - הרי משיח כצבור; יחיד
ונשיא אתיא 'מצות' 'מצות'.
'ולא כעבודה זרה' (קרבן עבודת כוכבים בפרשת שלח לך 'וכי תשגו') אלא על דבר
שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת: צבור בעבודה זרה -
יליף 'מעני' 'מעני' (מפר העלם דבר); יחיד נשיא ומשיח מ'ואם נפש אחת
[תחטא בשגגה והקריבה עז בת שנתה לחטאת]' (התם כתיב, בפרשת שלח לך [במדבר טו, כז]): אחד יחיד
ואחד נשיא ואחד משיח במשמע; וי"ו מוסיף על ענין ראשון וילמד
תחתון מן העליון (מצבור; והתם ילפינן להו מפר העלם).

ורבנן - האי סברא מנא להו?

נפקא להו מדמקרי ליה רבי יהושע לבריה: ' [במדבר טו, כט: האזרח בבני ישראל ולגר
הגר בתוכם] תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה (לענין קרבן כתיב בפר עבודת כוכבים תורה כל התורה
במשמע הוקשה כל התורה לענין קרבן לעבודת כוכבים), [במדבר טו, ז] והנפש אשר תעשה ביד רמה [מן
האזרח ומן הגר את ה' הוא מגדף ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמה] - הוקשה כל התורה כולה
לעבודה זרה: מה עבודה זרה - דבר שחייבין על זדונו כרת ועל
שגגתו חטאת (כדכתיב התם 'והנפש אשר תעשה ביד רמה... ונכרתה') - אף כל דבר (אלמא
כולה פירשתי בדבר) שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת (מישתעי).
אשכחן יחיד ונשיא ומשיח (בהך היקישא לא משמע אלא הני דכתיב 'והנפש' ואלו לבדן
במשמע שהן יחידין, דהני קראי כתיבי בפרשת 'ואם נפש אחת' - בעבודת כוכבים) בין בעבודה זרה
ובין בשאר מצות; צבור בעבודה זרה מניין?
אמר קרא (גבי יחיד ונשיא ומשיח) ' [במדבר טו, כז] ואם נפש [אחת תחטא בשגגה והקריבה עז בת שנתה
לחטאת]' (וי"ו מוסיף על ענין ראשון) וילמד עליון מתחתון (צבור מיחידים); אלא
צבור - בשאר מצות מנלן? יליף 'מעני' [ויקרא ד, יג: ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר
מעני הקהל ועשו אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה ואשמו] 'מעני' (שאר מצות מעבודת כוכבים [במדבר
טו, כז: והיה אם מעני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעלה לריח ניחח לה' ומנחתו ונסכו
כמשפט ושעיר עזים אחד לחטת]).

ורבי - האי 'תורה אחת' - מאי עביד ליה?

מיבעי ליה לכדתניא: 'לפי שמצינו שחלק הכתוב בין יחידים
למרוכבים (עיר הנדחת): יחידים כסקילה, לפיכך ממונן פלט; מרוכבין
כסייף, לפיכך ממונן אבד; יכול נחלוק בקרבנותיהן (אם עבדו בני עיר
אחת עבודת כוכבים בשוגג יהו חלוקים בקרבנם שלא יביא כל אחד קרבנו שעיר כיחיד)?
תלמוד לומר: 'תורה אחת יהיה לכם' (אין חלוקים מתורת יחיד אלא רוב ישראל או כולן, כדכתיב
ואם מעני העדה) (במדבר טו, כד), אבל בני עיר אחת - יחידים הם.)

מתקיף לה רב חלקיה מהגרוניא: טעמא דכתב רחמנא 'תורה אחת יהיה
לכם', הא לאו הכי הוה אמינא נחלק; מאי לייתו? לייתו פר? צבור
בשאר מצות הוא דמייתו; כשבה? יחיד בשאר מצות הוא דמייתו;
שעיר? נשיא בשאר מצות הוא דמייתו; פר לעולה ושעיר לחטאת?
צבור בעבודה זרה הוא דמייתו; ואלא מאי? שעירה? יחיד נמי
היינו קרבנו [ואם כן איזה קרבן יביאו בני עיר הנדחת]?

איצטריך! סלקא דעתא אמינא 'הואיל וצבור בהוראה (היינו העלם דבר שהורו בית דין שהעבודת כוכבים מותרת ועשו צבור על פיהם) מייתו פר לעולה ושעיר לחטאת - אינהו נמי ניתו איפכא [פר לחטאת ושיר לעולה]; אי נמי צריך ואין לו תקנה (אי נמי אפילו לא משכחת לה קרבן לחלק, נימא 'צריכים הני מרובים חילוק בין יחיד, וליכא, הלכך אין להם כפרה) - קא משמע לן.

אמר ליה לוי לרבי: מאי איריא דתני 'ט"ו' ליתני 'ט"ז'?
אמר ליה: כמדומה לי שאין לו מוח בקדקדו: מאי דעתך? אמו
אנוסת אביו (שנשאה אחיו מאביו אחרי כן, ומת בלא בנים, ונפלה לפני בנה לייבום)? אמו
אנוסת אביו פלוגתא דרבי יהודה ורבנן היא (כדאמרין לעיל (א,ד) ז"ל 'יהודה
אוסר באנוסת אביו'; ולרבי יהודה לא משכחת לה אם נופלת לפני בנה לייבום אלא לרבנן, ובאנוסה, ולהכי לא
תנא לה), ובפלוגתא לא קא מיירי.

ולא? והרי איסור מצוה ואיסור קדושה, דפליגי רבי עקיבא
ורבנן, וקתני! (לקמן בפרק 'כיצד' (כ,א): כל שאיסורו איסור ערוה - לא חולצת ולא מתייבמת;
איסור מצוה - כגון שניות מדברי סופרים, כדמפרש לקמן בפרק שני (כא,א), או איסור קדושה - כגון שנפלה
לפניו ממזרת או נתינה שהיא בלאו - חולצת ולא מתייבמת: חולצת דלא אלים איסור לאו בלא כרת לאפקועי
ייבום לגמרי, ולא מתייבמת דהא אסורה ליה; ופליג רבי עקיבא דאמר בפרק 'החולץ' (לקמן מט,א): חייבי לאוין
כחייבי כריתות, דקתני איזהו ממזר: כל שאר בשר שהוא בלא יבא; דיש ממזר מחייבי לאוין; ולרבי עקיבא
אלים לאו למיפטרה בולא כלום כערוה גמור)
בפרקין קא אמרינן.

והא [יבמות פרק א משנה ד] 'בית שמאי מתירין את הצרות לאחין ובית הלל
אוסרין'?
בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה.
והרי 'אשת אחיו שלא היה בעולמו',

(יבמות ט, ב)

דפליגי רבי שמעון (פליג באשת אחיו שלא היה בעולם בפרק שני (לקמן יח,ב) ומצריך ליה חליצה,
ואפילו הכי קתני לה במתניתין דפטורה) ורבנן, וקתני!
בנולד ולבסוף ייבם לא פליג רבי שמעון (היכא דמת ראובן בלא בנים, ועד שלא
יבמה שמעון נולד לוי אחיהם, ועודה זקוקה ליבם, והיתה לו אסורה בנפילה זו משום אשת אחיו שלא היה
בעולמו, ויבמה שמעון, ומת בלא בנים - מודה רבי שמעון שאסורה ללוי הואיל ונאסרה עליו שעה אחת
בנפילה ראשונה; וכי פליג רבי שמעון - בייבם שמעון את אשת ראובן ואחר כך נולד לוי, ומת שמעון: דהתם
שרי ליה רבי שמעון לייבומי, דלא נפלה לפניו מכח ראובן אחיו שמת כבר, ולא נאסרה עליו כלום: שכשנפלה
לפניו - מכח שמעון שהיה בעולמו נפלה).

והאמר רבי אושעיא (בפרק שני (לקמן יח,ב)) 'חלוק היה רבי שמעון אף
כראשונה (בנולד ולבסוף ייבם)?'
הא איתותב רבי אושעיא.

והאמר רב יהודה אמר רב, וכן תני רבי חייא: 'בכולל' [הנשים
במשנה] אני קורא בהן 'האסורה לזה מותרת לזה והאסורה לזה
מותרת לזה, ואחותה שהיא יבמתה חולצת או מתייבמת';
רש"י ד"ה והאמר רב יהודה אמר רב:

בפרק ארבעה אחין, דתנן: 'ארבעה אחין: שנים נשאו שתי אחיות ומתו הנשואין את האחיות - הרי אלו חולצות
ולא מתייבמות' - לפי ששתיהן זקוקות לזה ושתייהן זקוקות לזה; ואי נסיב האי - קא פגע באחות זקוקתו, ודמיא
לאחות אשה בחייה; וקתני התם דיתה אחת מהן אסורה על האחד איסור ערוה - כגון שהיתה חמותו או כלתו
- אסור בה ומותר באחותה - דלאו אחות זקוקתו היא: משום דהך - ערוה היא ולא זקוקה ליה, דרחמנא פטרה
מיניה מדרשת 'עליה' 'עליה', 'זהשני אסור בשתייהן' [## בהמשך דבריו רש"י ממשיך את דברי המשנה, אך
בשנויי לשון קלים; את הציטוט המדויק הקפתי בגרש ('') וסמנתי בגופן נטוי, ואת הציטוט שאינו
מדויק הקפתי בגרש ('') בלבד]; 'היתה השניה אסורה על השני איסור ערוה' - כגון שהיתה חמותו -
האסורה לזה מותרת לזה' - כגון רחל ולאה שתי אחיות, ונפלו לפני לוי ויהודה - רחל חמותו של לוי ולאה
חמותו של יהודה - רחל אסורה ללוי ומותרת ליהודה, דלאו אחות זקוקתו היא, דלאה לא זקוקה ליה
[ליהודה], דהא חמותו היא! ולאה אסורה ליהודה ומותרת ללוי, ואינה אחות זקוקתו, דרחל לא זקוקה ליה
[ללוי], דהא חמותו היא! וקתני התם זו היא שאמר אחותה כשהיא יבמתה או חולצת או מתייבמת; שתי
אחיות שהן יבמות זו לזו שנשאו לשני אחין ונפלו לפני שני אחים 'או חולצות או מתייבמות': ראיות לחליצה
או לייבום, וכגון שהיתה כל אחת אסורה על האחד איסור ערוה, כדפרישית; וקאמר רב יהודה: בכולן 'ט"ו
ערויות' אני קורא בהם משנה זו 'האסורה לזה מותרת לזה' כו', כלומר: אפשר להתקיים, ומשכחת בכולן שיהו
שתי אחיות נופלות לפני שני אחים, וזו אסורה לזה משום בתו וזו אסורה לזה משום בתו; וכן בתו וכן כולן,
ותהא האסורה לזה מותרת לזה והאסורה לזה מותרת לזה, וייתייבמו שתייהן אף על פי שהן שתי אחיות, ולא
אמרינן 'אחות זקוקתו היא';

‘בתו’ לא משכחת לה אלא בתו מאנוסתו: שאי אפשר לבתו של ראובן ובתו של שמעון להיות אחיות מן האם [מנשואין לראובן ושמעון], שהרי אשת ראובן שילדה לו בת וגירשה לא נישאת שוב לשמעון, שגרשה אחיו היא! אלא הכי משכחת לה: ראובן אנס אשה וילדה לו בת, וחזר שמעון ואנס את אנוסת אחיו - שמותרת לו: דלא אסרה תורה אלא אשת אח על ידי קידושין - וחזרה וילדה לו בת לשמעון; הרי בת ראובן ובת שמעון אחיות מן האם; ונישאו ללוי ויהודה אחי אביהן, ומתו, ונפלו לפני ראובן ושמעון: בת שמעון מתייבמת לראובן, דלאו אחות זקוקתו היא, ובת ראובן לשמעון; וכן **בת בתו** של ראובן ובתו של שמעון שהיו אחיות מן האב ונישאו ללוי ויהודה; וכן **בת בנו** של ראובן וכן בת בנו של שמעון שהיו אחיות מן האם; וכן **בת אשתו** של ראובן ובת אשתו של שמעון שהיו אחיות מן האב, כגון נחשון שנשא שתי נשים וילדו לו שתי בנות, ומת נחשון, ונישאו שתי נשיו לראובן ושמעון, ושתי בנותיו ללוי ויהודה, ומתו לוי ויהודה: בת אשת שמעון מתייבמת לראובן, ואחותה לשמעון; וכן **בת בתה של אשת** ראובן ובת בתה של אשת שמעון שהיו אחיות מן האב; וכן **בת בנה של אשת זה** ושל אשת זה שהיו אחיות מן האם; וכן **חמותו** של ראובן וחמותו של שמעון שהיו אחיות; וכן **אם חמותו** וכן **אם חמיו**, וכן **אחותו** של ראובן **מאמו** ואחות שמעון מאמו היו אחיות מן האב ונפלו לפנייהם מלוי ויהודה, כגון: ראובן ולוי - בני יעקב מרחל היו, ולה בת מנחשון; וכן שמעון ויהודה בני יעקב מבלהה, וגם לה היה בת מנחשון, ונשא לוי בת בלהה מנחשון ויהודה נשא בת רחל מנחשון, והן שתי אחיות, ומתו לוי ויהודה ונפלו לפני ראובן ושמעון; בת בלהה אשת לוי [היא] אחות שמעון מאמו, ואסורה לו - מתייבמת לראובן; ובת רחל אשת יהודה [היא] אחות ראובן מאמו אסורה לו ומותרת לשמעון; וכן **אחות אמו** של ראובן ואחות אמו של שמעון היו אחיות מן האב, כגון: כָּלֵב שנשא שתי נשים: חלאה ונערה (דח"א ד, נשות אשחור אבי תקוע) וילדו לו שתי בנות ומת, ונשא יחצאל נשמו של בן נפתלי: בראשית מו, כד] לאחר מיתתו את שתי נשיו, וילדו לו שתי בנות, ונשא יעקב את שתי בנות יחצאל - זו לאחר מיתת אחותה - וילדה לו [ליעקב] בת חלאה מיחצאל את ראובן, ובת נערה מיחצאל את שמעון, ולוי בן יעקב מאשה אחרת נשא את בת כלב מחלאה - שהיא אחות אמו של ראובן מן האם - ויהודה נשא את בת כלב מנערה - שהיא אחות אמו של שמעון מן האם - ומתו לוי ויהודה: אשת לוי אחות אמו של ראובן מותרת לשמעון, שהיא בת כלב מחלאה, ואם שמעון היתה בת יחצאל מנערה, ואשת יהודה אחות אמו של שמעון מותרת לראובן! וכן **אשת אחיו מאמו**, כגון יעקב שנשא בלהה, ולה נפתלי מאיש אחר, והוליד ממנה ראובן ולוי; ועוד נשא זלפה, ולה יששכר מאיש אחר, וילדה ליעקב שמעון ויהודה; ונשא נפתלי ויששכר שתי אחיות - ומתו; ועמד לוי ונשא אשת יששכר בן זלפה, שלא היה קרוב לו, ויהודה נשא אשת נפתלי בן בלהה שהרי נכרית אצלו, ומתו בלא בנים, ונפלו לפני ראובן ושמעון: אשת לוי אסורה לשמעון מפני יששכר בעלה שהיה אחיו מאמו, ומותרת לראובן; ואשת יהודה אסורה לראובן מפני נפתלי בעלה הראשון שהיה אחיו מאמו, ומותרת לשמעון! וכן **אחות אשתו**, כגון נפתלי שהיו לו שתי נשים: עדה וצלה, וילדה לו עדה את דינה, וצלה ילדה את נעמה, ומת, ונישאו נשיו לאחר, וילדו שתי בנות, ונשא ראובן ושמעון את הבנות האחרונות: ראובן נשא את בת עדה ושמעון בת צלה, ולוי ויהודה נשא את שתי בנות נפתלי: לוי דינה בת עדה, ויהודה נעמה בת צלה, ומתו בלא בנים, ונפלו אחיות הללו לפני ראובן ושמעון; ונמצאת אשת לוי אחות אשתו של ראובן מותרת לשמעון, ואשת יהודה אחות אשתו של שמעון מותרת לראובן.

****מתוך רש"י ד"ה אשת אחיו שלא היה בעולם: 'כלתו' - כגון בן ראובן ובן שמעון נשאו שתי אחיות ומתו, ונשאו לוי ויהודה אחי ראובן ושמעון ומתו בלא בנים: כלתו של זה מותרת לזה ושל זה מותרת לזה, ונמצאו שתי אחיות מתייבמות.**

ורב יהודה מדרגם (להא דרב) מ'חמותו' [שבמשנה] ואילך, אבל שיתא בבי דרישא לא (אבל שש עריות דבבא דרישא לא תני בו 'אני קולא בהן', ואף על גב דבכולהו משכחת לה); מאי טעמא? כיון דבתו (לא מיתוקמה אלא) - באונסין משכחת, בנשואין לא משכחת לה; בנשואין קמיירי, באונסין לא קא מיירי (בבת אנוסה, וכדפרשני: באונסין לא קא מיירי מתניתין, ואידי דלא תני 'בתו' - לא תני להו לכולהו עריות משום צד בתו).¹¹!

Yevamoth 9b¹¹

3) THE APPLICATION OF REBBI CHIYA'S HALACHAH TO THE CASES OF OUR MISHNAH QUESTIONS: The Gemara says that our Mishnah is discussing cases of Nisu'in (where the woman is an Ervah to the surviving brother through a legitimate marital relationship) and not cases of Onsin (where the woman is an Ervah through rape). Consequently, Rabbi Chiya's statement cannot apply to the case of "Bito" (his daughter) of the Mishnah. The logic behind this is as follows:

Rebbi Chiya states, "v'Kulan Ani Korei ba'Hen..." -- it is possible to apply the following Halachah to all of the cases in the Mishnah: Two sisters married two brothers, and those two brothers died. One of

the sisters is an Ervah to one of the remaining brothers (Levi), but is not an Ervah to the other remaining brother (Yehudah), while the other sister is an Ervah to Yehudah but not to Levi. In that case, each sister may do Yibum or Chalitzah with the brother to whom she is permitted, and there is no problem of "Eshes Zekukaso," since the other woman is not considered Zekukah to the man to whom she is Asur.

Rashi explains that this statement cannot be said about the case of "his daughter" mentioned in the Mishnah, because it is not possible that it could be referring to his daughter that he bore through marriage; Levi's daughter that he bore through marriage could not have a sister that was born to his brother, Yehudah (for his wife is not permitted to Yehudah). Rabbi Chiya's statement could apply only to Levi's daughter through rape, (whose mother later was raped by Yehudah, and bore another daughter).

RASHI here (DH Keivan d'Bito) explains that when the Gemara says that "it is only discussing Nisu'in, and it is not discussing Onsin," the Gemara is referring to our Mishnah (2a). The Gemara is not saying that Rabbi Chiya is discussing Nisu'in and not Onsin, but that *our Mishnah* is discussing Nisu'in and not Onsin.

How are these words of Rashi to be reconciled with the Rashi's words earlier on the Mishnah (2a, DH v'Em Chamoso)? There, Rashi writes that "Bito" in the Mishnah *cannot* be referring to his daughter from his wife, because that would be the same as "Bas Ishto." Therefore, says Rashi, it must be talking about one's daughter through rape, "Bito m'Anusaso." If so, the Mishnah *is* discussing cases of Onsin as well as Nisu'in, counter to what the Gemara here says! (TOSFOS 2a, DH Bito)

Second, the Gemara here is attempting to understand why Rabbi did not want to include "Imo Anusas Aviv" (one's mother who was raped by, and not married to, his father) in the list of Arayos in the Mishnah which are exempt from Yibum and which release their Tzaros from Yibum. The Gemara here (and on 10a) gives a number of explanations for why Rabbi did not want to list it.

If it is true, as the Gemara here asserts according to Rashi, that the Mishnah is discussing only cases of Nisu'in and not Onsin, then the Gemara should have given a very simple answer: Rabbi does not list the case of "Imo Anusas Aviv" in the Mishnah because the Mishnah is not discussing cases of Onsin! Although the Gemara suggests a number of answers to why the Mishnah does not list Anusas Aviv, it does not mention this simple answer. (MAHARSHA)

ANSWER: Many of the Rishonim and Acharonim discuss these questions, but none of the answers that they propose seem to fit smoothly into the words of Rashi in our Mishnah (see TOSFOS YESHANIM 2a, ARUCH LA'NER 2a and 9b, YASHRESH YAKOV, and others).

Perhaps we may suggest the following approach. The Gemara here seems to assume that not all of the cases in the Mishnah are suitable for the Halachah of Rabbi Chiya, of "Achosah sh'Hi Yevimtah." That is evident from the remarks of Rabbi Yehudah, Abaye, and Rav Safra, who discuss the limitations of this Halachah -- that is, to which Arayos in the Mishnah it can be applied and to which it cannot.

The Gemara later (10a), however, evidently has a different approach. The Gemara there says that in order to be included in the Mishnah, each case in the Mishnah *must* fit into this category of Rabbi Chiya's Halachah. If it is not suitable for that Halachah, then it is omitted from the Mishnah; fitting into Rabbi Chiya's rule is a criterion for being listed in the Mishnah. The Gemara apparently changed its understanding of the statement of Rabbi Chiya.

According to the Gemara's final understanding of Rabbi Chiya -- that the Mishnah only lists things that fit into this category -- the Mishnah should *only* list "Bito m'Anusaso" (one's daughter from rape) and *not* "Bito me'Ishto" (one's daughter from marriage), since "Bito me'Ishto" does not fit into this category of Halachah!

Rashi on the Mishnah (2a), therefore, is explaining the Mishnah according to the Gemara's final

ואביי מתרגם אף בתו מאנוסתו: כיון דאשכוחי משכחת לה אי בעיא מן האונסין תהוי [אי בעיא מן הנשואין תהוי], אבל אשת אחיו שלא היה בעולמו - לא (לא משכחת לה אלא אליבא דר"ש, דשרי בייבם ולבסוף נולד. וסימנין [להלן בדף י' ע"א] מת נולד וייבם מת נולד וייבם: כגון ראובן ושמעון ולוי יהודה בני יעקב, ונשא ראובן ושמעון שתי אחיות ומת ראובן בלא בנים ונולד יששכר ליעקב ומצאה ליבמתו זקוקה לייבום - אסורה לו משום אשת אחיו שלא היה בעולמו; ויבמה לוי; ומת שמעון אחרי כן ונולד זבולון, ומצאה עליו באיסור; ויבמה יהודה, ומת לוי ויהודה ונפלו אחיות הללו לפני יששכר וזבולון: אשת לוי אסורה ליששכר מפני שבא ומצאה באיסור נפילת ראובן, שהיה אחיו שלא היה בעולמו, ומותרת לזבולון שבא ומצאה בהיתר, דכשנולד זבולון כבר נתייבמה זו ללוי, ובייבם ולבסוף נולד שרי רבי שמעון; ואשת יהודה אסורה לזבולון מפני שבא ומצאה באיסור נפילת נישואי שמעון אחיו שלא היה בעולם, ומותרת ליששכר שראה שמעון ויהודה. (**).

מאי טעמא?
כיון דלרבי שמעון הוא דמשכחת לה, לרבנן לא משכחת לה - בפלוגתא לא קא מיירי.
ורב ספרא מתרגם [את דברי רב] אף [על] אשת אחיו שלא היה בעולמו ומשכחת לה בשיתא אחים ואליבא דרבי שמעון,

(יבמות י, א)
וסימנין 'מת נולד וייבם, מת נולד וייבם' (כדפירשתי; אלמא מדתני רבי חייא 'זבולון אני קורא בהן' - ואפילו באשת אחיו שלא היה בעולם, אלמא תנא דמתניתין תני פלוגתא, דהא רבי חייא אמתניתין קאי); אלא לרבי - הני כללי לית ליה (דדבי חייא, הלכך לא מוקמי מתניתין בפלוגתא אלא בנולד ולבסוף ייבם לדברי הכל).
רב אדא קרחינא קמיה דרב כהנא אמר משמיה דרבא: לעולם אית ליה לרבי הני כללי, והכי קאמר ליה: אמו אנוסת אביו - בחדא משכחת לה, בתרתי לא קמשכחת לה (להכי לא נקט לה במתניתין, שאי אתה קורא בה 'האסורה לזה מותרת לזה ואחותה כשהיא יבמתה מתייבמת': שיהו שתי אחיות נופלות להתייבם, ותהא זו אסורה לזה משום אמו, וכן זו על זה, ומותרת לשני; אלא חדא משכחת לה: או האסורה לזה מותרת לזה, או אחותה כשהיא יבמתה): אי יעקב שתי אחיות אנס (וילדה לו האחת לוי והאחת יהודה, ונשא ראובן אנוסת אביו: אמו של לוי, ושמעון נשא אנוסת אביו: אמו של יהודה) - 'אחותה שהיא יבמתה' (נופלת לייבום לפני לוי ויהודה בניה) משכחת לה, 'האסורה לזה מותרת לזה' לא

understanding (10a) of Rabbi Chiya, that fitting into this Halachah (of "ha'Asurah la'Zeh Muteres la'Zeh") is a criterion for inclusion in the Mishnah. According to that view in the Gemara, why does the Mishnah say "Bito" (which implies that she is his daughter through his wife as much as it implies that she is his daughter through rape), if "Bito" cannot be included in the Halachah of Rabbi Chiya? Rashi answers this question by saying that "Bito" mentioned in the Mishnah can be implicitly understood as referring only to his daughter from rape (since the Mishnah lists "Bas Ishto" separately from "Bito"). The Mishnah did not have to specify that it means "Bito m'Anusaso," because we could understand it to mean that by ourselves.

Abaye, on Daf 9b, though, is of the opinion that holds applicability to Rabbi Chiya's Halachah is *not* a criterion for inclusion in the Mishnah. That opinion holds that our Mishnah is referring specifically to "Bito me'Ishto" (one's daughter from his wife), the normal case of "Bito." Even though the Mishnah already lists "Bas Ishto," it mentions "Bito" again simply because that title of Ervah is also involved in such a relationship. According to that understanding, Rabbi could indeed have said that our Mishnah does not list "Imo Anusas Aviv" because it does not list cases of Ones, however he mentioned another reason that is just as good -- the Mishnah does not list cases about which the Tana'im disagreed.

The Gemara later rejects Abaye, as well as the notion that Rabbi did not want to list cases about which the Tana'im disagreed. At that point, why did the Gemara not give the Maharsha's reason for not including "Imo Anusas Aviv" in the Mishnah -- that the Mishnah does not refer to cases of rape? The answer is that that reasoning is no longer valid, since the Gemara, at this point, maintains that Rabbi Chiyah's rule is a criterion for being listed in the Mishnah, and that the Mishnah *is* referring to Bito me'Anusaso! (M. Kornfeld)

משכחת לה (לפי ששתייהן אסורות על שניהם: אמו של לוי אסורה לו משום אמו, ואחותה משום אחות האם; וכן ליהודה; ושתייהן פטורות מן החליצה ומן הייבום); **ואי שתי נכריות אנס** – (וילדו לו שני בנים, ונשאום שני בנים מאשה אחרת, ונפלו לפני בניהם) **'האסורה לזה מותרת לזה'** **משכחת לה**, **'אחותה שהיא יבמתה'** – לא משכחת לה (אבל לאו אחיות ניהו; ועיקר מילתיה דרבי חייא – משום ייבום שתי אחיות נקט).

רב אשי אמר: לעולם לית ליה לרבי הני כללי, ובפלוגתא קמיירי (כלומר: לא תימא דהא דלא תני 'אמו אנוסת אביו' משום דלא משכחת [בה] הני כללי, דלרבי לית ליה הני כללי, ולא תימא להכי שבקיה דלא מיירי בפלוגתא – דבפלוגתא דאי קמיירי); **ומאי 'כמדומה אני שאין לו מוח בקדקדו' דקאמר ליה – הכי קאמר ליה:** **מאי טעמא לא דייקת מתניתין? דמתניתין – רבי יהודה היא דאסר באנוסת אביו** (ולא משכחת לה שתפול אם לפני בנה לייבום מאחיו ומאביו), **דקתני 'ניבמות פ"א מ"ג; להלן דף י"ג, א': 'שש עדיות חמורות מאלו מפני שהן נשואות לאחרים – צרותיהן מותרות: אמו, ואשת אביו, ואחות אביו...'** **מאי 'אמו'?** **אילימא נשואת אביו – היינו 'אשת אביו'! אלא לאו – אנוסת אביו, וקתני 'מפני שהן נשואות לאחרים' – לאחרים אין, לאחין לא! מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא? – רבי יהודה דאסר באנוסת אביו; משום הכי לא תני ליה.** **אמר ליה רבינא לרב אשי: לרבי יהודה נמי משכחת לה, דאי עבר ונסיב** (את אנוסת אביו, ונפלה לייבום לפני בנה – וליתני!) **דאי' לא קתני.**

אמר ליה רב אשי לרב כהנא: בלא 'דאי' נמי משכחת לה (שלא עבר זה המת בנישואיה): **יעקב אנס כלתו** (ועבר על דת) **והוליד ממנה בן, ומת ראובן** [בן יעקב, בעל הכלה, שאותה אנס אביו] **בלא בנים, ונפלה לה קמי כנה; ומיגו דאיהי אסירה – צרתה נמי אסירה!**

אמר ליה: באחיתה דהתירא קמיירי, באחיתה דאיסורא לא קמיירי. **ואף על פי כן** (דמהדר ליה רבי ללוי 'כמדומה אני שאין לו מוח בקדקדו') **בדקה לוי במתניתיה** (הגיהה והוסיפה 'לאמו אנוסת אביו' במשנתו) **דתני לוי: 'אמו – פעמים פוטרת צרתה ופעמים אינה פוטרת צרתה; כיצד? היתה אמו נשואת אביו ונשאת לאחיו מאביו ומת** (לא תפסי קדושין בה שהרי אשת אב בכרת ואמרין לקמן אין קדושין תופסין בחייבי כריתות דברי הכל) **– זו היא 'אמו שאין פוטרת צרתה'** (הלכך כשמת רשע זה – לא נפלה זו לייבום לפני בנה, דלאו אשת אח הואי, ואינה פוטרת צרתה);

(יבמות י, ב)

היתה אמו אנוסת אביו ונשאת לאחיו מאביו (קידושין תופסין בה; ואפילו לרבי יהודה הקידושין תופסין בחייבי לאוין [##' לא יגלה כנף אביו']) **ומת** (וכשמת נמצאת צרתה צרת ערוה ופטורה) **– זו היא 'אמו שפוטרת צרתה'; ואף על פי ששנו חכמים במשנתנו 'חמש עשרה' – יש לנו להוסיף; 'שש עשרה' כגון זו.**

אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן: ללוי, דאמר 'דאי' נמי קתני (דהא מתניתין – רבי יהודה, ובדיק לה לוי 'אמו אנוסת אביו') **– לתני 'החולץ ליבמתו וחזר וקדשה** (וקידושין תופסין לו בה, דאינה עליו אלא בלאו, דכתיב 'אשר לא יבנה את בית אחיו' [דברים כה, ט] – כיון שלא בנה שוב לא יבנה [##' יש לאו, אך אין כרת]) **ומת בלא בנים' (ולו אשה אחרת), דמגו דאיהי אסורה** (לאחים, דקיימא עליהו בכרת לריש לקיש, דאמר לקמן בשמעתין האחין של חולץ חייבין על החלוצה כרת) **– צרתה נמי אסירה!**

אמר ליה: לפי שאינה בצרת צרה (דליכא למיתני בה 'הלכה צרתה ונשאת לאחד מן האחין', דהא לכולהו אסירא, דכל עריות דמתניתין – על האחד מהם ערוה ועל שאר אחין מותרות ומצי למיתני בה 'הלכה צרתה ונשאת לאחיו השני'; אבל הכא – כולהו אחין אסירי בתרוייהו).

ולימא ליה (רבי יוחנן לריש לקיש) **'חייבי לאוין** (ניהו האחין) **היא** (על חלוצה זו שחזרה ונפלה לפניהם), **וחייבי לאוין בני חליצה ויבום ניהו** (ולא קיימא עליהו בכרת: דהא איהו פליג עליה דרבי שמעון בן לקיש לקמן, ואמר: בין שאר האחים בין החולץ אין חייבין על החלוצה כרת ולא על הצרה כרת) **'(כלומר: זקוקה היא להתייבם, ואין איסור לאו פוטרת מן החליצה, דהא מאחות אשה ילפינן: שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת, והלכך לא מצי למיתנייה במתניתין)!** **לדבריו קאמר ליה: לדידי חייבי לאוין הם, וחייבי לאוין בני חליצה ויבום ניהו; אלא לדידך חייבי כריתות ניהו, לפי שאינן בצרת צרה.**

איתמר: החולץ ליבמתו וחזר וקדשה:

אמר ריש לקיש: הוא אין חייב על החלוצה כרת, והאחין חייבין על החלוצה כרת; על הצרה (אם היתה לה צרה, ונפטרה בחליצתה של זו, דכתיב 'בית חלוץ הנעל' [דברים כה, י] - בית אחד הוא חולץ ואין חולץ שני בתים) - בין הוא ובין האחים חייבין על הצרה כרת (ואותה צרה חמורה: לעמוד על כולן באיסור אשת אח בכרת, שנפטרה מהן כדמפרש טעמא);

ורבי יוחנן אמר: בין הוא ובין האחין אינן חייבין לא על החלוצה כרת ולא על הצרה כרת.

מאי טעמא דריש לקיש?

אמר קרא [דברים כה, ט] [ונגשה יבמתו אלו לעני הזקנים וחלצה נעלו מעל רגלו וקרקה בפניו ונענתה ואמרה ככה נעשה לאיש] אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה [את בית אחיו]: כיון שלא בנה - שוב לא יבנה; איהו הוא דקאי ב'לא יבנה', אבל אחיו כדקיימי קיימי [באיסור] [כרת של] [אשת אח]; ועלה דידה - הוא דקאי ב'לא יבנה', הא צרה כדקיימי קיימי.

ורבי יוחנן (אמר לך): מי איכא מידי דמעיקרא אי בעי האי חליץ ואי בעי האי חליץ (שהרשות ביד כולן; ולענין צרתה נמי מעיקרא) ואי בעי להאי חליץ ואי בעי להאי חליץ, והשתא קאי עלה בכרת (- קאי על צרה בכרת, וכן אחיו על כולה בכרת)!! אלא איהו שליחותא דאחים קעביד (דמעיקרא היה הרשות ביד כולן), איהו שליחותא דצרה קעבדה (וכן היא שליחותא דצרה עבדה; וכי היכי דהוא עלה ב'לא יבנה' - כן על צרתה ב'לא יבנה', וכן האחים על שתייהם).

איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש: 'החולץ ליבמתו וחזר וקדשה ומת צריכה חליצה מן האחין': בשלמא לדידי, דאמינא חייבי לאוין נינהו, היינו דצריכה חליצה מן האחין, אלא לדידך - אמאי צריכה חליצה (נהי נמי דקידושין תפסי בה, דאיהו לא קאי עלה בכרת - מיהו כשמת תיפטר ותצא מן האחים משום ערוה, הואיל ובכרת היא עליהו)?

[עונה לו ריש לקיש:] ולטעמין אימא סיפא 'עמד אחד מן האחין וקדשה' (שלא קדשה החולץ אלא אחד מן האחין) - אין לה עליו כלום' (דאין קידושין תופסין לו בה ואינה צריכה הימנו גט דאין קידושין תופסין בחייבי כריתות); ואי חייבי לאוין נינהו - אמאי 'אין לה עליו כלום'?

אמר רב ששת: סיפא אתאן לרבי עקיבא, דאמר 'אין קידושין תופסין בחייבי לאוין'. (ורישא רבנן, ומיהו חייבי לאוין הוא דברי הכל). וליתני 'לדברי רבי עקיבא אין לו עליו כלום'?

(יבמות יא, א)

קשיא (לרב ששת דשנייה הכי).

[רב ששת רצה לתרץ קושיא על רבי יוחנן, וממילא דברי רבי יוחנן נשארו בקושיא; והיות ורבי יוחנן נשאר בקושיא -]

רב אשי סבר לה כריש לקיש (דאמר בכרת, וסיפא ניחא), ומתרץ לה (לרישא דברייתא, דקתני 'צריך חליצה באחים שנולדו לאחר חליצה וקדושין של שני') כרבי שמעון (דאמר ייבם ולבסוף נולד - לא מהניא נפילתה מן הראשון למהוי עלה 'אשת אחיו שלא היה בעולמו', הלכך זיקת ההיא נפילה לא אסרה לה עליה דהאי, הואיל וכשנולד כבר קדשה זה); רבינא סבר לה כרבי יוחנן (דאמר חייבי לאוין נינהו ורישא ניחא) ומתרץ (לסיפא, דקתני 'אין לה עליו כלום' - באחין שנולדו לאחר מכאן). כרבנן (דאמרי 'אשת אחיו שלא היה בעולמו' היא ולא תקשי רישא לסיפא):

רב אשי סבר לה כריש לקיש ומתרץ לה כרבי שמעון:

'החולץ ליבמתו וחזר וקדשה צריכה חליצה מן האחין' - מאן

'אחין'? אחין הילודים (שנולדו אחר קדושין של זה, ולא איתסרא עליהו בחליצתו, דהא זיקה קמייטא לא רמאי קמייטא לייבומי, ומשום אשת אחיו שלא היה בעולמו לא מיתסרא); כמאן?

כרבי שמעון (דאמר: ייבם ולבסוף נולד שריא).

'עמד אחד מן הנולדים' (שהיו בשעת חליצה ראשונה) וקדשה - אין לה עליו כלום' - כמאן? כריש לקיש (דאמר האחין חייבין על החלוצה כרת).

רבינא סבר לה כרבי יוחנן ומתרץ לה אליבא דרבנן: 'החולץ

ליבמתו וחזר וקדשה צריכה חליצה מן האחין' - מאן 'אחין'?

אחין הנולדים; כמאן? כרבי יוחנן.

'עמד אחד מן הילודים' (אחר חליצה או אפילו אחר קדושין, וכשמת זה החולץ) וקדשה

(אותו ילוד) אין לה עליו כלום' (ולאו משום חליצה אלא משום דהויא אשת אחיו שלא היה בעולמו מנפילה ראשונה) - כמאן? כרבנן (דאמרי אפילו ייבם ולבסוף נולד אסירא).

איתמר: הבא על יבמה, ובא אחד מן האחין על צרתה - פליגי בה רב אחא ורבינא: חד אמר בכרת וחד אמר בעשה (בית אחד הוא בונה ואין בונה שני בתים, ולא הבא מכלל עשה - עשה); מאן דאמר בכרת - כריש לקיש (דאמר לאו שליחות דאחים קעביד, הלכך הוא ניהו דקאי עלה בעשה, אבל אחים כדקיימי קיימי באיסור אשת אח) ומאן דאמר בעשה - כרבי יוחנן (דאמר איהו שליחותא דאחין קעביד, וכי היכי דלדידיה הוא צרה בעשה - לאחים נמי הוא בעשה).

תוספות מסכת יבמות דף יא עמוד א ד"ה חד אמר בעשה - כן גירסת הקונטרס ופירש בקונטרס משום דדרשינן 'בית אחד הוא בונה ואינו בונה שתי בתים', ולא הבא מכלל עשה וקשה: כיון דאיצטריך קרא לגופיה שלא ייבם את שתייהן - מנלן דאתיא קרא לנתקו מכלל כרת ללאו? ואמר ר"ת דגרסינן 'חד אמר בלאו', וכן פר"ח: דכשייבם אחת - קאי אצרה בלא יבנה, דקרינא בצרה 'כיון שלא בנאה שוב לא יבנה אותה', וכן האחים לא קיימא עלה אלא בלאו לרבי יוחנן, וגרסינן שפיר 'יחזר ובא הוא או אחד מן האחין על צרתה', אבל לפירוש הקונטרס דגרסינן 'בעשה' - לא פליגי אלא באחין, אבל איהו לכולי עלמא בעשה.

אמר רב יהודה אמר רב: (היה נשוי שתי נשים, וזינתה האחת תחתיו, ויש עדים, ומת בלא בנים) צרת סוטה אסורה (היא וצרתה פטורות אף מן החליצה; מאי טעמא): 'טומאה' כתיב בה (ונסתרה והיא נטמאה) (במדבר ה, ג).

כעריות (דכתיב 'אל תטמאו בכל אלה' (ויקרא יח, כד)). מתיב רב חסדא: (יבמות פ"י מ"א): 'האשה שהלך בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה: "מת בעליך", ונשאת, ואחר כך בא בעלה - תצא מזה ומזה; ... מתו, אחיו של זה ואחיו של זה חולצין ולא מייבמין); רבי שמעון אומר: כיוצא בה או חליצתה מאחיו של ראשון פוטרת צרתה' (פוטרת היא לכתחלה את צרתה, שהרי היא כשאר נשים לגבי יבם, דלא קנסוה רבנן מיבם, דודאי שריא ליה, שאנוסה היתה, ששמעה שמת; אלמא 'נבעלה תחת בעלה' - שריא צרתה לייבם, ואפילו רבנן לא פליגי ארבי שמעון אלא בדידה, אבל בצרתה מודו).

[אמר לך רב:] אמינא לך אנא: סוטה דאורייתא (שזינתה, והתורה אסרה בה), ואת אמרת לי סוטה דרבנן? (דהא מדאורייתא שריא, שניסת על פי בית דין בעד אחד, ואנוסה היא, ורחמנא שריא, דכתיב (במדבר ה, ג) 'ועד אין בה' תרי - אלא אחד; 'והיא לא נתפסה' - אסורה, הא נתפסה - מותרת; ורבנן הוא דגזרו בה, כי היכי דתידוק שפיר שמת בעלה עד שלא תנשא!)

ודקארי לה מאי קארי לה (הא לא אמר רב אלא בסוטה דאורייתא דכתיב בה טומאה)? קסבר (האי דפריך): כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון (ואי סוטה דאורייתא היא, וצרתה אסורה - הכי נמי הוה אסרי רבנן צרה מייבום ומצרכי לה חליצה).

מתיב רב אשי: (על פי משנה סוטה פ"א מ"ב): המקנא לאשתו ואמר לה "אל תסתרי עמי איש פלוני"; נכנסה עמו לסתר ושהתה עמו כדי טומאה - אסורה לביתה (לבעלה, שמא זינתה, שרגלים לדבר, שהרי קינא לה ונסתרה), ו (אם כהנת היא) אסורה לאכול בתרומה (כדיליף במסכת סוטה (דף כח, א) 'נטמאה נטמאה ג' פעמים - אחד לבעל ואחד לבעל ואחד לתרומה), ואם מת חולצת

(יבמות יא, ב)

ולא מתייבמת (טעמא מפרש בפרק קמא דסוטה; [קתני מיהא] 'חולצת' - קשיא לרב)!

[אמר לך רב:] אמינא לך אנא סוטה ודאי ואמרת לי את סוטה ספק?

ומאי שנא סוטה ודאי? ~~מאי טעמא?~~ משום דכתיב בה

'טומאה' סוטה ספק נמי 'טומאה' כתיבא בה, דתניא: 'רבי

יוסי בן כיפר אומר משום רבי אלעזר: המחזיר גרושתו מן

הנישואין (משניסת לאחר ומת או גירשה) - אסורה (לחזור לראשון), מן

האירוסין (שנתארסה לאחר ומת) - מותרת (לחזור לראשון), משום שנאמר

(דברים כד, ד): לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה אחרי אשר הִטְמָאָהּ כי

תועבה הוא לפני ה' ולא תחטיא את הארץ אשר ה' אלקיך נתן לך נחלה) 'אחרי אשר הִטְמָאָהּ'

(ונבעלה); וחכמים אומרים: אחת זו ואחת זו אסורה (דכתיב 'והיתה

לאיש אחר' [דברים כד, ב] והויה היינו קידושין, וכתיב לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה וגו'); אלא

מה אני מקיים 'אחרי הִטְמָאָהּ'? לרבות סוטה שנסתרה, ומאי

'נסתרה'? - נבעלה; ואמאי קרי ליה 'נסתרה'?

לישנא מעליא נקט.

נבעלה - טומאה בהדיא כתיב בה [במדבר ה, ג]: ושכב איש אתה שכבת זרע ונעלם מעיני אישה]

ונסתרה והיא נטמאה [ועד אין בה והוא לא נתפסה]!

למיקם עלה בלאו.

ורבי יוסי בן כיפר (דמוקי כולה קרא במחזיר גרושתו) - לאו בסוטה

(המזנה תחת בעלה) לית ליה? ואפילו (פשיטא) זנאי נמי? מאי טעמא?

'הויה' (באותה הנאסרה לבעלה יש בה הויה, דכתיב 'והיתה לאיש אחר' [דברים כד, ב]) ו'אישות'

כתיב בה (דכתיב 'או כי ימות האיש האחרון לא יוכל בעלה הראשון' [דברים כד, ד]; משניסת לאחר על ידי

קידושין ואישות, וכגון דגירשה הראשון - הוא דקאי קמא ב'לא יוכל', אבל מזנה תחתיו לא)!

בעא מיניה רב יהודה מרב ששת: המחזיר גרושתו משניסת ומת - צרתה מהו (להתייבם צרתה כמותה, וגמיר טומאה מעריות)? אליבא דרבי יוסי בן כיפר לא תיבעי לך: כיון דאמר רבי יוסי בן כיפר 'טומאה - במחזיר גרושתו הוא דכתיבא' צרתה כמותה; ואי משום דכתיב בה [דברים כד: לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה אחרי אשר הִטְמָאָה] תועבה היא [לפני ה' ולא תחטיא את הארץ אשר ה' אלקיך נתן לך נחלה] (דמשמע מיעוטא: 'היא' - ולא צרתה, איכא למידדש: היא תועבה ואין בניה תועבין, (מיעוטא אבניה, דאין בתה הימנו פסולה לכהונה) - הא צרתה תועבה; כי תיבעי לך אליבא דרבנן: אף על גב דאמור רבנן 'טומאה בסוטה הוא דכתיב' - אין מקרא יוצא מידי פשוטו? או דלמא כיון דאיעקר - איעקר? איכא דאמרי אליבא דרבנן לא תיבעי לך: כיון דאיתעקר - איעקר; כי תיבעי לך אליבא דרבי יוסי בן כיפר, מאי: אף על גב דאמר רבי יוסי בן כיפר 'טומאה - במחזיר גרושתו הוא דכתיבא', מיעט רחמנא היא תועבה ואין צרתה תועבה? או דלמא היא תועבה ואין בניה תועבין', הא צרתה תועבה? אמר ליה: תניתוה [יבמות פ"ד מ"א]: 'מי שנפלו לפניו שתי יבמות מאח אחד - ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה: היתה אחת כשרה ואחת פסולה - אם היה חולץ - חולץ לפסולה, ואם היה מייבם - מייבם לכשרה'; מאי 'כשרה' ומאי 'פסולה'? אי לימא 'כשרה' = כשרה לעלמא (מיוחסת וכשרה לכהונה), 'פסולה' = פסולה לעלמא (כגון שהיתה גרושה או חלוצה מבעל אחר ופסולה לכהונה) - כיון דלדידיה חזיא (דהוא ישראל), מאי נפקא ליה מינה (הי דליבעי לחלוץ, ואי בעי לייבם - הי דליבעי לייבם)? אלא לאו: 'כשרה' = כשרה ליה, 'פסולה' = פסולה ליה (וכשרה לעלמא לכל העולם), ומאי ניהו - מחזיר גרושתו (כגון שהחזיר אחיו גרושתו ולו אשה אחרת ומת: דהוי הגרושה פסולה לזה, שאינה ראויה לאחיו, ואשמעינן דאף על גב דכתיב בה 'טומאה' - צרתה כשרה, דכתיב 'היא תועבה', דאי שאר חייבי לאוין כגון אלמנה לכהן גדול וגרושה לכהן הדיוט - מאי אתא לאשמעינן?), וקתני 'ואם היה מייבם - מייבם לכשרה'?

לא, לעולם 'כשרה' = כשרה לעלמא, 'פסולה' = פסולה לעלמא (לכהונה) ודקאמרת 'כיון דלדידיה חזיא מאי נפקא ליה מינה' - משום דרב יוסף, דאמר רב יוסף: כאן שנה רבי (במשנה זו דקתני חולץ לפסולה למדנו רבי) 'לא ישפוך אדם מי בורו (אף על פי שאין צריך להם) ואחרים צריכים להם' (כגון הכא: מכיון דיכול לחלוץ לפסולה ותפטר הכשרה - לא יחלוץ לכשרה ויפסלנה לכהונה; והא דרב יוסף - בפרק 'החולץ' (לקמן מדא) עלה דהא משנה).

תא שמע [תשובה לשאלה ששאל רב יהודה מרב ששת לעיל: המחזיר גרושתו משניסת ומת - צרתה מהו]: 'המחזיר גרושתו משנשאת - היא וצרתה חולצת'; 'היא וצרתה' סלקא דעתא (חליצה לתרוייהו למה לי)? [אלא] אימא 'או היא או צרתה' [חולצים לצרתה]!

ולאו תרוצי קמתרצת לה [שהוצרכת לשנות ולפרש את 'וצרתה' במובן 'או צרתה']? תריץ הכי: היא חולצת; צרתה או חולצת או מתייבמת [ואין הכרעת השאלה, כי אין הוכחה מהו הפירוש הנכון].

(1) אמר רבי חייא בר אבא: רבי יוחנן בעי: המחזיר גרושתו משניסת, צרתה מהו [וזוהי השאלה ששאל רב יהודה את רב ששת]? אמר ליה רבי אמי: ותיבעי לך היא גופה! היא גופה לא קמיבעיא לי, דאמרינן קל וחומר: כמותה לה [[בעלה הראשון] זה שמת] אסורה (נאסרה תחלה כשנשאת לשני, וחזר הראשון והחזירה באיסור, ולמחר מת), באסור לה (כגון יבמה [שהיתה אשת אחיו]) לא כל שכן! כי קא מיבעיא לי - צרתה: מאי (לייבום)? מי אלים קל וחומר (האי קל וחומר דאמרן 'במותר לה נאסרה') למידחי צרה או לא?

(2) רב נחמן בר יצחק מתני הכי: אמר רבי חייא בר אבא: בעי רבי יוחנן: המחזיר גרושתו משניסת מהו? אמר ליה רבי אמי: ותיבעי לך צרתה? צרתה לא קמיבעיא לי, דלא אלים קל וחומר למידחי צרה; אלא כי קמיבעיא לי היא גופה, מאי? מי אלים קל וחומר במקום מצוה או לא?

(יבמות יב, א) אמר ליה: תניתוה (אתרווייהו לישיני מהדר, דקתני אחת כשרה ואחת פסולה) - אלמא היא אסורה וצרתה מותרת): 'היתה אחת כשרה ואחת פסולה: אם היה חולץ - חולץ לפסולה ואם היה מייבם מייבם לכשרה' מאי 'כשרה' ומאי 'פסולה'? אלימא 'כשרה' = כשרה לעלמא, 'פסולה' = פסולה לעלמא: כיון דלדידיה חזיא מאי נפקא ליה מינה? אלא לאו 'כשרה' = כשרה ליה; 'פסולה' = פסולה ליה, ומאי ניהו - מחזיר גרושתו, וקתני 'אם היה מייבם - מייבם לכשרה'? לא, כשרה לעלמא, פסולה לעלמא, ודקאמרת 'כיון דלדידיה חזיא מאי נפקא ליה מינה'? - משום דרב יוסף, דאמר רב יוסף: כאן שנה רבי: לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם. תא שמע: 'המחזיר גרושתו משניסת - היא וצרתה חולצת'. 'היא וצרתה' סלקא דעתא? אלא אימא 'או היא או צרתה'! ולא תרוצי קא מתרצת לה? תריץ הכי: 'היא חולצת, צרתה או חולצת או מתייבמת'.

אמר רב לילי בר ממל אמר מר עוקבא אמר שמואל: 'צרת ממאנת (נפלו לפניו שתי יבמות מאח אחד: גדולה וקטנה, ומיאנה בו הקטנה - צרתה) אסורה'. למאן? אלימא לאחים (אף לשאר אחיו) - השתא היא גופה שריא (מותרת לזה), דאמר שמואל: 'מיאנה בזה - מותרת בזה' - צרתה מיבעיא? אלא לדידיה (ליבם שמיאנה בו אסורה, דמיאון עקר ליה לזיקה וקאי עליה באשת אח; ואם תאמר 'מיאון - נישואין קמאי עקר, והרי היא נכרית אצלו ומותרת לו' - גזירה דרבנן היא: הואיל ולא מיאנה בראשון ומכח נישואין נפלה להתייבם נראית כאשת אחיו; והכי אמרינן לקמן 'משעת נפילה נראית ככלתו' כו'; והא דשמואל - בפרק 'בית שמאי' (לקמן דף קז, ב)).

ומאי שנא ממאנת, דשריא לאחין דלא עבדא בהו מעשה - צרה נמי לא עבדא בהו מעשה?

גזירה משום צרת בתו ממאנת (דאתי למישרי צרת בתו קטנה שנפלה לו לייבום ומיאנה בו, דאמרינן: נישואין קמאי קא עקרא, ואין זו צרת ערוה; והיכי דמי מיאון בבתו, הואיל והוא קיים, דאין מיאון אלא ביתומה שלא קיבל אביה קידושיה? - משכחת לה ב'יתומה בחיי האב', כדתנן בפרק 'בית שמאי': קטנה שהשיאה אביה ונתגרשה - הרי היא יתומה בחיי האב; דפקע לה זכותיה מינה משיצתה מרשותו, ואם הלכה ונשאת לאחי אביה - יכולה למאן ביבם בחיי אביה).

וצרת בתו ממאנת מי אסירה? והתנן: 'וכללן אם מתו או מיאנו' [הב"ח: או נתגרשו] - 'צרותיהן מותרות' דמיאנה במאן? אלימא דמיאנה בבעל (קטנה יתומה נכרית שמיאנה בבעל - מותרת לחמיה, לפי שעקרתה לקדושיה, והרי היא כמפוחה, ולא כלתו היא) - היינו גרושה; אלא לאו - [שמיאנה] ביבם! לא! לעולם בבעל, ותרי גווני גירושין.

ומאי שנא כי מיאנה בבעל - דעקרינהו לנשואין, כי מיאנה ביבם נמי נשואין קמאי קא עקרא?

משום דתני רמי בר יחזקאל, דתני רמי בר יחזקאל: 'מיאנה בבעל מותרת לאכיו; כיבם - אסורה לאכיו'; אלמא משעת נפילה נראית ככלתו (דכיון דאהנו נישואין קמאי לזקקה ליבם - נראית כאשתו גמורה, ונראית ככלתו של זה)! הכא נמי (בבתו ממאנת) משעת נפילה (שנפלה בתו לפניו לייבום, והוצרכה למאן בו) נראית כצרת בתו (נראית כאשת אחיו, ונראית צרתה צרת הבת).

אמר רב אסי: צרת אילונית (הרי שהיה נשוי שתי נשים והאחת אילונית; 'אילונית' - דוכרניתא, דלא ילדה, לשון 'איל זכר מן הצאן', ומת בלא בנים) - אסורה (שתיהן אסורות להתייבם ופטורות מן החליצה), שנאמר (דברים כה, ו) 'והיה הבכור אשר תלד [יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מן הארץ] - (בראיה לילד), פרט לאילונית שאינה יולדת (וכיון דפטורה - קיימא עליה באשת אח, וצרתה צרת ערוה; ואף על גב דהאי 'והיה הבכור אשר תלד' מיתוקם במכילתין [לקמן דף כד, א]) בגדול האחים, ומהכא נפקא לן 'מצוה בגדול לייבם' - מכל מקום דרשינן הך 'פרט לאילונית' מ'אשר תלד', דקרא יתירא הוא, כיון ד'הבכור' - ביבם גופיה משתעי).

מתיב רב ששת: 'שלשה אחין נשואין שלש נשים נכריות, ומת אחד מהם, ועשה בה שני מאמר, ומת - הרי אלו חולצות' (דאילו כנסה - הוה פקעה זיקה קמיתא, ולא הוה עלה אלא זיקת נשואי האחרון; אבל מאמר לא מפקע זיקה, והויא עלה קצת זיקת ראשון וקצת זיקת האחרון) ולא מתייבמות [עד כאן לשון התוספות פ"ה ה"ז; ודומה לספרי דברים רפ"ה, ויש נדרש הפסוק 'ומת אחד מהם'], שנאמר (דברים כה, ו) 'כי ילכו אחים יחדיו ומת אחד מהם [ובן אין לו לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר] יבמה יבא עליה [ולקחה לו לאשה ויבמה] - מי שעליה זיקת יבם

אחד ולא זיקת שני יבמין (ולא זו שמתו שני בעליה וזיקת שניהם עליה; ושתייהן אסורות מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא, כדמפרש בפרק 'ארבעה אחין', ובחליצה דחדא לא מיפטר אידך, דלאו מבית אחד קאתו הואיל ולא כנסה; ואי לא עבד בה מאמר - לא הואי עלה אלא זיקת ראשון, והוה להו שתי יבמות הבאות משני בתיים, ושתייהן מתייבמות); וקתני עלה: אמר רב יוסף: זו היא צרת אשת אח מאב שאיסור נפילה גרם לה (שנפלה שתי פעמים מזיקה אחת), שלא מצינו בכל התורה כולה כגון זאת (שתאסר, אלא מדרבנן הוא דמיתסר, שאין כאן איסור ערוה ואסורה צרתה)!

'זו היא' למעוטי מאי? לאו למעוטי צרת אילוניית, דשריא? לא, למעוטי צרת אילוניית, דאסירא; ומאי 'זו היא'? זו היא דאיסור נפילה גרם לה - צרתה בעיא חליצה; אילוניית אפילו חליצה לא בעיא; מאי טעמא? - הא דאורייתא ('תלד' - למעוטי צרת אילוניית דאסירא, ואפילו חליצה לא בעיא), הא דרבנן (כדמפרש טעמא בפרק 'ארבעה אחין', וקאסרי לה על השלישי).

תנן: 'וכלן אם מתו או מיאנו או נתגרשו או שנמצאו אילוניית - צרותיהן מותרות' [קשיא על רב אסי שאמר 'צרת איילוניית אסורה!']? לא קשיא: כאן (דרב אסי) שהכיר בה (כשנשאה שהיא אילוניית, ואין כאן מקח טעות, והרי היא אשתו, וצרתה הויא צרת אילוניית, ורחמנא פטרה מ'אשר תלד') כאן (ומתניתין) שלא הכיר בה (כשנשאה שתהא אילוניית, ומקחו מקח טעות, ולאן אשתו היא; לפיכך צרתה מותרת, דלאו צרת אילוניית היא). דיקא נמי דקתני 'שנמצאו' (לאחר נישואין) ולא קתני 'שהיו' - שמע מינה.

אמר רבא:

(יבמות יב, ב) הלכתא: צרת אילוניית מותרת ואפילו הכיר בה (אחיו, וקיימה והויא אשתו) ואפילו צרת בתו אילוניית (לא מיתסרא צרתה משום צרת הבת, דכי אסר רחמנא צרת ערוה - במקום מצוה הוא דאסרה, והא, כיון דאילוניית היא, דבלאו ערוה נמי לא חזיא לייבום - הוי צרתה צרת ערוה שלא במקום מצוה; וכך מפורש בהלכות גדולות). ואלא הא דקתני 'שנמצאו'? תני 'שהיו'.

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן: אחת צרת ממאנת (ביבם) ואחת צרת אילוניית ואחת צרת מחזיר גרושתו (משנישאת) - כולן מותרות.

תני רב ביבי קמיה דרב נחמן: 'שלש נשים משמשות במוך' (מותרות לתת מוך במקום תשמיש כשהן משמשות כדי שלא יתעברו): קטנה, מעוברת ומניקה: קטנה - שמא תתעבר ושמא תמות; 'מעוברת' - שמא תעשה עוברה סנדל (ולד שאין לו צורת פנים, וקיימא לן במסכת נדה כה, ב) 'אין סנדל שאין עמו ולד, משל לאדם שטטר את חבירו והחזיר צורתו לאחוריו': דכשהיא מעוברת וחזרת ומתעברת דוחק האחד את חבירו ופוחת צורתו); 'מניקה' - שמא תגמול בנה וימות (אם תתעבר תהא צריכה לגמול את בנה מלהניק כמו ויגמל (בראשית כא, ח) לשון הבדלה); ואיזו היא 'קטנה' (הראויה להתעבר ולמות)? מבת י"א שנה ויום אחד עד י"ב שנה ויום אחד; פחות מכאן (מ"א - ודאי לא תתעבר) ויתר על כן (מ"ב - אם תתעבר לא תמות) משמשת (בלא מוך) כדרכה והולכת - דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת ומן השמים ירחמו משום שנאמר (תהלים קסד, ו) שומר פתאים ה' [דלותי ולי יהושיע];

מדקאמר 'שמא תתעבר ושמא תמות' (ולא קאמר 'ותמות', דאז הוי משמע שאם תתעבר תמות ודאי) מכלל דאיכא קטנה דמיעברא ולא מתה, אם כן מצינו חמותו ממאנת (כגון שילדה בקטנות בתוך זמן האמור למעלה בשנת י"ב, שנתעברה ולא מתה וקדש אדם את בתה, ונמצאת זאת חמותו קטנה וראויה למאן עד י"ב שנה), ותנן 'אי אתה יכול לומר כחמותו ואם חמותו ואם חמיו שנמצאו אילוניית או שמיאנו'?! [תשובה: אימא 'שמא תתעבר ותמות', דאמר רבה בר ליואי: גבול יש לה: קודם הזמן הזה (האמור למעלה: קודם י"א) אינה מתעברת כל עיקר; תוך הזמן הזה היא מתה ועוברה מת; לאחר זמן הזה (אחר י"ב) היא חיה ועוברה חיה].

[קושיא:] איני?! והא תני רבה בר שמואל: 'אי אתה יכול לומר בחמותו ואם חמותו ואם חמיו שנמצאו אילוניות או שמיאנו, שכבר ילדו' (ומדליל טעמא בולד - מכלל דקטנה היא, דאי לאו קטנה היא - ליתני 'שכבר גדלו') [# ועוד: רואים שקטנה אמנם יולדת]!

[תשובה:] אלא לעולם 'שמא תתעבר ושמא תמות' [ואין זה הכרחי שתמות]; ואלא קשיא הך [אי אתה יכול לומר בחמותו ואם חמותו ואם חמיו שנמצאו אילוניות או שמיאנו] - שמשמע מכאן שאין קטנה יולדת] - אמר רב ספרא 'בנים הרי הם כסימנים' (הלכך אין לך יולדת ממאנת אפילו היא קטנה); ואית דאמרי: בנים עדיפי מסימנים.

למאי נפקא מינה?
דאפילו לרבי יהודה, דאמר (במסכת נדה פ"ו מ"א: אף משהביאה שתי שערות ממאנת) 'עד שיזכה השחור' (שהיה שם שערות הרבה) - בבנים מודה;

(יבמות יג, א)
ורב זביד אמר: אין בנים בלא סימנים (והיולדת בקטנות - חזקה הביאה סימנים, ומשהביאה סימנים בתוך י"ב - לא תמאן, דהני סימנים גמורים ניהו; דסבירא ליה לרב זביד תוך זמן - כלאחר זמן לענין סימן, ולא אמרינן 'שומא ניהו').
ונבדוק?

חיישינן שמא נשרו.
הניחא למאן דאמר חוששין, אלא למאן דאמר אין חוששין (פלוגתא בפרק 'יוצא דופן' (נדה דף מ"ב)) - מאי איכא למימר?
אפילו למאן דאמר אין חוששין - משום צער לידה חיישינן.

כיצד פוטרות צרותיהן [הייתה בתו או אחת מכל העריות האלו נשואה לאחר, ולו אישה אחרת, ומת - כשם שבתו פטורה, כך צרתה פטורה. הלכה צרת בתו ונישאת לאחר השני, ולו אישה אחרת, ומת - כשם שצרת בתו פטורה כך צרת צרתה פטורה, אפילו הן מאה]:
מנהגי מילי (דצרת צרתה פטורה)?
אמר רב יהודה: דאמר קרא [ויקרא יח"ח: ואשה אל אחותה לא תקח] לצרור [לגלות ערותה עליה בחייה] - התורה ריבתה צרות הרבה.
רב אשי אמר: סברא היא: צרה מאי טעמא אסירא? - דבמקום ערוה קיימא; [ואחרי שקבענו כי צרה אסורה -] צרת צרה נמי במקום ערוה קיימא.

כיצד אם מתו הן [צרותיהן מותרות? - הייתה בתו או אחת מכל העריות האלו נשואה לאחר, ולו אישה אחרת; מתה בתו, או נתגרשה, ואחר כך מת אחיו - צרתה מותרת]:
ואפילו כנס (אחיו את הנכרית) ולבסוף גירש (את בת אחיו, דהוו להו צרות זו לזו קודם גירושין - אפילו הכי קשרינן ליה לייבומי, דקתני זמחה בתו או נתגרשה' - הואיל ובשעת נפילה לא הוו צרות זו לזו)? ורמינהו [יבמות פ"ג מ"ז, דף ל"א]: 'שלשה אחים, שנים מהן נשואים שתי אחיות ואחד נשוי נכרית: גירש אחד מבעלי אחיות אשתו, ומת הנשוי נכרית, וכנסה המגרש ומת' (ונפלה נכרית לפני שלישי שנשוי אחות אשתו של זה הראשונה, דהויא להו 'צרת אחות אשה משנתגרשה' - צרותיהן מותרות הואיל ולא היתה אחות אשתו של זה צרה לנכרית זו, שקודם נשואים של זו - נתגרשה) - זו היא שאמרו ש"אם מתו או נתגרשו צרותיהן מותרות". טעמא - דגירש ואחר כך כנס, אבל כנס ואחר כך גירש - לא!?

אמר רבי ירמיה: תברא (קשיין אהדי) מי ששנה זו לא שנה זו: האי תנא (דמתניתין) סבר 'מיתה מפלת' (מפלת נשוי לייבום, הלכך אפילו כנס ולבסוף גירש - כיון דבשעת מיתה לאו צרת הבת היא שריא), והאי תנא (דברייטא) סבר 'נשואין הראשונים' (שהאשה נשאת לבעלה) מפילים אותה לייבום; הלכך משנעשית צרת ערוה שעה אחת - אסורה עולמית).

רבא אמר: לעולם חד תנא הוא, וזו (דמתניתין דהכא, דכנס ולבסוף גירש מותרת כדקתני זמחה בתו או נתגרשה) ואין צריך לומר זו (דשלשה אחים דגירש ולבסוף כנס) קתני.

וכל שיכולה למאן [ולא מיאנה - צרתה חולצת ולא מתייבמת]:

ותמאן (הערוה [הקטנה]) **השתא** (ותאמר 'אי איפשי בקדושין שקדשוני אמי ואחי לבעלי המת', ותעקור קידושין הראשונים) **ותתיבם** (צרתה [הבוגרת, כי המיאון ביטל את הנישואין הקודמים, ולפיכך הבוגרת אינה - ולא היתה - צרת ערוה])?

לימא מסייעא ליה לרבי אושעיא, דאמר רבי אושעיא: ממאנת (הא דתנא לקמן בפרק 'בית שמאי', יבמות פ"ג מ"א, ק"א: 'בית שמאי אומרים בבעל ולא ביבם' **ובית הלל אומרים בבעל וביבם**) - **למאמרו** (הוא דממאנת: שאם עשה היבם מאמר ביבמה קטנה ומיאנה בו - מפקיע מיאון את המאמר, וחזרה לזיקה לבדה, וחולצת; ואף על גב דגדולה שעשה בה מאמר ולא רצה לכנוס קיימא לן בפרק 'רבן גמליאל' (לקמן דף נב) **צריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו** - הכא מיאון עקר למאמרו, ולא בעיא גיטא) **ואינה ממאנת לזיקתו** (לעקור נשואים ראשונים ולהפקיע זיקת ייבום ולצאת בלא חליצה; הכא נמי גבי ערוה לא עקר ליה מיאון דהשתא לנשואין קמאי למישרי צרתה).
לא, צרת ערוה שאני (רבנן גזרו שלא תמאן ליבומי צרתה דלא לזלזולי בצרת ערוה דלמא אתי למישרי), **דתני רמי בר יחזקאל: 'מיאנה** (כלתו) **כבעל** (בבעלה) - **מותרת לאכיו** (לחמיה, דעקרתה לנישואיה, והוא כמפותת בנו ומותרת לו); (אבל מת בנו - בעלה הראשון, ו**מיאנה כיבם** (מיאנה בזיקת יבם - אף על גב דנשואין קמאי עקרה) - **אסורה לאכיו**; **אלמא: משעת נפילה** (משעה שנפלה להתייבם ונזקקה ליבם מחמת נישואין הראשונים) **נראית ככלתו** (נראים אותם נישואין גמורים למיהוי אשת המת וכלתו של זה); **הכא נמי** (בצרת ערוה) **משעת נפילה** (שנזקקה הבת ליבם למאן בו מחמת קידושי ראשון) **נראית כצרת בתו** (נראים נישואים גמורים למיהוי אשת המת וצרתה צרת הבת; ואי שרית ליה - אתי למישרי צרת הבת בעלמא).

משנה [ג-ד]:

שש עריות (יש) חמורות מאלו, (ומהו חומר שלהן?) - **מפני שנשואות לאחרים** (ואינן יכולין להנשא לאחיו מאביו, ואם מתו בעליהן שהן נכרים אצל זה) - **צרותיהן מותרות** (להנשא לזה): (1) **אמו** (2) **ואשת אביו** (3) **ואחות אביו**, (4) **אחותו מאביו**, (5) **ואשת אחי אביו**, (5) **ואשת אחיו מאביו**. (אמו אינה יכולה להנשא לאחיו של זה מאביו, שהרי היא לו אשת האב; וכן **אשת האב ואחות אביו ואשת אחיו מאביו** שהיו לו בנים, **ואשת אחי אביו** - כולן אסורות לאחיו מאביו כשם שאסורות עליו, ואין בהן צד ייבום על זה לעולם; ואם נישאו לאחרים, ולהם נשים אחרות ומתו - מותרות לינשא לזה, שאין צרת ערוה אסורה אלא כשנפלה לייבום עם הערוה פעם אחת, שכיון שפטרה לצרת ערוה - עמדה עולמית באיסור אשת אח שיש לה בנים).

[משנה ד] **בית שמאי מתירין הצרות לאחרים** (מתירים צרת ערוה להתייבם לאחיו דלית להו הך דרשה ד'לצור'), **ובית הלל אוסרים**.

(יבמות יג, ב)

[המשך משנה ד] **חלצו** (הצרות מן האחין) - **בית שמאי פוסלין מן הכהונה** (שחליצתה חליצה) **ובית הלל מכשירין** (לפי שחליצתן שלא לצורך, והרי כחולצת מן הנכרי); **נתייבמו** (לאחים) - **בית שמאי מכשירין** (אותן לכהנים, אם נתאלמנו מיבמיהן) **ובית הלל פוסלין** (שנבעלו לאסור להן, והנבעלה לפסול לה - עשאה זונה, והזונה אסורה לכהונה).
אף על פי שאלו אוסרים ואלו מתירין, אלו פוסלין ואלו מכשירין - **לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי** (אף על פי שבני הצרה שנתייבמו כבית שמאי ממזרים [הם לבית הלל], שהרי באיסור אשת אח היא עליהם, ואשת אח בכרת, ובני עריות שהן חייבי כריתות ממזרים הם, כדאמרין בפירקין - אפילו הכי לא נמנעו בית הלל מלישא נשים מבית שמאי, לפי שהיו מודיעים להם אותן הבאות מן הצרות, ופורשים).
כל הטהרות והטמאות שהיו אלו מטהרים ואלו מטמאין - **לא נמנעו עושיין טהרות אלו על גבי אלו** (אלו משאילים כליהם לאלו).

גמרא:

אמר רבי שמעון בן פזי: מאי טעמא דבית שמאי? - דכתיב (דברים כה, ה): **כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם ובן אין לו לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה** [**'לא תהיה אשת המת החוצה** (החיצונה שהיא נכרית ליבם) **לאיש זר** (לא תהיה לזר) - 'חוצה' - מכלל דאיכא פנימית (בהדה, קרובה ליבם), ואמר רחמנא 'לא תהיה';

ובית הלל?

מיבעי להו לכדרב יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב: מנין שאין קידושין תופסין ביבמה (יבמה שלא חלצה, מנין אם נתקדשה לשוק שאין קדושין תופסין אף על גב דחייבי לאוין בעלמא תפסי בהו קידושין)? **שנאמר 'לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר' - לא תהיה בה הויה** (אינן תופסין) **לזר. ובית שמאי?**

מי כתיב 'לחוץ'? 'חוצה' (דמשמע חיצונה) כתיב!

ובית הלל?

כיון דכתיב 'חוצה' כמאן דכתיב 'לחוץ' דמי, דתניא:
'דבי נחמיה אומר: כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה - הטייל
לה הכתוב ה"א בסופה'; ותנא דבי רבי ישמעאל: 'כגון
אלים - 'אלימה' (שמות טו, כז); מחנים - 'מחנימה'; מצרים -
'מצרימה' (בראשית יב, י); (במדבר לג, מז) 'דבלתימה'; 'ירושלימה' (יחזקאל ח, ג);
'מדברה' (דברי הימים א ה, ט);

ובית שמאי, דרב יהודה אמר רב [שאיין קידושין תופסין ביבמה] - מנא
להו? מ'לאיש זר' נפקא.

ובית הלל נמי - תיפוק להו מ'לאיש זר'?
אין הכי נמי;
'חוצה' למה לי?

לרבות הארוסה (שאם נתארמלה מן האירוסין - צריכה ליבם כנשואה, ו'חוצה' משמע חיצונה, שלא
נתקרבה עדיין לביאה).

ואידך [לביית שמאי מניין שארוסה זקוקה ליבום]?
מ'חוצה' - 'החוצה'.

ואידך [לביית הלל]?
'חוצה' - 'החוצה' לא משמע להו.

רבא אמר: טעמייהו דבית שמאי דאין איסור חל על איסור (אין איסור
אשת אח חל על בתו של זה אצל אביה, הלכך לא רמיא קמיה לייבומי, והוה כמאן דליתא; וכן באחות אשה
ובכולן; והכי מפרשא מילתיה דרבא במסקנא דמילתא; ומיהו הא דפריך 'תינח היכא דנשא כו' - לא ידע
מילתיה דרבא, וסבר דרבא אאחות אשה [שני אחים שנשאו שתי אחיות] וכיוצא בה לחודייהו קאי,
שקורבתו על ידי קדושין).

תינח היכא דנשא מת ואחר כך נשא חי - לא אתי איסור אחות אשה
וחייל איסור אשת אח (והויא כנכרית); אלא נשא חי ואחר כך נשא מת -
אחות אשה קדים!?

כיון דלא אתי איסור אשת אח וחייל איסור אחות אשה - הויא לה
צרת ערוה שלא במקום מצוה, ושריא.

חלצו - בית שמאי פוסלים [מן הכהונה ובית הלל מכשירין]:
פשיטא (כיון דלביית שמאי זקוקות ליבם - פשיטא אם חלצו פסולות, ולבית הלל - כיון דפטרי להו מזיקת
יבום - אם חלצו כשרות לכהונה, דלאו חליצה היא)!

לאפוקי דרבי יוחנן בן נורי דאמר (לקמן י"ד, ב) בברייתא) 'בואו ונתקן
להם לצרות (הערוות) שיהיו חולצות ולא מתייבמות' (וכיון דבעו חליצה - חליצתה
פוסלת אפילו לבית הלל) - קא משמע לן דבית הלל מכשירים (דבית הלל אפילו
תקנתא דרבנן לית להו בצרות דליחלצו).

נתייבמו [בית שמאי מכשירין ו] בית הלל פוסלין: (דזונה היא ופסולה לכהונה,
אבל מתרומה דבי נשא לא מיפסלה בבעילת כרת, אלא בבעילת חלל ונתין ומזרזר ועובד כוכבים ועבד [נפרק
'אלמנה לכהן גדול' (לקמן סח, ב)]):

הא תו למה לי? אידי דתנא 'חלצו' - תנא נמי 'נתייבמו'.

תנן התם [מגילה פ"א מ"א]: 'מגילה נקראת באחד עשר, ובשנים עשר,
ובשלשה עשר, ובארבעה עשר, ובחמשה עשר - לא פחות ולא יותר.'
אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן: איקרי כאן [דברים י"א, ב] בנים אתם לה' אלקיכם
לא תתגודדו [ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת] - לא תעשו אגודות אגודות! (דש"י:
דנראה כנוהגין שתי תורות כשקורין כפרים את המגילה ביום כניסה ועיירות גדולות ב"ד ומוקפין חומה בט"ו.
וכן מסבירים רא"ש וריטב"א).

[עונה ר"י לר"ל] האי 'לא תתגודדו' מיבעי ליה לגופיה: דאמר רחמנא
לא תעשו חבורה על מת.

[ר"ל:] אם כן, לימא קרא 'לא תגודדו'; מאי 'תתגודדו'? שמע מינה
להכי הוא דאתא.

[ר"י לר"ל] ואימא כוליה להכי (שלא תעשו אגודות) הוא דאתא?

ומאן דאמר עשו – [האם לא] קרינן כאן [דברים יד,א: בניס אתם לה' אלקיכם] לא תתגודדו [ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת] – לא תעשו אגודות אגודות?
אמר אביי: כי אמרינן 'לא תתגודדו' – כגון שתי בתי דינים בעיר אחת, הללו מורים כדברי בית שמאי והללו מורים כדברי בית הלל, אבל שתי בתי דינים בשתי עיירות – לית לן בה.
אמר ליה רבא: והא בית שמאי ובית הלל – כשתי בתי דינים בעיר אחת דמי!
אלא אמר רבא: כי אמרינן 'לא תתגודדו' – כגון בית דין בעיר אחת, פלג מורין כדברי בית שמאי ופלג מורין כדברי בית הלל; אבל שתי בתי דינים בעיר אחת – לית לן בה.

תא שמע: 'במקומו של רבי אליעזר היו כורתיים עצים לעשות פחמים כשבת לעשות כרזל (לבו ביום, כדי לעשות ברזל איזמל של מילה, דקסבר רבי אליעזר מכשירי מצוה דוחין שבת כמצוה עצמה); במקומו של רבי יוסי הגלילי היו אוכלים כשר עוף בחלב (שהיה דורש 'בחלב אמו' – מי שיש לו חלב אמו, יצא בשר עוף שאין לו חלב אם. והכי אמרינן בפרק כל הבשר)'
במקומו של רבי אליעזר אין, במקומו של רבי עקיבא לא, דתניא: 'כלל אמר רבי עקיבא (לגבי מילה באיסור שבת): 'כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת – אין דוחה את השבת' [וכי לא היו כאן אגודות אגודות]? והאי – מאי תיובתא? מקומות מקומות שאני!
ודקארי לה – מאי קארי לה (הא כבר שנו לעיל כי אמרינן 'לא תתגודדו כו')?
סלקא דעתא אמינא משום חומרא דשבת כמקום אחד דמי – קא משמע לן.

תא שמע, דרבי אבהו – כי איקלע לאתריה דרבי יהושע בן לוי – הוה מטלטל שרגא (נר שהדליקו בו בשבת וכבה) וכי איקלע לאתריה דרבי יוחנן לא הוה מטלטל שרגא.
והאי מאי קושיא? ולא אמרינן מקומות שאני?
אנן הכי קאמרינן: רבי אבהו – היכי עביד הכא הכי והיכי עביד הכא הכי?
רבי אבהו – כרבי יהושע בן לוי סבירא ליה (דסבר לה רבי יהושע כרבי שמעון דלית ליה מוקצה), וכי מקלע לאתריה דרבי יוחנן – לא הוה מטלטל משום כבודו דרבי יוחנן (ורבי יוחנן סבר לה כרבי יהודה דאית ליה מוקצה אפילו שלא מחמת איסור).
והאיכא שמעא (משרת) דרבי אבהו, דלא מטיק אדעתיה ומטלטל באתריה דרבי יוחנן הואיל וחזי לרבי אבהו בעלמא דמטלטל?
דמודע ליה לשמעא.

תא שמע: 'אף על פי שאלו אוסרים ואלו מתירים, לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי' – אי אמרת בשלמא 'לא עשו' – משום הכי לא נמנעו, אלא אי אמרת 'עשו' – אמאי לא נמנעו? בשלמא בית שמאי מבית הלל לא נמנעו, דבני חייבי לאוין נינהו (הנך דבית הלל: שהצרות נישאות לשוק בלא חליצה – אפילו לבית שמאי דאמרי חליצה בעי – בלאו בעלמא נינהו: 'לא תהיה אשת המת [החוצה לאיש זר] [דברים כה,ה]') ואין ממזר אלא מחייבי כריתות, כדאמרינן לקמן ב'החולק' (דף מט,ב); אלא בית הלל מבית שמאי אמאי לא נמנעו? בני חייבי כריתות (כיון דצרת הבת פטורה – המייבמה עומד באיסור אשת אח = בכרת) ממזרים נינהו?! – וכי תימא קסברי בית הלל דאין ממזר מחייבי כריתות (אלא מחייבי מיתות בית דין, כגון אמו וחמותו וכלתו וכיוצא בהן; וכל הנך דאיסור אחוה לית בהו מיתה) – והאמר רבי אלעזר: 'אף על פי שנחלקו בית שמאי ובית הלל בצרות – מודים שאין ממזר אלא ממי שאיסורו איסור ערוה וענוש כרת'! אלא לאו שמע מינה 'לא עשו'?
לא, לעולם עשו; דמודעי להו (בית שמאי לבית הלל: דעו שהמשפחה זו מצרת ערוה שנתייבמה באה) ופרשי (ופרשו); והכי נמי מסתברא, דקתני סיפא: 'כל הטהרות וכל הטמאות שהיו אלו מטהרין ואלו מטמאין לא נמנעו עושים טהרות אלו על גבי אלו' (משאילין כלים אלו לאלו, ובית הלל מחמירין בטהרות ט"פ):

(יבמות יד, ב)

אי אמרת בשלמא דמודעי להו - משום הכי לא נמנעו, אלא אי אמרת דלא מודעי להו - בשלמא בית שמאי מבית הלל לא נמנעו, דטמאות דבית הלל לבית שמאי טהרות ניהו, אלא בית הלל מבית שמאי למה לא נמנעו? טהרות דבית שמאי לבית הלל טמאות ניהו? אלא לאו דמודעי להו - שמע מינה!

ומאי אולמיה דהך מהך [טהרות מעריות] (דקאמר 'הכא נמי מסתברא דמודעי להו' - מהאי היכי מסתברא טפי)? מהו דתימא צרה קלא אית לה (ולא צריך לאודועי ומהתם לא תילף דמודעי) [אך בענין טומאת כלים בודאי צריכים הודעה, כי אין אפשרות שאדם שאינו מבני הבית ידע איזה מהכלים שנוהגים בהם טהרה [אצל מי שנוהג כבית שמאי] אינם טמאים אפילו לשיטת בית הלל - ## ומכאן שאנשי בית שמאי אמנם למדו את דברי בית הלל] - קא משמע לן.

גופא אמר רבי אלעזר: 'אף על פי שנחלקו בית שמאי ובית הלל בצרות - מודים שאין ממזר אלא ממי שאיסורו איסור ערוה וענוש כרת.'

מאן 'מודים'? אילימא בית שמאי לבית הלל - פשיטא! בני חייבי לאוין כשרים ניהו! אלא בית הלל לבית שמאי? היא גופא חייבי כריתות היא!

לעולם בית שמאי לבית הלל, ולאפוקי מדרכי עקיבא דאמר (לקמן בפרק 'החולק' (דף מט, א)) 'יש ממזר מחייבי לאוין' - קא משמע לן דאין ממזר מחייבי לאוין.

תא שמע: 'אף על פי שנחלקו בית שמאי ובית הלל בצרות (במתניתין), באחיות (בפרק 'ארבעה אחין' (לקמן כו, א))¹⁵ כגט ישן [אם כתב גט ואחר כך התייחד עם האשה טרם מסרו לה - הרי גט זה נעשה 'גט ישן'], ובספק אשת איש (בפרק 'בית שמאי' (לקמן קז, א)) דתנן: 'בית שמאי אומרים: אין ממאנים אלא ארוסות וכו' והקטנה בת מיאון קרי 'ספק אשת איש' דלמא ממאנת ונפקא. לישנא אחרינא נראה: שכיב מרע שכתב לאשה 'זה גיטיך מהיום אם מתי מחולי זה' - כל אותם הימים נקראת ספק אשת איש, כדתנן (גיטין פ"ז מ"ד; בבלי עג, א) 'מה היא כל אותן הימים? רבי יוסי אומר: בעילתו ספק; רבי מאיר אומר: בעילתו תלויה' (ובמגרש את אשתו ולנה עמו כפונדק (המגרש את אשתו ולנה עמו בפונק - במסכת גיטין ב'הזורק' (פא, א), ותנן [שם]: 'לא תתייחד עמו אלא ע"פ עדים'; אף על פי שלא שנינו בה מחלוקת בית שמאי ובית הלל, על כרחך נחלקו בה אותו מחלוקת שנחלקו במגרש את אשתו ולנה עמו בפונדק (גיטין פא, א): לבית שמאי דאמרי לא אמרינן הן הן עדי ייחוד הן הן עדי ביאה' - אינה צריכה הימנו גט שני, ולבית הלל דאמרי 'הן הן עדי ייחוד הן הן עדי ביאה' צריכה הימנו גט שני; ובפרק 'מי שאחזו קורדייקוס' (גיטין עג, ב) איפליגו בה רבי יוסי ברבי יהודה ורבנן, דקתני: 'ראוה שנתייחדה עמו באפלה כו' - ומוקמינן התם דאליבא דבית הלל, דמגרש אשתו ולנה עמו בפונדקי - הוצא דאיפליגו בה, דאמר: 'כמאן אזלא הא דאמר רבי יוחנן מחלוקת כשראוה כשנבעלה כו', וההיא דרבי יוחנן - גבי פלוגתא דבית שמאי ובית הלל איתמר, בכסף ובשואה כסף, בפרוטה ובשואה פרוטה (לענין קידושי אשה [קידושין פ"א מ"א]: 'בית שמאי אומרים בדינר ושוה דינר, ובית הלל אומרים: בפרוטה ושוה פרוטה'; ודינר הוא כסף צורי, ופרוטה היא של נחושת, והכי קאמר הכא: בכסף ובשואה כסף לבית שמאי, בפרוטה ובשואה פרוטה לבית הלל, ובפרק קמא דקדושין (דף יא, א) קרי לדינר דבית שמאי 'כסף', דאמר רב אסי: כל 'כסף' האמור בתורה סתם - כסף צורי, ואותבנין: והרי קידושי אשה כו' - לימא רב אסי דאמר כבית שמאי!) - לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל, ולא בית הלל מבית שמאי, ללמדך שחיבה וריעות נוהגים זה בזה, לקיים מה שנאמר [זכריה ח, יט]: כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמעדים טובים] והאמת והשלום אהבו.

רבי שמעון אומר: נמנעו הן מן הודאי, ולא נמנעו מן הספק (קא סלקא דעתא השתא באיסור ספק, כגון מגרש ולנה עמו בפונדקי, דליכא אלא ספק דשמא בא עליה לשם קידושין).

אי אמרת בשלמא 'עשו' - משום הכי נמנעו, אלא אי אמרת 'לא עשו' - אמאי נמנעו?

¹⁵ יבמות דף כו, א משנה: ארבעה אחין, שנים מהם נשואים שתי אחיות ומתו הנשואים את האחיות - הרי אלו חולצות ולא מתייבמות; ואם קדמו וכנסו - יוציאו.

רבי אליעזר אומר: ב"ש אומרים יקיים וב"ה אומרים יוציאו רש"י ד"ה ארבעה אחין: ולא מתייבמות. מפרש טעמא בגמרא משום זיקה: דכיון דתרוייהו זקיקן להאי ולהאי - קמא דמייבם פגע באחות זקוקתו דהויא כאשתו.

ותסברא? נהי נמי דעשו: בשלמא בית הלל נמנעו מבית שמאי,
דחייבי כריתות נינהו וממזרים הם לבית הלל, אלא בית שמאי -
אמאי נמנעו מבית הלל?: בני חייבי לאוין נינהו, וכשרים
נינהו?

כדאמר רב נחמן בר יצחק: (הא דקתני 'נמנעים' - מצרה עצמה) לא נצרכה אלא
לצרה עצמה - הכא נמי לא נצרכה אלא לצרה עצמה (ולעולם בית שמאי נמי
נמנעים מבית הלל לישא צרת הבת בלא חליצה).

ומאי שנא 'מן הודאי', דאיסורא הוא - ספק נמי איסורא הוא?
לא תימא 'מן הספק' אלא אימא 'מן הסתם' דמודעי להו (כל כמה דלאו
מודעי להו - לא היו פרשי מסתמא, דודאי אי הוי מהנך דלא סבידא להו הוו מודעי להו) ופרשי.
ומאי קא משמע לן? דאהבה וריעות נוהגים זה בזה? היינו רישא?
הא קא משמע לן: דכולה רבי שמעון היא.

תא שמע, ד'אמר רבי יוחנן בן נורי: היאך הלכה זו ריווחת
בישראל? נעשה כדברי בית שמאי - הולד ממזר לדברי בית הלל!
נעשה כדברי בית הלל - הולד פגום לדברי בית שמאי (דאם היה כהן - פסול
לכהונה; ואף על גב דבני חייבי לאוין כשרים לקהל - חללים הם לענין כהונה, דאתא בקל וחומר מאלמנה
לכהן גדול לקמן בשמעתין!) כואו ונתקן להן לצרות

(יבמות טו, א)

שיהו חולצות ולא מתייבמות (וינשאו לשוק בהכשר לדברי הכל). לא הספיקו
לגמור את הדבר עד שנטרפה השעה. אמר לו רבן שמעון בן גמליאל:
מה נעשה להם לצרות הראשונות (שנתייבמו ובניהם ממזרים אם נגמור הלכה שלא יתייבמו)
מעשה?; אי אמרת בשלמא 'עשו' - היינו דקאמר 'מה נעשה', אלא
אי אמרת 'לא עשו' - מאי 'מה נעשה'?

אמר רב נחמן בר יצחק: לא נצרכה אלא לצרה עצמה (ואצרות דבית הלל
שנישאו לשוק קאי, והאי זמאי נעשה' - לאו אבנים קאי, דהא אפילו לבית שמאי כשרים לקהל, אלא אצרה
עצמה), ו'מה נעשה' - הכי קאמר: הנך צרות דבית הלל - לבית שמאי
היכי נעביד להו?: ליחלצו - מימאסי אגבריהו! וכי תימא
לימאסן - (משלי ג, יז) דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום!

תא שמע ד'אמר רבי טרפון (מתלמידי בית שמאי היה): תאכני מתי תבא צרת
הבת (מאחי לידי) לידי ואשאנה (אייבם אותה כדברי בית שמאי)!
אימא ו'אשיאנה (לשוק כדברי בית הלל).
והא 'תאכני' קאמר (ואם כבית הלל מה חידוש? כולי עלמא הכי נהגו)?
לאפוקי מדרבי יוחנן בן נורי (דאמר תקנתא דחולצות).

תא שמע: 'מעשה כבתו של רבן גמליאל שהיתה נשואה לאבא אחיו
ומת כלא בנים וייבם רבן גמליאל את צרתה'; ותסברא רבן גמליאל
מתלמידי בית שמאי הוא (בתמיה: והלא מבני בניו של הלל הוא)? אלא שאני בתו
של רבן גמליאל דאילונית הואי (ותנן או שנמצאו אילוניות צרותיהן מותרות).
הא מדקתני סיפא 'אחרים אומרים בתו של רבן גמליאל אילונית
היתה' מכלל דתנא קמא סבר לאו אילונית היתה!

הכיר בה [בעלה הראשון, אחיו של רבן גמליאל, כאשר נשאה] ולא הכיר בה
איכא בינייהו. [תנא קמא סבר שאם לא הכיר בה - מותרות הצרות [כי
הקידושין היו מקח טעות], אך אם הכיר בה - הן אסורות; וכאן לא הכיר בה,
ולכן מותרות הצרות לאח, וחיובות יבום, וכן עשה רבן גמליאל; אך אילו הכיר
בה האח לפני הנישואין - היתה אוסרת את צרותיה. וה'אחרים' סברו שאפילו
הכיר בה בעת הנישואין ולא היה מקח טעות - אף על פי כן מותרות צרותיה
יבום, ולכן ציין 'אילונית היתה', לחזק דבריו שהיתה ידועה ואף על פי כן
יבמה רבן גמליאל].

(ה"ג: הכיר בה ולא הכיר בה איכא בינייהו. ול"ג 'אלא לת' דוקא דלא הכיר בה הוא דהוי מקח טעות אבל
הכיר בה צרתה אסורה ולאחרים אפילו הכיר בה מותרת, דקתני 'היתה' ולא קתני 'נמצאת')
ואיבעית אימא: כנס ולבסוף גירש איכא בינייהו (לתנא קמא: על ידי שגירש
אחיו את בתו קודם מיתה - אף על פי שכבר כנס הנכרית, והיו צרות זו על זו - מותרת, הואיל וגירש את
הערוה לבסוף; ולאחרים: הואיל וכנס את הנכרית קודם גירושין דערוה - אסורה; אלא בתו של רבן גמליאל
אילונית היתה).

איבעית אימא: יש תנאי בביאה איכא בינייהו. (יש תנאי בביאה: הכונס אשה על תנאי שאין עליה מומין או נדרים ונמצא שיש עליה - לתנא קמא מהני תנאי, והוי מקח טעות, ותנאי היה לו לאחיו של רבן גמליאל בבתו, ולא נתקיים, הילכך לאו אשתו היא, וצרתה מותרת! ואחרים סברי דאין תנאי מועיל בביאה, דכיון דבעיל - אחולי אחיל, כדאמרינן בכתובות ב'המדיר' (עגא): אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות; אלא משום דאילונית היתה)

מתיב רב מרשיא: 'מעשה רבי עקיבא שלי קט אתרוג באחד בשבט (ושנה שניה הנכנסת לשלישית היתה, ונהג בה שני עישורין: מעשר שני כבית הלל, דאמרי ט"ו בשבט ראש השנה לאילנות, ואכתי שניה היא; ומעשר עני כבית שמאי, דאמרי 'באחד בשבט ראש השנה לאילנות', ושלישית היא) **ונהג בו שני עשורין: אחד כדברי בית שמאי ואחד כדברי בית הלל' - ש"מ 'עשו'!**

רבי עקיבא גמריה אסתפק ליה ולא ידע אי בית הלל באחד בשבט אמור או בט"ו בשבט אמור.

מתיב מר זוטרא: 'מעשה וילדה כלתו של שמאי הזקן ופיחת את המעזיבה (טיח טיט שעל התקרה) **וסיכך על גבי מטה בשביל קטן'** (דסבירא ליה לשמאי קטן הצריך לאמו חייב בסוכה) - **שמע מינה 'עשו'!**

התם הרואה אומר לאפושי אור קעביר.

מתיב מר זוטרא: 'מעשה בשוקת יהוא שהיתה כירושלים (שוקת = אבן חלולה שתחת צנור המקלח מים מן ההר, והיתה נקראת 'שוקת יהוא'), **והיתה נקובה למקוה וכל טהרות שהיו כירושלים נעשים על גבה** (מטבילים בתוכה, ואין בה ארבעים טאה, אבל מקוה שלם הוה במים שבצדה ומתערבין ממעיין השוקת דרך נקב כשפורפת הנוד) **ושלחו בית שמאי והרחיכוה** (הרחיבו ופיחתו רובה לערב המקוה יפה) **שבית שמאי אומרים עד שתיפחת כרובה'**, **ותנן** [מקואות פ"ו מ"ז] **'עירוב מקואות** (מקוה חסר שבצד מקוה שלם ומתערבים המים דרך חריץ ונקב ושיעור הנקב לצד המקואות ולהכשיר החסר) **כשפורפת הנוד** (קנה שנותנים בפי הנוד: שיהא שיעור חלל החרץ) **בעובייה ובחללה** (של שפורפת דהיינו) **כשתי אצבעות חוזרות למקומן** (מתהפכות בחלל הנקב בריוח והיינו כבית הלל אבל לבית שמאי עד שתפחת רובה) **' - שמע מינה עשו!**

התם

(יבמות טו, ב)

הרואה אומר לאפושי מיא הוא דקא עביר (ולא דמי לשתי תורות; אבל היכא דדמי לאגודות אגודות לא עשו בית שמאי כדבריהם).

תא שמע ד'אמר רבי אלעזר בר צדוק: כשהייתי לומד תורה אצל רבי יוחנן החורני, ראיתי שהיה אוכל פת חריבה במלח בשני בצורות; **באתי והודעתני את אבא, אמר לי: הולך לו זיתים - והולכתי לו;** **ראה אותן שהן לחין** (והוכשרו לקבל טומאה וכלי חרס טמא על גבי עס הארץ, ושמא נגע בגב החבית, וטומאה מדרבנן וטימאתם), **אמר לי: אין אני אוכל זיתים! באתי והודעתני את אבא, אמר לי: לך ואמור לו 'חבית נקובה היתה** (משוליה היתה נקובה כדי שיצא משקה הזב מן הזיתים לחוץ, וכיון דגלי דעתיה דלא ניחא ליה ביה - לא מכשר) **אלא שסתמוה שמרים'** (ולא יצאו מן המשקין; לפיכך הן לחים), **ותנן** [עדויות פ"ד מ"ו]: **'חבית של זיתים מגולגלים** (כמו 'ביצה מגולגלת' (עוקצין פ"ב מ"ו) דחוקין ועומדים בחבית) - **בית שמאי אומרים: אין צריכה לנקב** (דמוהל היוצא מן הזיתים מי פירות הן, ואין מכשירין), **ובית הלל אומרים: צריכה לנקב** (שמוהל מכשיר, כשמן, וצריכה לנקב שיצא המשקה לחוץ לגלויי דעתיה דלא ניחא ליה ביה); **ומודים שאם ניקבה וסתמוה שמרים -** **שהיא טהורה; ואף על פי שתלמיד שמאי היה - כל מעשיו לא עשה** **אלא כדברי בית הלל':** **אי אמרת בשלמא 'עשו' - היינו רבותיה!** **אלא אי אמרת 'לא עשו' מאי רבותיה?**

תא שמע: 'שאלו את רבי יהושע: צרת הבת מהו? אמר להם: מחלוקת בית שמאי ובית הלל.

והלכה כדברי מי?

אמר להם: מפני מה אתם מכניסין ראשי בין שני הרים גדולים, **בין שתי מחלוקות גדולות, בין בית שמאי ובין בית הלל? מתיירא אני שמא ירוצו גלגלתי!** (כמו 'ותרץ גלגלתי' דאבימלך (שופטים ט, ג) לשון ריצוק) **אבל אני מעיד לכם על שתי משפחות גדולות שהיו כירושלים: משפחת בית צבועים מכין עכמאי, ומשפחת בית קופאי מכין מקושש, שהם בני צרות** (שנשארו לשוק כבית הלל), **ומהם כהנים גדולים ושמשו על גבי המזבח'**

(לקמן פריך: קא בעו מיניה צרות וקפשיט להו בני צרות - דאפילו לבית שמאי פשיטא דכשרים, דבני חייבי לאוין בעלמא נינהו) - אי אמרת בשלמא 'עשו' היינו דקאמר 'מתי ירא אני' (דמשוי להו ממזרים ולקטליה ליה) אלא אי אמרת 'לא עשו' אמאי קאמר 'מתי ירא אני'?

ונהי נמי דעשו - מאי 'מתי ירא אני'? הא אמר רבי יהושע (לקמן בפרק 'החולץ' (מט,א)): 'אין ממזר אלא מחייבי מיתות בית דין' (ואפילו פשיטא ליה דהלכה כבית הלל - לא משוי להו ממזרים)!

נהי נמי דממזר לא הוי - פגום מיהו הוי, מקל וחומר מאלמנה: מה אלמנה שאין איסורה נוהג בכל - בנה פגום (לכהונה, דכתיב לא יחלל זרעו (ויקרא כא,טו)), זו שאיסורה שוה בכל (בישראלים כבכהנים) כו' (אינו דין שבנה פגום)! קבעו מיניה צרות וקפשיט להו בני צרות? תרתי קא בעי מיניה: צרות מאי? ואם תמצי לומר צרות כבית הלל - בני צרות דבית הלל (דחייבי לאוין נינהו) - לבית שמאי מהו (מי הוו פגומין אליבא דבית שמאי)?

למאי נפקא מינה (מאחר שהלכה כבית הלל)? למיפשט ולד מחזיר גרושתו לבית הלל (ולד מחזיר גרושתו: משנשאת לאחר, והחזירה, וילדה לו בת: אותה הבת מה היא לכהנים לבית הלל? ומבית שמאי בבני צרות נשמע לבית הלל בבת מחזיר גרושתו, דהוי נמי חייבי לאוין): מי קאמרינן קל וחומר: ומה אלמנה לכהן גדול שאין איסורה שוה בכל - בנה פגום, זו שאיסורה שוה בכל אינו דין שבנה פגום! או דלמא איכא למיפרך: מה לאלמנה שהיא עצמה מתחללת (שאם מת כהן גדול - פסולה זו לכהן הדיוט; או אם היתה בת כהן - נפטלת מן התרומה, דשווייה חללה בביאתו, דכתיב (ויקרא כא,טו) 'לא יחלל זרעו בעמיו' - ו'עמיו' היינו אשתו, ומשמע דשניהם מתחללים: האשה והזרע - תאמר במחזיר גרושתו שאין מתחללת בביאה זו, דאי לינשא לכהן - כבר מיפסלה משעת גרושין, ואי בתרומה דבי נשא - לא מיפסלה, כדאמרינן בפרק 'אלמנה לכהן גדול' (לקמן מט,א) דאין נפטלת בביאת חייבי לאוין אלא בזר אצלה מעיקרא, לאפוקי מחזיר גרושתו; ויבמה לשוק - דלאו זר מעיקרא הוא. ולעיל גבי חייבי כריתות - בני צרות דבית שמאי - דלא פרכינן 'מה לאלמנה לכהן גדול שכן היא עצמה מתחללת? התם נמי: כיון דנבעלה לחייבי כריתות - עשאה זונה, ומתרומה דבי נשא מיפסלה, כדאמרינן בפרק 'אלמנה לכהן גדול'; ולהנשא לכהן נמי מיפסלה, כדתנן במתניתין (דף יג,ב) 'נתיבמו ... בית הלל פוסלים'?

ואמר להו: 'צרות' - מתי ירא אני (לומר הלכה כדברי מי, דמשוי להו לצרות דבית שמאי בני חייבי כריתות);

(יבמות טז, א)

בני צרות (דבית הלל, דקא בעיתו אי הם פגומים) אני מעיד לכם (שהם כהנים גדולים).

תא שמע: 'בימי רבי דוסא בן הרכינס הותרה צרת הבת לאחין' (אחיו של רבי דוסא, שהיה מתלמידי בית שמאי התירה, כדתני לקמן, ועשו על פיו, ונהגו כן) - שמע מינה 'עשו' - שמע מינה.

גופא: 'בימי רבי דוסא בן הרכינס התירו צרת הבת לאחין, והיה הדבר קשה לחכמים מפני שחכם גדול היה (וסבורים חכמים שהוא התירה), ועיניו קמו (עמדו מלראות) מלבא לבית המדרש. אמרו: מי ילך ויודיעו?

אמר להן רבי יהושע: אני אלך.

ואחריו מי?

רבי אלעזר בן עזריה.

ואחריו מי? רבי עקיבא.

הלכו ועמדו על פתח ביתו.

נכנסה שפחתו אמרה לו: רבי: חכמי ישראל באין אצלך.

אמר לה: יכנסו, ונכנסו.

תפסו לרבי יהושע והושיבהו על מטה של זהב, אמר לו: (רבי יהושע לרבי דוסא): 'רבי! אמור לתלמידך אחר וישב.

אמר לו: מי הוא?

רבי אלעזר בן עזריה.

אמר: ויש לו בן לעזריה חבירונו? קרא עליו המקרא הזה (תהלים לז,כה) נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם! תפסו והושיבו על מטה של זהב.

אמר לו: רבי! אמור לתלמידך אחר וישב!

אמר לו: ומי הוא?

עקיבא בן יוסף.

אמר לו: אתה הוא עקיבא בן יוסף ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו? שב בני, שב, כמותך ירכו בישראל!

התחילו מסבבים אותו בהלכות עד שהגיעו לצרת הבת. אמרו לו: צרת הבת מהו? אמר להן מחלוקת בית שמאי ובית הלל. הלכה כדברי מי?

אמר להן: הלכה כבית הלל.

אמרו לו: והלא משמך אמרו הלכה כבית שמאי?

אמר להם: 'דוסא' ('דוסא התירו') שמעתם (אומרים), או 'בן הרכינס' (בלא 'דוסא') שמעתם?

אמרו לו: חיי רבי! סתם ('בן הרכינס' סתם, ושמו לא הוזכר) שמענו!

אמר להם: את קטן יש לי, בכור שטן [מהר"ץ חיות: 'בכור שטן'] (חרף ועומד

על שמועה ועושה מעשה ואינו שב משמועתו לעשות כרבים) הוא, ויונתן שמו, והוא

מתלמידי שמאי; והזהירו שלא יקפת אתכם בהלכות, לפי שיש עמו

שלוש מאות תשובות בצרת הבת שהיא מותרת; אבל מעיד אני עלי

שמים וארץ שעל מדוכה זו ישב חגי הנביא ואמר שלשה דברים: צרת

הבת אסורה; עמון ומואב (ישראלים הדרים בארץ עמון ומואב שכיבש משה מסיחון ונתקדשו

בקדושת ארץ ישראל, ועכשיו, בבית שני, בטלה קדושתה, חזרעין בשביעית) מעשרין מעשר עני

כשביעית [ידיים פ"ד מ"ג] (ותקנו להן מעשר ראשון ומעשר עני בשביעית, כדמפרש לקמן, מפני פרנסת

עניים שבארץ ישראל שאין להם מה לאכול בשביעית, לפי שבטל לקט שכחה ופיאה; והולכים שם ונוטלים

לקט שכחה ופיאה ומעשר עני); ומקבלים גרים מן הקרדוין ומן התרמודים

(ולא אמרינן ממזרים הן מבנות ישראל שבאו עליהן עובדי כוכבים; דאיכא רבנן דפסלי).

תנא: 'כשנכנסו - נכנסו כפתח אחד; כשיצאו - יצאו בשלשה

פתחים; פגע בו (יונתן) כרבי עקיבא; אקשי ליה ואוקמיה; אמר לו:

אתה הוא עקיבא ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו? אשריך שזכית

לשם, ועדיין לא הגעת לרועי בקר!

אמר לו רבי עקיבא: ואפילו לרועי צאן עמון ומואב מעשרין מעשר

עני כשביעית,

דאמר מר: הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל,

וקדושה ראשונה (דבימי יהושע) קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא (הלכך

זורעים בהן בשביעית), והניחום כדי שיסמכו עליהן עניים כשביעית (לשכור

עצמן לחרוש ולקצור ועוד ליטול לקט שכחה ופיאה ומעשר עני) ומקבלים גרים מן

הקרדוין והתרמודים.

איני! והא תני רמי בר יחזקאל: 'אין מקבלים גרים מן

הקרדוין' (מפרש לקמן שממזרים הן מישראל שנטמעו שם).

אמר רב אשי: קרתויים אתמר, כדאמרי אינשי: קרתויים פסולים.

ואיכא דאמרי: תני רמי בר יחזקאל: 'אין מקבלים גרים מן

הקרתוין'; מאי? לאו היינו קרתויים היינו קרדוין?

אמר רב אשי: לא! קרתויי לחוד וקרדויי לחוד, כדאמרי אינשי:

קרתויי פסילי.

רבי יוחנן וסביא, דאמרי תרוייהו: אין מקבלים גרים מן

התרמודים.

ומי אמר רבי יוחנן הכי? והתנן [נדה פ"ד מ"ג]: 'כל הכתמים הבאים מן

הרקם (שנמצאו בבגדים הבאים מרקם) טהורים (לפי שלא גזרו על כתמי עובדי כוכבים), ורבי

יהודה מטמא מפני שהם גרים (ודמם מטמא); וטועים (שהמירו דתם וגזרו על כתמיהם

שאף על פי שחטאו שהמירו ישראלים הם) מכין הגוים טהורים (שאין ישראל דרים שם);

והוינן בה:

(יבמות טז, ב)

קפסיק ותני 'מכין הגוים' - ואפילו מן תרמוד (אלמא לאו בספק ישראל

קיימי?) ואמר רבי יוחנן: זאת אומרת מקבלין גרים מתרמוד (ולא אמרינן

ישראלים ממזרים הם!) וכי תימא 'זאת' ולא סבירא ליה - והא אמר רבי

יוחנן: הלכה כסתם משנה!

אמוראי נינהו, ואליבא דרבי יוחנן.

מתרמוד - מאי טעמא לא (מקבלים)?

פליגי בה רבי יוחנן וסביא: חד אמר משום עבדי שלמה (שנשאו בנות ישראל מחמת עושרן, ודרין שם בחזקת עובדי כוכבים, וקסבר עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל - הולד ממזר), וחד אמר משום בנות ירושלים (לקמיה מפרש לה: בנות ירושלים בחורבנה, כשבאו עובדי כוכבים ונשאום): בשלמא למאן דאמר משום עבדי שלמה - קסבר גוי ועבד הבא על בת ישראל - הולד ממזר; אלא למאן דאמר משום בנות ירושלים - מאי היא?

פליגי בה רב יוסף ורבנן, ותרוייהו משמיה דרבה בר בר חנה: חד אמר תריסר אלפי גברי ושיתא אלפי קשתויי (מושכי קשת), וחד אמר תריסר אלפי גברי, ומנייהו שיתא אלפי קשתויי; בשעה שנכנסו גוים להיכל - הכל נפנו על כסף וזהב, והם נפנו על בנות ירושלים, שנאמר (איכה ה,יא) נשים בציון ענו בתולות בערי יהודה.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן (אידי דאזכריה הא דלעיל נקט ליה הכא): פסוק זה - שר העולם (מלאך) אמרו: נער הייתי גם זקנתי [ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם] (תהלים לז,כה); מאן אמריה? אילימא קודשא בריך הוא - מי איכא זקנה קמיה? ואלא דוד אמריה - מי קשיש כולי האי? אלא שמע מינה שר העולם אמרו.

ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מאי דכתיב ידו פרש צר על כל מחמדיה [כי ראתה גוים באו מקדשה אשר צויתה לא יבאו בקהל לך] (איכה א,י) - זה עמון ומואב בשעה שנכנסו גוים להיכל הכל נפנו על כסף וזהב והם נפנו על ספרי תורה, אמרו: זה שכתוב בו 'לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם] (דברים כג,ט) - ישרף באש.

[איכה א,יז]: פרשה ציון בידה אין מנחם לה] צוה ה' ליעקב סביביו צריו [היתה ירושלם לנדה ביניהם] - אמר רב: כגון הומניא לפום נהרא (בהומניא יונים הם, ומצירין לבני פום נהרא, שהם ישראל עניים).

אמר רב יהודה אמר רב אסי: גוי שקידש בזמן הזה - חוששין לקדושין, שמא מעשרת השבטים הוא (שנשאו עובדות כוכבים, וקסבר דעובדת כוכבים שילדה מישראל הולד ממזר, וחוששין לקידושין ממזר).

והא 'כל דפריש מרובא פריש'? בדוכתא דקביעי (בני עשרת השבטים, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי; והיכא קביעי? כדכתיב): דאמר רבי אבא בר כהנא [מלכים ב יח,יא: ויגל מלך אשור את ישראל אשורה] וינחם בחלח ובחבור נהר גוזן וערי מדי: 'חלח' - זה חלזון, ו'חבור' -

(יבמות יז,א)

זו חדייב; 'נהר גוזן' - זו גינזק, 'וערי מדי' - זו חמדן וחברותיה, ואמרי לה - זו ניהר וחברותיה.

'חברותיה' מאן? אמר שמואל: כרך מושכי חידקי ודומקיא. אמר רבי יוחנן: וכולן לפסול (רובן ממזרים, שנשמעו עשרת השבטים בעובדות כוכבים, ובניהן הרי הן כישראלים, ונוהג בהן איסור ממזרות, והן לא נהירו ונשאו זה אחותו או בתו - והרי הן ממזרים).

(עד השתא מילתיה דרב יהודה משמיה דרב אסי קאמר, ואחר פטירתו של רב אסי בא לפני שמואל, וקאמר: כי אמריתיה (להא דרב אסי) קמיה דשמואל (דחוששין לקדושין) - אמר לי [למדבר, שהוא רב יהודה]: בנך הבא מן ישראלית קרוי בנך, ואין בנך הבא מן הגויה קרוי בנך אלא בנה (דנפקא לן מי'יסיר את בנך מאחרי' (דברים טז,י) ולא כתיב 'כי תסיר את בנך' - אלמא לאו א'בתו לא תקח לבנך' [סוף פסוק ג בדברים ז] מהדר, דאם כן היה לו לומר כי העובדת כוכבים תסיר! שמע מינה דאי נמי יולדת בן לעבדות כוכבים - לא בנך מיקרי, ולא קרינן ביה 'כי תסיר את בנך'; הילכך עובדי כוכבים גמורים הם).

והאיכא בנות (שנשבו ונשאום עובדי כוכבים והולידו מהם), ואמר רבינא (לקמן בפרק שני (כג,א)): שמע מינה בן בתך הבא מן הגוי - קרוי בנך (דכתיב 'בתך לא תתן לבנו' [דברים ז,ג].. כי יסיר את בנך מאחרי' [דברים ז,ג]; מדלא כתב 'כי תסיר' שמע מינה דא'בתך לא תתן לבנו' קאי, והכי קאמר: שמא תלד לו בן ויטרינו האב מאחרי, וקא קרי ליה 'בנך' - וליחוש לקידושין)!

גמירי דבנתא דההוא דרא (דעשרת השבטים) איצטרוי איצטרו (נבקע רחמן מלקלוט זרע, ונעשו עקרות; 'איצטרו' - לשון ביקוע, כמו 'טיליא חריפי דמצרי זיקי' (עבודה זרה לא), וכמו 'ציריא דחייטי' (פסחים דף מ,ב)).

איכא דאמרי: כי אמריתה קמיה דשמואל - אמר ליה: לא זזו משם עד שעשאום גוים גמורים, שנאמר (הושע ה, ז) בה' בגדו כי בנים זרים ילדו [עתה יאכלם חדש את חלקיהם].

יתיב רב יוסף אחוריה דרב כהנא, ויתיב רב כהנא קמיה דרב יהודה, ויתיב וקאמר: עתידין ישראל דעבדי יומא טבא כי חרבי תרמוד (משום דממזרים הם ומטמעים בישראל ופוסלים אותן) ' . והא חריב!?

ההיא - תמוד הואי .

רב אשי אמר: היינו 'תרמוד' היינו 'תמוד' (ודקאמר הא חרוב - לא חריב כולה); אכפולי הוא דמכפל: חריב מהאי גיסא אותיב מהאי גיסא, ואי חריב מהאי גיסא אותיב מהאי גיסא (כשחרבה מכאן נכפלה וניבנית מכאן).

יתיב רב המנונא קמיה דעולא וקא הוי (מקשה) בשמעתא; אמר (עולא עליה דרב המנונא): מה גברא ומה גברא (כמה הוא גדול)! אי לאו דהרפניא מאתיה (שאינם מיוחסים) ! אכסיף .

אמר ליה: כסף גלגלתא להיכא יהבת?

אמר ליה: לפום נהרא;

אמר ליה: אם כן - מפום נהרא את .

מאי 'הרפניא' ?

אמר רבי זירא: הר שהכל פונין בו (כל פסולין שאין מוצאין אשה פונין והולכין שם) . במתניתא תנא: 'כל שאין מכיר משפחתו ושכטו נפנה לשם' .

אמר רבא: והיא עמוקה (ורעה לדבר זה) משאול (יותר מגיהנם, דאילו ליורדי גיהנם איכא תקנתא), שנאמר (הושע יג, ד) מיד שאול אפדם ממות אגאלם [אהי דברין מות, אהי קטבן שאול - נחם יסתר מעיני], ואילו פסול דידהו לית להו תקנתא: פסולי דהרפניא

משום פסולי דמישון (שקרובה לה ומתערבין בהן; ואמר בפרק 'עשרה יוחסין' (קידושין עא, ב) 'מישון מתה'; והתם מפרש פסוליהו) ופסולי דמישון משום פסולי דתרמוד; פסולי דתרמוד משום עבדי שלמה, והיינו דאמרי אינשי: קבא רבא וקבא זוטא (איפה גדולה ואיפה קטנה - שניהם מעוותים) מיגנדר (מתגלגל) ואזיל (כלומר: כל הפסולין מתגלגלים ויורדים) לשאול, ומשאול לתרמוד (כלומר: ששאול גבוה מתרמוד, ומתגלגל משאול לתרמוד) ומתרמוד למישון וממישון להרפניא (וטעמא כדלעיל: דאילו ליורדי גיהנם איכא תקנתא, ולפסול דידהו אין טהרה) .

הדרן עלך חמש עשרה נשים